

Steen Busck

Asta - og Gunni Busck en fisker og hans kone

Bryllupsbillede - 1901 - Gunni, 26, Asta, 23.

Gunni
(1875 - 1936)

Asta - født Engberg
(1877 - 1968)

Asta barndom

Asta blev født den 20. april 1877 i Hatting ved Horsens, hvor hendes far Harald Engberg (1850-1932) var kapellan. Moderen Signe Frederikke Læssøe (1850-1888), kaldet ”Frede”, ældste datter af præsten Kristian Læssøe i Galten nord for Hadsten, var født dagen før, hendes farbror Frederik faldt ved Isted 1850. Astas forældre var med andre ord jævnaldrende. I 1877 blev den nybagte far kapellan hos sin far Jakob Engberg i Tåstrup på Midtsjælland. Denne døde samme år, og Harald fik embede som sognepræst i Haderup ved Karup å. Her levede Asta sine første fem år. I 1881 blev embedet i Hemmet- Sdr. Vium ved Ringkøbing fjord ledigt. Det var Haralds barndomshjem. Her havde hans far været præst 1855-1866. Harald søgte og fik embedet. Præstegården var foreløbig optaget af forgængerens enke og hendes to døtre, så Asta og hendes mor og to små brødre, Viggo og Holger, blev i Haderup indtil foråret 1882. Hun var meget ked af, at de skulle flytte. Præsteenken og hendes døtre gav dem en venlig modtagelse, da de ankom, men der var mandler i grøden og dagen efter igen i kærnemælksuppen, og det kunne Asta ikke lide. ”Jeg gjorde vist skandale”, skriver hun i en beretning, hun mange år senere i 1949 skrev om sin barndom.

Den første sommer måtte de bo i en gammel bondegård ved Hemmet kirke. Der var kun en lille stue med en slagbænk, hvor Asta og hendes bror Viggo sov, deres tjenestepige fik alkoven i væggen. I soveværelset var der kun lige plads til forældrenes seng og en kasse til bror Holger, og køkkenet var lille med åbent ildsted og trefod. Den femårige Asta længtes i den grad efter Haderup. Men om efteråret kunne de flytte ind i den store præstegård, og hun fandt sig godt til rette. Hemmet blev hendes barndomshjem, som det havde været hendes fars.

Hun skildrer livet i præstegården i mange konkrete detaljer – meget nøgternt og helt uden de rosenrøde farver, som præger mange barndomserindringer, ikke mindst i Engbergfamilien - Englebergerne, som Astas datter Esther senere kaldte dem – og for den sags skyld også i Busckfamilien. Hun og hendes brødre var slemme til at drille de-

Hemmet præstegård

res barnepiger, som tit blev skiftet ud. ”Vi drillede også Gunner, som var noget pivet og slem til at sladre. Englebørn var vi i Sandhed ikke!”, skriver hun. Gunner blev født i november 1882 lige efter, at de var flyttet over i præstegården.

Moderen Signe Frederikke Læssøe (1850-1989) kom fra et lidt finere præstehjem i Galten nord for Hadsten, hvor man ikke spiste sammen med tyendet, så deres tjenestepiger måtte spise i køkkenet. Asta kom meget inde hos forpagterens, som havde to jævnaldrende drenge, men de kom aldrig med ind til præstens. Også i kirken sad hun og hendes søskende på en finere plads.

”Det lå i luften, at vi ligesom var lidt finere”, skriver hun syrligt. Brødrene kom i den lokale folkeskole, efterhånden som de voksede til, men Asta blev undervist af sin mor. Hver formiddag havde hun timer, og der var ingen pardon, Tre timers læsning, skrivning og regning plus en time med bibelskhistorie, historie eller geografi. Hendes to søstre Helga og Thora, født 1884 og 1886, nåede ikke at få den samme tur. Asta var også utilfreds med håndarbejdet, som hun blev sat til et par timer hver dag, og med havearbejdet, som faderen kaldte dem ud til, når de legede allerbedst.

Håndens arbejde

I 1886 skete der en stor omvæltning i hendes liv, skriver hun. Der blev solgt en del jord fra præstegården, forpagteren rejste, og faderen overtog selv landbruget. Præstebørnene blev en del af et almindeligt gårdbrug, hvor de selv skulle gå til hånde i stald og mark, især Asta som den ældste af flokken. Havde hun ikke arbejdet før, kom hun til det nu, og det bekom hende vel. De fik en ny karl fra Haderup og en ny pige, og fra nu af blev dagligdagen anderledes. Den begyndte med en morgenandagt, og køkkenet blev indrettet med en stor spiseplads, hvor alle, ikke kun tjenestefolkene, spiste. ”En helt ny verden”, kalder Asta det.

Harald Engberg havde altid lagt stor vægt på håndens arbejde. Han havde udvidet haven betragteligt og arbejdede meget der. Børnene fik hver en firkant med frugtbuske, som de selv skulle passe. Nu blev han landmand, en bonde blandt bønder, en mand af folket, og det passede til hans radikale politiske standpunkt. Han var helt ude på datidens venstrefløj, tilhørte bondebevægelsen og det Bergske venstre i skarp modsætning til højreregeringen og skrev tit i Ringkøbing Amts Tidende. Hans kone var af samme holdning. Hun var, skrev han senere i et brev til en ven, den, der tog initiativ til den lokale skytteforening, som skulle træne bønderkarlene til kamp mod højrerregimet, hvis det blev nødvendigt. Hvert år til grundlovsdag kom skytterne marcherende med fanen og blev sammen med andre gæster beværtet i præstegården og dansede i ”Salen” til ud på de små timer, mindes Asta. Moderen var ikke af dansegulvet. Om vinteren holdt de skydeøvelser i ”Salen”, præstegårdens storstue. Moderen var det også, som tog initiativ til den lokale afholdsforening. Den billige brændevin hærgede blandt husmændene. Hvis småfolk skulle hjælpes på fode, var det vigtigt at komme den til livs.

Asta lærte at malke og passe dyrene og var med i marken så meget, som skolegangen tillod det. Især mindes hun høhøsten på engene ned mod nabobyen Bork som den helt store fest. Hun beskriver i detaljer, hvordan moderen og pigerne vendte høet og rev det sammen i strimler, hvorefter karlene kørte det til stakkepladsen, hvor faderen selv satte det i stak, et vigtigt arbejde, som han ikke turde betro nogen anden. Når de kørte høet hjem, sad børnene øverst på læsset og sang. Særlig højt, når de kom forbi en gård eller et hus. Landbrugsarbejdet passede Asta godt, bedre end kvindernes indearbejde. Hun var ikke bange for at tage fat. Men det bragte hende ikke nærmere hendes far. Han var noget af en spænder, som ikke var meget for gæster eller selskab i det hele taget. Moderen derimod havde hun et nært forhold til, fremgår det, trods den strenge disciplin med skolegang og håndarbejde. Moderen var kærlig, skriver hun ligefrem, og venlig mod alle. Hende var det, som kom ind og kyssede dem godnat og bad aftenbøn med dem hver især. Hun var altid i godt humør og sang meget, indtil hun en dag mistede sin stemme til både hendes og børnenes store sorg.

De to år 1887 og 1888 var de bedste, fremgår det af Astas erindringer, især det sidste. Da holdt de bryllup for faster Marie, og da var Asta i København for første gang.

Marie Engberg tjente hos en familie Rosenørn i Ringkøbing og kom af og til på besøg. Hun var meget køn, smukt klædt og spillede og sang så dejligt. Hun havde i København været elev hos Thomas Laub, som var hendes ungdoms sværmeri, men i 1887 forlovede hun sig med sin storebror Haralds ven Peter Riemann, som var præst i Nørre Nebel og lige havde mistet sin kone. Brylluppet stod i Hemmet præstegård, og Asta syntes, det var vidunderligt. Den 28-årige faster Marie var så fin i sin hvide kjole med slør og myrter i håret, og hendes mor fra København og de fleste af hendes mange søskende, bl.a. farbror Jakob, børnenes bedste ven, var med. Efter brylluppet rejste Asta med sin farmor og faster Eva til København, hvor de boede i en lejlighed i Faxegade. Faster Eva underviste hende sammen med to drenge, bl.a. i engelsk, og sagde, at hun på to dage havde lært lige så meget, som drengene havde lært i flere uger. Faster Charlotte, som var botaniker, underviste hende i botanik, farbror Jakob tog hende med til ”Der var engang” på Det Kgl. Teater, og de var på verdensudstilling. Det var næsten mere end den 11-årige Asta kunne rumme. På hjemvejen sejlede hun sammen med sin mormor, som også havde været på verdensudstillingen, med damperen fra København til Aarhus, også en oplevelse af de store. Den sejltur og teaterforestillingen fyldte meget i deres lege i den følgende tid, skriver hun. Hendes mor savnede sin ældste datter forfærdeligt i de tre uger. Hun sendte Asta hele tre, meget kærlige breve, som ligger i Busck-arkivet.

Skarlagens feber og mors død

I november 1888 fik Asta en ny lillebror. Fødselen gik godt, og de havde en dejlig jul. Men så begyndte ulykkerne. Der udbrød skarlagensfeber på egnen, den gang en livsfarlig sygdom. En ung mand døde juleaften, en anden lige efter jul. Nytårsaftensdag blev søster Helga syg, og snart måtte også de andre lægge sig.

Jeg var sur og tvær og slet ikke god til at hjælpe Mor. Så blev jeg syg og havde Feber nogle Dage, men man skulle jo ligge i sengen, til man havde skallet. Far var ude at rejse, jeg ved ikke hvor. Han kom hjem en Torsdag Eftermiddag. Om Natten blev Mor syg og blev liggende i Sengen. Mor havde stærk Feber og laa og fantaserede meget. Der blev hentet Doktor fra Tarm, en sær gammel een. Han stod lidt og saa paa os, saa gik han vel ind og skrev noget op. Far sad hos Mor og sang Salmer om Aftenen, og jeg hørte, Mor laa og talte med ham om, at hun skulle dø, og saa skulde Far se at faa sin Mor over til os. Far troede vist egentlig ikke, at Mor var saa syg, som hun var, men det havde været strenge Dage og Nætter. Naar Far skulde sove lidt, kom der en ældre Pige, Abeline, og sad hos os. Mor, som jo ikke havde kunnet synge i flere Aar, laa nu og sang højt og klart især de to: ”Frelseren er mig en Hyrde god” og ”Sov sødt Barnlille”. Den sidste Eftermiddag Mor levede, kom jeg over til hende i hendes Seng, og hun laa og talte med mig om, at jeg skulle være flittig og ordentlig og være god ved de andre. Og hun gav mig en fin Æske, som hun havde faaet af Købmanden til Jul med Chokolade i. Jeg var vel nok ked af det, men jeg tænkte alligevel ikke paa den Mulighed, Mor skulde dø. Om Natten sang Mor igen. Vi andre, som laa, var jo ogsaa syge, men dog ikke saa meget, men vi sov vel nok det meste af Tiden. Om Morgenen ved Syvtiden vist hørte jeg Mor klage sig lidt. Far kom ind og hen til mig og sagde, at han troede nok, Mor var død, og han lagde sig op i Sengen til Mor. Saa græd vi da alle sammen. Og Viggo og Holger, som sov oppe i Østerkammeret, kom ned og stod og græd i deres bare Skjorte. Holger begyndte at kaste op, og han var meget syg og laa og klagede sig i flere Dage. Saa kom, Faster Eva og passede os og var god imod os. Tre Dage efter var det vist, at lille Bror om Morgenen laa død i sin Vugge lige så stille. Han kom i sin Daabskjole, og Far bar ham hen til os alle, at vi kunne kysse ham til Farvel. Han laa som om han sov.

...Saa kom Bedstemor (farmor) fra København og til Begravelsen Bedstefar (morfar), det var vist meget strengt for ham. Hun var hans bedste Datter. Mors Kiste stod paa Gulvet i Dagligstuen, der laa hun med Lillebror i Armen. Far bar os een for een ind. Bjerg (deggen) stod i Døren mellem Dagligstuen og Sovekammeret og talte saa kønt til os. Han sagde, Mor var rejst bort, hun kom ikke igen, men vi skulde komme hen til hende engang. Saa sang vi ”Frelseren er mid en Hyrde god”, og saa kørte de vel til Kirkegaarden. Helga har maaske set dem køre. Vi inde i Sengene fik hver en stor Appelsin og vist en Mariekiks, begge Dele var absolut enestaaende for os. Bedstemor havde det med til os. I de Dage kom Far ind og sad hos os om Aftenen og talte saa kærligt med os. Jeg bad efter Aftenbønnen, om Far maatte blive ved med at være saadan. Men det skete nu ikke! Det kunde han vel heller ikke. Snart var Far lige ssa fjærn igen, som han egentlig altid havde været... Nu blev Drengene sendt i Skole. Far vilde selv læse med mig, men det gik ikke saa godt, ingen af os havde Lyst til det. Det fik hurtigt Ende. Jeg var saa meget som muligt ude at arbejde i Marken, hvilket ikke passede Bedstemor, som vilde, at jeg skulde være huslig og især have med Haandarbejde at gøre.

Astas farmor blev der hele sommeren, og Asta kom ikke særlig godt ud det med hende, skrev hendes far til sin ven, pastor Monrad. En husbestyrerinde turde han heller ikke ansætte af frygt for, hvad Asta ville sige. Hendes mening har åbenbart spillet en stor rolle. Noget tyder på, at den tolvårige pige har overtaget ansvaret for sine søskende og hjemmet i det hele taget. Det kunne hun naturligvis ikke løfte selv. Faderen var meget væk til møder og foredrag. De fik da ogsaa om vinteren en husbestyrerinde, ikke en dannet ”frøken”, som Asta frygtede, men en almindelig pige ved navn Kirstine. ”Hun gav mig noget af den Kærlighed, som jeg af og til længtes efter siden Mors Død.” Kirstine kunne en masse skillingsviser og andre folkelige sange, som de sang om aftenen, når faderen ikke var der. Asta nød det og kunne de fleste udenad til sine dages ende.

Evald Tang Kristensens besøg i Hemmet

Familien var bekymret for den moderløse børneflokk i Hemmet, både farmor i København og fastrene og mormor og morfar i Galten. Pastor Læssøe havde en ven i Hadsten, folkemindeforskeren Evald Tang Kristensen, som på en af sine rejser lagde vejen omkring Hemmet, hvor han boede hos lærer Bjerg. Det var i 1890. Han skriver herom i sine erindringer:

Præsten vilde jeg ogsaa besøge, da jeg jo vidste, at han var gift med Pastor Læssøes Datter i Galten, men som for nylig var død i sine unge Aar. Pastor Læssøe havde lejlighedsvis talt om hende, og jeg havde faaet det Indtryk, at han ikke havde været særlig glad ved denne sin Svigersøn, skjøndt han egentlig ikke sagde noget ondt om ham. Jeg bestemte mig da til at gaa om til Præstegaarden, som laa et lille bitte Stykke fra Skolen, og besøge Pastor Engberg. Jeg fik straks af en Pige den Besked, at han maatte søges ude i Udhusene, og ganske rigtig traf jeg ham ogsaa i Færd med at give sine smaa Kalve Mælk i en Strippe. Han var i en lang snavset Kittel, der oprindeligt havde været hvid, og med et Par store Træsko paa Fødderne. Man skulde næsten ikke ved første Øjekast tro, at han var Præst. Men han tog nu ivrig Del i alt Arbejde paa Gaarden og generede sig ikke det mindste ved at staa ude i Møddingen og fylde Møgvognen, naar de var ved at kjøre Møg ud, efter hvad Folk fortalte. Manden var ellers flink og behagelig nok i mod mig, og han fulgte straks med mig ind, da han var færdig med Kalvene, kom af Kittelen og fik en gammel Frakke paa. Der saa virkelig meget tarveligt ud i Stuerne, og Møblerne var alt andet end fine, saa der lod til at være ret fattige Forhold... Jeg var hos Bjerg om Natten, og næste Morgen gik jeg ned til Møllen, der laa et lille

Stykke fra Præstegaarden. Møllerkonen, Maren Kierkemann, fortalte mig en lille Smule, men vor Samtale drejede sig dog nærmest om den nys afdøde Præstekone, som hun roste over al Maade. Saa flittigt et Menneske havde hun aldrig mødt, og hun sled sig ligefrem til Døde. Da hun saa godt som ingen Hjælp havde til Husgjerningen og tillige havde Børnene at passe, var hendes Tid saa optaget, at hun saa godt som aldrig havde en Fritime. Naar hun en sjælden Gang kunne naa at gjøre et lille Løb om til Møllen hen paa Eftermiddagen, kunde hun saadan sidde og glæde sig over, at faa den lille Hviletid. Jeg fik ved Møllerkonens Fortælling herom det bestemte Indtryk, at Præsten ikke gav hende Hjælp nok i Huset, men han var jo ogsaa selv en Mand, der ikke sparede sig, men vilde være med i alt. Præstekonen var ikke stærk af Helbred, og saa maatte hun til sidst bukke under. Jeg kom saadan til at tænke paa, at jeg heller aldrig havde set Pastor Engberg i Besøg hos Svigerfaderen i Galten Præstegaard, og at Forholdet imellem dem nok ikke var særlig godt.

Evald Tang Kristensen var i kirke dagen efter og syntes, at pastor Engberg havde nogle "sære Lader". Nogle gange blev han næsten helt borte oppe på prædikestolen, idet han dukkede sig så underligt ned. Men folk på egnen var glade for ham og sagde, at han var god til at holde foredrag.

Saa meget er vist, at Lærer Bjærg satte umaadelig megen Pris paa ham, og da jeg lejlighedsvis kom til at ymte noget om, at jeg syntes, Præsten var noget mærkelig, saa blev Bjærg, som var han stukket af en Bi, og foer op, som han var gal, og skjældte mig ud, saa det var grueligt, fordi jeg kunde sige saadan noget, ja, han levnede mig næsten ingen Ære for to Skilling.

Om Pastor Engberg kan jeg fremdeles meddele, at jeg tænkte, han havde saa meget med sit Landvæsen at gjøre, at han ikke havde Tid til at tænke saa meget paa sin Prædiken om Søndagen. Da jeg kom, saa han lidt sær ud, og Aftenen efter, da jeg igjen kom paa Besøg hos ham, var han ved at plukke Græs til Hestene. Sagen var jo, at han intet Folkehold havde, og hans ældste Datter gik i Mosen og skød Tørv ud.

Asta lærte til gavns at arbejde med sine hænder, men det klagede hun aldrig siden over. Tværtimod. Og hun lærte meget andet end det. Moderens undervisning havde været effektiv. Hun lærte at skrive et flydende og fejlfrit dansk, kunne en smule engelsk, læste meget, spillede klaver og lærte mange sange, kunne en del historie, geografi og naturhistorie og var frem for alt hjemme i sin kristne børnelærdom. Da det ikke gik så godt med faderens undervisning, kom hun til Nørre Nebel, hvor hendes faster Eva opholdt sig for at undervise sin søsters stedbørn. En tid kom hun kun hjem i weekenden, men længtes meget efter sine søskende. Da hun også skulle være hos Riemanns nytårsaften 1890, blev det for meget. Hun stak af og løb de 10 kilometer hjem – stortudende, skriver hun.

Astas ungdom. De første to år

Hun blev konfirmeret den 5. april 1891 og trådte dermed ud af sin barndom, som man gjorde dengang. Hun fik sig en skudsmålssbog, hvor præsten der, hvor man tjente, skulle skrive, om man havde været til alters og i øvrigt opført sig ordentligt. Den eneste indførsel er hendes fars. Resten af bogen er opfyldt af en beretning om hendes ungdom, som hun skrev på sine ældre dage.

Der står intet om den første vigtige begivenhed. Tre uger efter konfirmationen giftede faderen sig med sygeplejersken på Lønborggård, den nærmeste herregård på egnen. Hun var datter af den kendte pastor Jens Lassen Knudsen i Lejrskov ved Kolding, en af landets første højskolefolk. Han havde været lærer både hos Ludvig Schrøder på Rødding og Christen Kold på Dalum Højskole, før han blev præst i Aggersborg ved Limfjorden og siden

på den meget grundtvigianske Koldingegn. Også han havde en større børneflokk, hvoraf den ældste hed Jakob Knudsen, lærer på Askov og fra 1890 frimenighedspræst i Mellerup ved Randers fjord, hvor han netop ved denne tid skrev sin kendte morgensalme ”Se nu stiger solen”. Astas nye stedmoder hed Elfride. Siden kaldte de hende ”lille bedstemor”, for hun var ikke ret stor. Men børn fik hun i stribevis, i alt seks blev det til. Asta blev en slags reservemor for dem alle lige som for sine fem helsøskende.

Hun blev hjemme den første sommer, sikkert af hensyn til sine søskende, hvor af den yngste, Thora, jo kun var fem år gammel. Måske også for at lære sin stedmor at kende. Det gik vist rimelig godt, men til novemberdag 1891 fik hun plads hos en mejerist i Vrigsted nord for Vejle fjord, hvor hendes far plejede at sende sognets unge på højskole. Faderen kendte forstander Maltesen, som sagtens havde fundet pladsen til hende. Hver eftermiddag gik hun til gymnastik på højskolen og hver anden aften til geografi og sang. En meget fornøjelig vinter, skriver hun. Fra majdag 1892 var hun hjemme i Hemmet som ”stue- og udepige” om sommeren og den følgende vinter som køkkenpige. Der var kommet en lillebror Jens. Helga og Thora var halvstore piger, og bror Holger passede køerne, som de havde otte af samt to heste og 7-8 får. Viggo var i Nr. Nebel, og Gunner boede hos farmor i København, hvor han gik i skole. Stedmoder Elfride nævnes ikke, men Asta var godt tilfreds med at være hjemme, så helt dårligt kan forholdet ikke have været.

Tjenestepige på Askov-egnen og mødet med Busck-familie

I maj 1893 kom hun igen ud at tjene, denne gang i en plads, hvor hun blev i halvandet år, og som fik stor betydning for hende. Hun malkede køer og arbejdede hårdt både ude og inde, men husbond og hans kone var ikke helt almindelige folk. Gårdejer, cand.jur. Anders Pedersen havde i mange år været lærer på Askov højskole sammen med lægen Bo Bojesen. De to ejede højskolen sammen med forstander Schröder, men havde købt hver en gård i omegnen og havde i firserne trukket sig tilbage fra højskolen for at hellige sig landbruget. De var gift med to søstre, som begge havde været elever på Askov i deres unge dage. Augusta og Mally var døtre af forstander Ludvig Schröders gode ven, præsten Gunni Busck i Brøndbyvester ved København. Mally på gården Theasminde havde med sin mand Bo Bojesen fået sig en større børneflokk, mens den yngste, Augusta, kun havde født et eneste barn, som døde. Pigen var blevet døbt Ædle Veum, vist nok opkaldt efter det hus, de havde bygget sig og boet i ved Askov højskole, før de i 1885 købte Klevanggård i Eskelund nord for Brørup. Noget tyder på, at Augusta hellere var blevet på højskolen, men bondetilværelsen stod højt i kurs hos Anders Pedersen, som den gjorde det hos Astas far og tidens andre grundtvigianere. Augusta fik aldrig flere børn selv. Til gengæld fik hun plejebørn. Der var to, da Asta kom, og der kom flere. Augusta fik bygget et smukt hus på gårdens toft, som med tiden blev til et hjem for forældrelose børn. ”Lille Veum” kaldte hun det, og det fungerer den dag i dag. Augusta underviste i håndarbejde på højskolen og rejste rundt i forsamlingshusene og fortalte bibelsk historie og myter som en anden Anne Sophie Seidelin. Klevanggårds stuehus blev selv et veritabelt forsamlingshus for egnens folk, indrettet i højskolestil med malerier, vers og bonmoter over det hele. Gården var et større landbrug efter tidens forhold, som forgængerens før Ladelund Landbrugsskoles oprettelse havde forsøgt at gøre til et mønsterlandbrug med nye afgrøder som roer og andet. Forgængerens var Augustas og Mallys storebror Johannes Busck, som havde drevet gården fra 1875 til 1885, da Anders Pedersen overtog den.

Der var stort folkehold: en røgter, to karle, en arbejdsdreng (i sommeren 1894 Astas bror Viggo), to piger for-

uden Asta samt en husmandsfamilie, som hørte til gården. Mange af dem oplyste folk som Bodil Hindhede fra Lem, der ankom fra Ollerup Højskole ”med Sang og godt Humør”. Der var også mange gæster fra nær og fjern. ”Omkring ved September 1894 kom Johannes og Anne Busck med børnene Bunde, Nanny og Karen og var der en tid. Julie Busck på min Alder havde hele Sommeren været dels i Askov dels på Klevanggaard, hende kunde vi særlig godt lide... 10. September om Aftenen kom fra Esbjerg Sømand Gunni Busck, som siden skulde blive min Mand, men det vidste vi ikke dengang.” Den 17. september 1953 skrev hun om sit første møde med Gunni:

Den 17. September er al tid en Mindedag for mig. Det var nemlig paa denne Dato, jeg – 17 Aar gammel paa Klevanggaard bestemte med mig selv, at jeg ville have Jeres Far – hvis han ville have mig. Jeg havde set ham 1. Gang den 10. September, saa det var jo for saa vidt en hurtig Beslutning, som han da heller ikke vidste noget om før 3½ eller 4 Aar efter. Jeg kan ikke prale med, at jeg holdt ubrydelig fast ved den Mening hele Tiden gennem de Aar, men den laa ligegodt ”gemt i Undergrunden” og blev altsaa til Virkelighed først paa Aaret 1998, da vi mødtes igen i København - efter at have sejlet hver sin Vej i Mellemtiden, dog med Breve imellem os nu og da.

Det blev en større familiesammenkomst på Klevanggaard. Også familien Bojesen fra Theasminde og Anne Buscks familie fra Bovlund kom. Asta var foreløbig ikke en del af familien, men hun blev gode venner med Julie, som hun skrev sammen med i de følgende år. Også Julies og de andre Busckbørns storebror, sømanden Gunni Busck, spurgte, om hun ville skrive sammen med ham. Der gik nogle breve mellem dem, men det holdt op. Asta synes ikke at have været voldsomt interesseret. Det spurgtes siden i slægten, at hun allerede her i 1894 skal have sagt: ”Den mand vil jeg giftes med engang”, men det er vist en myte.

På højskole

Den 3. november 1894 rejste Asta fra Klevanggaard for at blive elev på Vrigsted højskole. ”Det blev en dejlig Vinter med mange gode Kammerater og gode Lærere”, skriver hun, men samme vinter flyttede hendes forældre fra Hemmet til Uldum mellem Horsens og Vejle. ”Det var for mig en temmelig stor Sorg”, skriver hun, vist med nogen underdrivelse. Hemmet var hendes barndomshjem, og her stod på kirkegården den store flotte sten over hendes mor og lillebror, Om sommeren 1895 fik hun plads på en gård i nabosognet Langskov. ”Det blev en fornøjelig Sommer – tilpas med Arbejde, 9-10 Kr. for Malke-, Have og Markarbejde.” Om vinteren blev hun pige hos sine forældre i Uldum og havde det godt med Helga og Thora og sine nye små søskende, Jens, Harald og Fride, men sin fritid tilbragte hun mest med de unge i Langsskov. Også sommeren 1896 tilbragte hun i Uldum, men i november rejste hun over til sin farmor, Elise Engberg i København. Hos farmor boede også hendes lillebror Gunner, som gik i skole i København, og i samme hus i Lipkesgade boede den kære faster Charlotte. Asta fik lov at spille på hendes klaver to timer hver dag for at forberede sig til undervisningen hos en dygtig dame. Asta skulle forvandles fra en hårdtarbejdende bondepige til en dannet præstedatter, et passende parti for en præst eller noget endnu finere. Om eftermiddagen gik hun på Johan Borups højskole til kurser i litteraturhistorie og verdenshistorie og to aftener om ugen til gymnastik hos hr. Rasmussen på Vodroffsvej. Husligt arbejde havde hun ikke meget af. ”Det var ikke ret meget, jeg kunde hjælpe Bedstemor med, hun var så rask og dygtig selv. Jeg pudsede messingtøj om Lørdagen. Det var snart det eneste.” Om søndagen spadserede hun og bror Gunner på Langelinie og gik i kirke i

Marmorkirken eller Vartov. ”Gunner og jeg havde meget ud af hinanden den Gang, og det glemte vi aldrig siden”.

I sommeren 1897 var hun tre måneder på Frederiksborg højskole, nylig oprettet af Holger Begtrup, tidligere lærer på Askov sammen med Jakob Knudsen. Det blev en oplevelse for livet, en af de bedste somre, hun fik. Kammeraterne herfra holdt hun sammen med resten af sine dage. Efter højskolen var hun sammen med sine tre faste på besøg hos sin farbror Jakob, der havde slået sig ned som læge på Samsø, og bagefter hjemme hos forældrene i Uldum. Om vinteren tjente hun hos ”Bedstemor Knudsen”, hendes stedmor Elfrides mor, der som andre præsteeater havde slået sig ned i hovedstaden. Pastor Jens Lassen Knudsen i Lejrskov var død i 1870, og fru Knudsen havde yderligere fået det slag, at hendes ældste søn Jakob havde måttet forlade sin præstegerning i Mellerup, fordi han havde forelsket sig i en af sine konfirmander og var blevet skilt. Nu boede hun sammen med sin ugifte datter Dora i et havehus til en ejendom i Forhåbningsholm alle nr. 5 på Frederiksberg. Der boede også sønnen Lars Knudsen, som var kongelig skuespiller. Asta betegnede det som en nem lille husholdning at holde. En dag efter nytår 1898 kom sømand Gunni Busck anstigende med et brev til hende fra sin søster Julie. Dermed indledtes et nyt kapitel i hendes liv.

Gunnis barndom

Gunni var født den 27. marts 1875 på sin morfars gård i Bovlund, en lille landsby syd for den dansk-tyske grænse. Hans mor, Anne, var taget hjem til sine forældre for at føde, efter at tyskerne havde udvist hendes mand Johannes Busck med dags varsel. Morfaderen Bunde Refslund var ingen almindelig bonde. Han havde været blandt de første elever på verdens første folkehøjskole i Rødding og blev derefter en af danskhedens førere i det tabte Nordslesvig. Bunde Refslund ville have et dansk forsamlingshus, hvor man kunne mødes og måske oven i købet holde danske gudstjenester på et grundtvigsk grundlag. Da han søgte håndværkere til at bygge huset, fik han en henvendelse fra en københavnsk tømrersvend ved navn Johannes Busck. Johannes var søn af Grundtvigs nærmeste ven, præsten Gunni Busck i Brøndbyvester, og skulle selv have været præst. Kort før sin teologiske embeds-eksamen forlod han studiet og blev tømrer som Jesus. Han ville ikke være levebrødspræst. Den danske statskirke skulle afskaffes efter hans mening med alle dens fede præster, provster og bisper. I stedet skulle folket samles i frie menigheder, som hver især selv valgte deres præst og det ikke nødvendigvis en teologisk kandidat. Johannes ville ud til folket og være en del af dem, som dem ville han arbejde med sine hænder. Og hvor fandtes der et bedre sted at arbejde for det danske folk end blandt sønderjyderne? Han drog til Bovlund og byggede forsamlingshus. Kost og logi fik han i gården hos Bunde Refslund og hans kone Ingeborg. Her skete det, at gårdens unge kønne datter Anne forelskede sig i den flotte tømrersvend og han i hende. De blev gift i 1872 og bosatte sig som husmandsfolk i Brøns i Vestslesvig, hvor de ernærede sig af en lille jordlod og lejlighedsvist tømrerarbejde. Samtidig holdt de dansk grundtvigsk forsamlingshus i deres hjem. Deres første barn, Ingeborg, blev født i Brøns i 1873 og opkaldt efter sin mormor. Da den næste skulle komme, blev Johannes en dag udvist af de tyske myndigheder. Han skulle være over grænsen inden næste morgen. Anne søgte hjem til Bovlund og fødte der. Drengen blev døbt Gunni efter sin farfar Gunni Busck.

Johannes Busck købte sig en større gård lige nord for grænsen, sandsynligvis for sin mors penge, måske også med hjælp fra sin svigerfar. Det var Klevanggård lige nord for Brørup, ikke langt fra grænsen. Herfra kunne de let holde kontakten til Annes forældre, og her fik Gunni og hans søskende deres barndomshjem. Der kom hurtigt

flere børn til, i 1877 Julie, opkaldt efter sin farmor, i 1879 Johannes, opkaldt efter evangelisten, i 1881 Karen og i 1884 Bunde, opkaldt efter sin morfar. Navnet Bunde udtaltes på sønderjysk "Bu`n", på rigsdansk efterhånden "Bune". Anne beholdt livet igennem sit sønderjyske mål. Børnene sagde "faer" og "moer" med sønderjysk stød til deres forældre, og alle fik de et nært forhold til gården i Bovlund, hvor de ofte kom på længere ophold. Gunni fik her et førstehåndskendskab til livet som bonde. Hans fætter Marten Refslund Poulsen skriver i sine erindringer: "Anne og Johannes Buscks mange Børn var ofte i Ferierne i Bovlund. Den ældste Søn Gunni var min jævnaldrende og Legekammerat. Jeg satte megen Pris paa ham, maaske fordi han stod over os i Begavelse, Viden og Fantasi... Da man ikke mere kunne blive Væbner, vilde Gunni og jeg til søs. For mig var det ikke rigtig Alvor, men Gunni gik senere til søs."

På Klevangård gjorde faderen sit bedste som nybagt landmand. Han indførte nye afgrøder, roer f.eks., og blev foregangsmand på flere områder. Der ligger i Busck-arkivet breve fra andre landmænd, som spurgte ham til råd om dette og hint. Men den store landbrugskrise var i gang, og Johannes var ikke den bedste økonom. I 1885 måtte han give op og overlade gården til sin søster Augusta og hendes mand. Familien flyttede et par gange og endte i et fæstehus ved Mørkøv på Sjælland. Væk fra den store gård, væk fra Johannes' to søstre og deres mænd - Bo Bojesen var Johannes' bedste ven fra ungdommen - væk fra alle de ni fætre og kusiner på Theasminde, væk fra Askov og længere væk fra Bovlund. Det var en stor sorg for den 10-årige Gunni og hans mange søskende. Heldigvis mistede de ikke forbindelsen til Klevangård. Augustamor og Anders Pedersen modtog dem altid gæstfrit i deres gamle hjem. Og de var gode til at komme i kontakt med nye mennesker. Gunni omtalte senere "Skovly" og naboerne der med stor veneration. Skifte skole behøvede de ikke, for deres far underviste dem selv. Det gjorde han tilsyneladende godt. De skrev alle fejlfrit dansk og læste meget. Dette ses bl.a. af en række breve og en dagbog, som den 14-årige Gunni har efterladt sig. I 1887 flyttede de igen, denne gang endnu længere væk, nemlig til Sjælland, hvor faderen fæstede en mindre landejendom i Stigs Bjergby sogn, som han kaldte "Friheden".

Johannes' far havde været præst i sognet i sine ungdomsår og var flyttet herfra, da Johannes var tre. De fandt sig godt til rette. "Friheden" blev familiens hjem de næste mange år. Her fik den store børneflokk sit faste tilholdssted og en stor omgangskreds både i den nærmeste omegn og den lidt fjernere. Især Vallekilde højskole og Hørve frimenighed blev af stor betydning. Forstander Ernst Trier og Johannes var gode venner fra deres ungdom, hvor Ernst Trier var kommet meget i præstegården i Brønd-

byvester. Det Samme gjaldt Carl Rønne, som var præst i frimenigheden.

Som andre husmænd stykkede Johannes sit levebrød sammen af mange gøremål. Han gik ud som tømrer, tørvegraver og landarbejder og passede med Annes og børnenes hjælp det lille landbrug, som omfattede en ko og en hest, et par får, et par grise og mange høns og desuden en stor frugthave. Fattige var de, og faderen var ikke nogen fysisk stærk mand. To af børnene døde som små, den 1-årige Anne i 1888 og den 8-årige Karen i 1890. Gunnis lillebror Johannes var svagelig og blev boende hjemme i ”Friheden” indtil han døde som 22-årig i 1902. En katastrofe var det alle tre gange. Men for de fem overlevende søskende stod ”Friheden” altid i et gyldent lys. De to ældste kom ikke til at bo der særligt længe. Ingeborg uddannede sig til sygeplejerske på Refsnæshospitalet, og den 14-årige Gunni stak til søs i efteråret 1889, kun to år efter at de var kommet til ”Friheden”.

Der er visse lighedstræk mellem Astas og Gunnis barndom. Begges forældre var grundtvigianere og venstrefolk af den radikale slags. Begge fik en dybt religiøs opdragelse. Gunnis far var rigtignok ikke ”levebrødspræst” som Astas, men kristne og kirkelige spørgsmål optog ham mere end noget andet. Han har efterladt sig en meget stor mængde trykte og utrykte skrifter herom, bl.a. et trykt ”Forslag til Lov om Folkekirken”. Han så for sig et Danmark, hvor familierne var samlet i frie kristne menigheder af bønder og husmænd med en stat over sig, der skulle være så lille og svag som vel muligt. Politisk var han som Harald Engberg på den yderste venstre fløj af venstre, den fløj, som i 1905 blev til det radikale venstre, men han var ikke radikal i den københavnske forstand. Tværtimod stod han som Harald Engberg og de fleste andre grundtvigianere, i den skarpeste modsætning til Georg Brandes og det ukristelige moderne gennembrud. Som den noget yngre Jakob Knudsen var han stærkt provokeret og førte en intensiv debat med Brandesianerne, herunder sin moster Mallys stedbarn, den endnu yngre Ove Rode, som han dog havde et personligt godt forhold til. Men kristendommen var for ham som for hans far Gunni Busck og Grundtvig alfa og omega. Johannes Busck følte sig som viderefører af den rette grundtvigianisme til forskel fra den diplomatiske Ludvig Schrøder og Morten Pontoppidan, som gik på kompromis med den moderne videnskabelighed. Han svor som Harald Engberg til håndens arbejde og havde i sin ungdom taget en radikal konsekvens af det ved at blive tømrer. Gunni blev lige som Asta opdraget til at arbejde med sine hænder. Men det åndelige var hovedsagen, især i Gunnis hjem, hvor faderen førte de vidtløftigste teologiske diskussioner, især når venner som Ernst Trier, Karl Rønne eller pastor Hoff var på besøg. Også med sin søn Gunni førte han tidligt seriøse diskussioner, som fortsatte til hans død.

Et andet lighedstræk mellem Astas og Gunnis barndom var det nære og kærlige familieliv, de voksede op i, og som navnlig blev båret af deres mødre. Fædrene var som vanligt i datiden mere fjerne. Alt tyder dog på, at især Johannes var en dybt engageret og kærlig far, som tog sig meget af sine børn. En vigtig forskel var det, at Asta allerede som tolvårig mistede sin mor, mens Gunni beholdt sin, til han blev syvogtredive.

Gunnis ungdom. Til søs med ”Fremad” af Faxe

Gunni blev ikke konfirmeret. Hans far var modstander af konfirmationen. Dåben måtte være nok. Gunni blev heller ikke hverken landmand eller tømrer som sin far. Han ville ud at sejle. Hvad var det, der drev ham? Hovedparten af sit liv havde han levet inde i landet langt fra havet. Var det skibene på Vejle fjord forbi Skovlyst? Var det faderen, som selv havde været til søs i sin ungdom? Var det en almindelig udlængsel som den, der gennem århundreder havde drevet mangan hyrdedreng ud på havene? Eller var det de søfartsinteresserede, som flokkedes på Vallekilde højskole, hvor man tilbød undervisning i søfart og fiskeri? Umiddelbart vist nok det sidste. Sømænd,

fiskere og håndværkere var jo også en del af det danske folk, fiskerne var siden Ewalds "Fiskerne" og sidst med Skagensmalerne blevet en fremtrædende del af byboernes billede af folket, ikke så vigtige som bønderne forstås, men ligeværdige. Ligesom Vallekilde højskole underviste i praktisk landmandskab og siden 1877 også i håndværk, skulle den undervise i sømandskab. Undervisningen i praktiske fag fyldte mere og mere på højkolerne. Undervisningen af sømænd og fiskere i Vallekilde udviklede sig i 1890'erne til en veritabel sømandsskole, hvad vi skal vende tilbage til. En af eleverne på Vallekilde var sømand Jens Larsen fra Faxe, som Gunnis far og vist også Gunni havde truffet under et af deres jævnlige besøg skolen.

Jens Larsen havde efter højskoleopholdet sammen med en anden købt en jagt, "Enigheden", som gik fragtfart i de danske farvande. I 1891 havde de solgt jagten, og Jens havde alene købt et nyt større skib, en fore-and-aftskonnert på 40 tons, som lå næsten færdig på et værft i Vejle. Jens Larsen var 29 år og ugift, men havde en kæreste, Gudrun, i København. Han var grundtvigianer og dybt religiøs. Så her bød sig en mulighed for Gunni. 14 år gammel fik han hyre som skibsdreng og kok på det splinternye sejlskib. Hans breve hjem og hans dagbog fra 1889-91 fortæller levende om hans første år til søs. Håndskriften er klar og tydelig. Det første brev er fra Vejle i september 1889. Her hedder det bl.a.:

"I kan ellers tro, jeg synes godt om Jens Larsen, og da ikke mindre godt om den anden karl. Ja, det er synd at sige, at Jens Larsen var for rask på det, i al fald efter hvad jeg kender ham. Den anden hedder Lars og er meget raskere på det. Han er 21 år og har været i England nogle og tredive gange, men ellers har han ikke været længere borte end i Frankrig, England, Norge, Sverige, Rusland, Tyskland og Danmark.

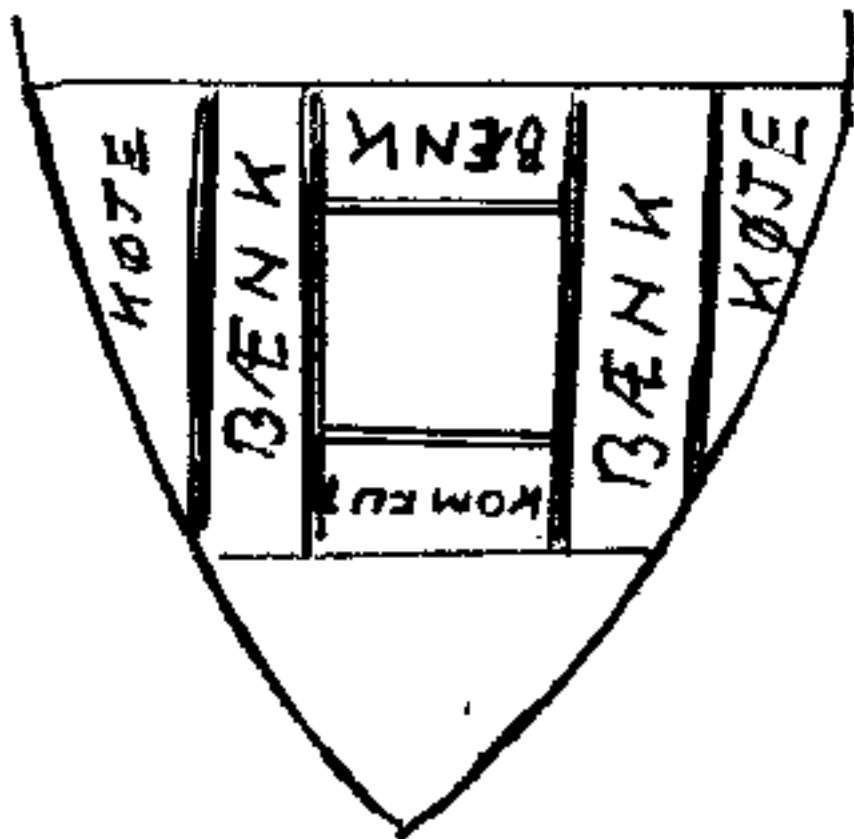
Det nye skib hedder "Fremad" og er en forandafter skonnert. Det skrider godt fremad med den nu, men før om en måned bliver den da nok ikke færdig. Her er næsten intet at bestille, men nok at lære. Styrekunstens hemmeligheder har J.L. lært mig. I går blev vanterne færdig, og masterne også så godt som. Naturligvis er det noget grisen, og hænderne har da allerede begyndt at blive sorte, men det er dog alligevel noget andet end at ligge og luge o.l.

Lars har en mængde udskårne sager, hvoraf det kønneste er et kohorn, som han har skåret en hel mængde navne og figurer på, og på alle hans knive og piber er der udskåret mange ting, det gør han i sin fritid i stedet for at gå i land..."

Jens Larsen syntes, at Gunni skulle være med fra starten, så han kunne lære skuden og alle de mange navne på sejl, rigning osv. at kende, før de gik ud. At sætte et skib i stand fra starten lagde en grund, som de fleste sømænd savnede, mente han. Om aftenen sad Gunni og tegnede en kompasrose for at blive fuldt fortrolig med dette vigtige instruments navne og tal. Han og Lars boede på højskolehjemmet, som virkelig var et hjem, hvor man tog sig af de unge mennesker, holdt daglig andagt og arrangerede møder med foredrag og sange.

Den dag, "Fremad" løb af stabelen, holdt man "løbegilde" med punch og småkager på højskolehjemmet. Det var den 19. september. Den tre mand store besætning flyttede ned ombord, Jens Larsen i sin kahyt agter, og Lars

og Gunni i det trekantede lukaf forskibs, som også var skibets kabys og skaffebanjer (køkken og spiserum). Gunni tegnede en plan af det lille lukaf i et af sine breve hjem. Der var et komfur, et bord med en bænk på hver af de tre andre sider og en køje over hver sidebænk. En stor forandring fra højskolehjemmet. Det tog ham lidt tid at vænne sig til de trange forhold. Nu indledtes også hans arbejde som kok, og det var svært.

”Vi har faaet fersk Suppe, Hvidkaals-
suppe og Sødssuppe”, skrev han hjem,
”Hver Gang vi koger, koger vi til tre
Gange. I dag fik vi Hvidkaalssuppe igen,
den lavede jeg, ellers er det Lars J. der
laver det andet, for jeg må jo se det en-
gang, før jeg kan det. Klumperne i den
ferske Suppe bliver lavet af Hvedemel
og rørt ud i Vand med et par Æg imel-
lem. De er noget stive og haarde, men
naar bare vi kan tygge dem, så er det
mere end godt. Man skal nok blive væn-
net af med at være kræsen. I skal bare
se, hvor jeg kan spise al Ting, når jeg
kommer hjem, både Finker, Fedt Kød
og Flæsk, ja alle slags, bare det er til at
tygge.

Han længtes efter sin mors mad og led i det hele taget en del af hjemvé, ikke mindst da hans tre yngre søskende en dag havde været ombord på vej hjem fra Bovlund. Endelig fredag den 24. september var de klar til at sejle, men vinden slog om i øst, så de måtte vente endnu en tid.

I Vejle slap Gunnis breve op. Til gengæld begyndte han at føre dagbog. Den blev ikke ført hver dag, men der er indførsler fra og med den 24. november 1889 til og med den 21. marts 1891. Dagbogen giver et interessant indblik i livet ombord på et lille fragtskib i sejlskibenes tid og en skibsdrengs oplevelse af det. En ikke helt almindelig skibsdreng ganske vist. Han beskriver indgående vejret og vindforholdene, som var helt afgørende for sejlskibets muligheder, han beskriver i detaljer sejlføringen, hvor mange reb, hvert sejl bliver rebet med, når vinden er hård, og viser, at han virkelig har lært skibet at kende i alle detaljer. Meget tyder på, at han brugte dagbogen til at indprente sig og huske det hele, så han kunne kende hver ny situation, skibet kom ud for. Han ved også altid, hvor skibet befinder sig, har som rorgænger nøje fulgt med på kompas og søkort og løbende drøftet pejlinger og landkendinger med Jens og Lars. Endvidere er han gennem Lars og deres arbejde med selv at laste og losse på det rene med, hvad de har af last, hvor den skal hen, og hvilke kommende fragter, der er på trapperne. Han følger bekymret med i skibets økonomiske situation og ærgret sig, når en fragt går deres næse forbi. Skibets ringe størrelse, hans nære forhold til Jens og Lars og ikke mindst hans egen begavelse og lærevillighed har givet ham en bedre uddannelse,

end det nok var de fleste skibsdrenge beskåret. Endelig får vi et interessant indblik i det sociale liv ombord, også i fritiden, hvor Jens læste op for dem, enten af prædikener fra en prædikensamling eller af lødige bøger som ”Søstrene på Kinnekullen”, mens de sad med deres håndarbejde, Lars med sine udkæringer og Gunni med tovværk eller en måtte, han var ved at flette. Når de var i land i dansk havn, gik de ikke på værtshus, men besøgte det lokale højskolehjem eller nogen, de kendte, især familie. Dagbogen giver et levende billede af Gunnis forhold til sin store familie, både den nære og den lidt fjernere.

Her er nogle klip. Fra Varberg lyder det den 24. november 1889:

”Ved udsejlingen fra Varberg fik jeg kysten rigtig at se, den består næsten af bare sten, især er den lille ø, hvorpå fyret står, ligesom een stor sten at se til.” På vej over Kattegat fra Varberg til Vejle fik det nye skib og den nybagte sømand sin første alvorlige prøvelse. Den 28. januar skriver Gunni:

”Søndag Aften, da vi var kommet noget ud efter Anholt til, begyndte det at blæse op til en lille Storm fra syd, og Sejlene blev derfor rebede, det varede heller ikke længe, før det blæste en hel Storm. Fremad dyppede Næsen, saa Vandet stod ind over det opstående. Engang, jeg stod henne for og saa på Lars, der rebede Klyveren, kom der en Sø og slog ind over Svineryggen og overskyldede mig, så jeg fik Træskostøvlerne fulde af vand, og lidt efter gik jeg saa ned i Lukafet for at faa et par tørre Strømper paa, men jeg var naturligvis dygtig søsyg og kunne ingen Strømper finde, uagtet der lå et Par lige ved Siden af mig på Bænken. Jeg kastede op i svære Maader, snart på Dækket og snart paa Gulvet. Jeg fik ingen andre Strømper paa, men kom heller ikke op på Dækket, jeg blev liggende på Bænken med Hovedet på en bunke Skidentøj og var saa daarlig, saa jeg hverken kunde det ene eller andet.”

I Vejle fik de efter nogen venten en last oliekager til Uddevalla, som de nåede den 22. december:

”Kl. 10 kom vi hertil. I Aften sidder Lars og skoer mine Træsko, som jeg fik i Vejle. Idag har jeg sendt Brev hjem, for nogen tid siden kom Jens med et lille bitte Juletræ, som han havde været oppe på Fjeldet at hente., saa kan vi maaske få en hel god Juleaften.”

Og tirsdag morgen den 24. december 1889:

”I Aften er det altsaa Juleaften. Havde jeg endda været hjemme, men det er der jo lange udsigter til at jeg kommer nu, for det kan jo godt hænde, at vi iser inde her, Havnen er fuld af Drivis inden ret længe. I Søndags kogte jeg fersk Suppe og havde fuldt op at gøre med det hele Formiddagen, da vi tillige forhalede. Om Eftermiddagen havde jeg tænkt at komme en lille Tur op i Byen, men den gik med at vaske op efter Middagen og i Lukafet, tørre Sejl og med, at Lars klippede mit Haar. Om Aftenen læste Jens højt i ”Det hellige Land”. Kl. 10 til Køjs.

Julen i Uddevalla, 2den Juledag.

Nu er Julen snart forbi, og jeg tør nok sige, at det var den kedeligste Jul, jeg har oplevet, skønt den efter omstændighederne var god. Juleaftensdag holdt vi op med at losse kl. 2. Til Nadver lavede vi Ludfisk og Risengrød. Da vi havde skaffet kl. 7, tændte Jens Lysene paa Juletræet, derpaa saa vi lidt på det, sang et par Julesalmer og drak saa Kaffe. Derpå læste Jens højt i ”Det hellige land” til kl. 9, saa lavede vi os et Glas Grog og spillede Kort, Hanrej og Tjavs til kl. 10 en halv, da sang vi igen et par Sange og gik saa til Køjs. Jeg havde hele tiden haabet paa, at Jens havde Brev til mig hjemmefra, som han havde gemt til Juletræet, men det slog fejl.

Kattegat, anden Nytaarsdag Morgen 1890

Saa er vi kommet ind i det nye Aar, og det begyndte da rigtignok på Søen. Vi blev slæbt ud fra Uddevalla Tirsdag Morgen, og da kl. var 10 en halv, var vi i aaben Sø, Vinden var S.V. saa vi maatte krydse nedefter. Det kulede

friskt, og om Aftenen blev det ikke bedre. Det gav dygtigt med Vand ind over, og engang da jeg ville lægge Proppen til Pumpen ind i Kabyssen, faldt jeg lige så lang jeg var i alt Vandet i læ og blev drivvaad, kort efter kl. 7 kom jeg til Køjs, men jeg var ikke fri for at være søsyg og kastede en del op. Saadan gik Nytårsaften.”

De havde en let last af havre til København og blæste helt om i Skagerak, men bjergede sig rundt om Skagen og ned langs den jyske østkyst. Den 4. januar nåede de Fornæs, Djurslands næse, hvorfra de satte kursen mod Hesselø, men blæste over mod Kullen og nåede først den 6. januar ned i Sundet. De sejlede tæt forbi ”Strandlyst”, hvor farmor boede. I København var der brev fra hans far om, at lillesøster Karen var meget syg. En aften kom faderen selv til København for at hente ham. De var hos de gamle farfastre Mally og Andrea i Rosenvænget og overnattede på ”Fremad”, faderen i Gunnis køje og Gunni på bænken. Næste dag stod de op kl. 5 og drog til Strandlyst, hvor de blev hos farmor hele dagen. Mandag gik turen hjem til ”Friheden” og den syge Karen. Gunni nød at komme hjem til sin mor og sine søskende. De var rundt hos venner og naboer og spille kort og ”Danske Ord” i en uendelighed. Men det gik ned ad bakke med Karen. Mandag den 27. januar melder dagbogen:

”I Lørdags var Doktoren her, og han sagde, at Karens Sygdom var bleven Hjernebetændelse, og der var kun lille Udsigt til, at hun kunne komme sig, endnu er hun da ikke sygere end i Lørdags, men hun maa vel snart blive det.

Faster Augusta og hendes mand var i København og skrev, at de gerne ville have faderen til byen for at tale med ham. De havde lige mistet deres eneste barn. Men han kunne ikke. Karen havde det for skidt. Den 11. februar 1890 lyder det i dagbogen:

”I den sidste Uge er Karen blevet meget ringere, og de to sidste Dage har hun ligget helt stille hen og ikke taget sig noget af, hvem der var i Stuen... I Fredags var Julie, Ingeborg, Johannes og jeg ude hos Jens Jensens. Hansen og Hans Nielsen var der også, og vi morede os udmærket alle sammen, vi dansede hele Aftenen til kl. 11. Frederik skulle vise sin Dygtighed på Møddingpølen; men kommen midt ud saa sank han i til op over Knæene...

Fredag morgen d. 16/2:

Nu har Karen Krampetrækninger. Da kl. var 5, kaldte faer på moder, fordi Karen var saa daarlig, at han troede det havde været forbi med det samme. Ingeborg og jeg stod ogsaa op. Turen gik dog snart over; men hun ligger stadig væk med Krampetrækninger i den ene arm. I går med Morgentoget kom Faster Julie, og jeg var nede at hente hende, hun rejste igen med Middagstoget.

Tirsdag den 20ende Februar.

Natten mellem Søndag og Mandag kl. 1 døde Karen den 19ende Februar (Farmoders Fødselsdag). Fader og Moder var oppe hos hende, da hun døde, hun drog blot nogle dybe Suk, saa var det forbi, uden nogen Smerte eller Kamp. I de sidste fire Døgn havde hun ikke faaet Søvn i sine øjne og heller ingen Mad faaet ned, hun lae i den sidste Tid i én Stilling og kunde kun røre den ene Haand. Søndag Morgen var Far kørende hos Doktoren, men fik ham ikke med hjem. Søndag Aften var H. Nielsen herhjemme en lille Vending, det var de ogsaa i Aftes. Søndag morgen, da Fader var hos Doktoren, blev Moder saa glad, for en gang hun stod ved Sengen, saa Karen opad og smilede saa kønt og saa derpaa hen paa moder, som om hun havde set noget rigtig kønt og vilde fortælle det til

hende. Det samme smil kom ogsaa igen engang jeg var hos hende, og ligeledes engang efter at Fader var kommen hjem.”

Karen blev otte år. Hun blev begravet i Stigs Bjergby den 15. februar i knagende frost, melder dagbogen den 18. februar. Hendes far og mor havde været i København og fået familiens gamle ven pastor Hoff i Vartov til at komme og stå for højtideligheden i kirken. Jordfæstelsen på den kolde kirkegård måtte de selv tage sig af, Hoff skulle nå et tog hjem. ”Skønt midt på vinteren var der over 30 krandsse”, skrev Gunni. Der var Folk fra Egnen og Venner fra Vallekilde, ”de samme som til Lillesøster Ajes Begravelse med Undtagelse af vor Familie, dem var der ingen af.” Vinteren har sagtens været for hård til, at man kunne rejse så langt.” Aje var det sønderjyske navn for lillesøster Anne, som var død 2 år gammel i 1888. Gunni havde altså inden for to år mistet to små søstre. Men allerede i maj 1891 fødte hans mor en ny lille pige, som fik navnet Karen efter den afdøde.

Det synes at have været et problem for Jens Larsen at få noget at sejle med. Småskippere som han har måttet tage, hvad de kunne få, lige som de små vognmænd i dag. Økonomien var altid anstrengt. De lå af og til i København, hvor Gunni besøgte sine gamle mostre i Rosenvænget, sin farbror Herman ved Sankt Jørgens sø eller sin farmor på Strandlyst. Alt sammen velhaverhjem, som ikke helt svarede til hans status som skibsdreng. Hans løn var lille. Der faldt i ny og næ en skilling fra farmor og mostrene. Men det var dyrt at gå rundt i København. Han og hans fætter Johannes Bojesen måtte klare sig med botanisk have og andre gratis glæder.

Et barskere sømandsliv

Gunni blev på ”Fremad” resten af året til lidt hen i 1991. Han var af og til hos Jens Larsen for at få lønforhøjelse, men det var der ikke råd til. Lars forlod af samme grund båden, og i foråret 1991 fulgte Gunni efter. Han skulle videre med sin sømandsuddannelse og fik hyre på et større skib, skonnertbriggen ”Tomas” af Svendborg, som lå i Malmø. Det blev en hård overgang. Tonen var en ganske anden end på det trygge ”Fremad”, en mere typisk tone formentlig. Den første aften, da han sad i lukafet, var matrosen og letmatrosen, to fulde svenskere, kommet tumlende ombord og havde forlangt mere brændevin, skrev han til sin mor. Han skulle gå til kaptajnen og hente brændevin og ikke vise sig, før han havde noget med. Næste dag var matrosen blevet ædru og ret flink, men letmatrosen havde givet ham en lussing, fordi han var to minutter for sent på den med téen, og styrmanden var en gnaven karl, som man aldrig kunne gøre tilfreds. Gunni så pludselig sin fremtid i et andet lys. Han havde hørt om en sømand, der var gået i land og blevet skolelærer, og andre han havde mødt sagde, at de aldrig skulle være blevet ved med at sejle. Han håbede nu at blive forfremmet fra kok til jungmand, så snart de kom til Esbjerg, deres næste havn. Ellers vidste han snart ikke. Den gode tid med højt læsning om aftenen og kirkegang i land var forbi.

Men Gunni fortsatte. I August 1892 var han blevet jungmand på et skib, hvis navn ikke fremgår af brevene. Det var et sejlskib ikke meget større end det sidste, som sejlede med ”stave” fra Finland til England. Der var lige kommet ny besætning undtagen ham, og det var han godt tilfreds med. Hans foregående skibsfæller havde drillet ham, fordi han aldrig ville med i land på deres drukture. Men styrmanden, som også var ny, ville have at vide af Gunni, hvor alting var og havde sin plads, og gav lussinger, når han ikke vidste det. Den 4. september sad han på skibet i den finske by Kotka. De andre var gået i land for at danse. Han var blevet ombord som den eneste, for en

skulle der jo være, og det var han godt tilfreds med, selvom han ikke rigtigt fik noget af Finland at se. De havde haft strygende medvind gennem Bottenhavet, så de næsten kunne følge damperne, og var nået frem på bare otte dage. Hvis det gik ligeså stærkt til England, fik han nok en lang vinter derhjemme uden hyre. I et brev til søster Julie, dateret den 4. oktober 1892 lige før de nåede Newcastle, hedder det bl.a.:

”Skipperen er dog et besynderligt Menneske, han kan vist ikke taale Medgang, thi han er altid mest skikkelig, naar vi har Modvind; saa snart vi faar god Vind, bliver han saa vrikken og sur, saa det er umulig at gøre ham tilpas. Han og Styrmanden var lige ved at komme op og slaas, da vi passerede København, hvor Styrmanden med vold og magt vilde mønstre af ”(de kunne ikke lande i Danmark, fordi der havde været kolera i Finland).

Det følgende år mønstrede han på det samme skib, som tilsyneladende var hjemmehørende i Kalundborg. Kaptajnen var den samme gamle gnavpotte, men den ny styrmand og resten af besætningen var flinke. De sejlede med kalksten fra Øland til København og senere med kul fra England, men skipper havde som alle andre sejlskibes småskippere problemer med at få fragt. Det gik for langsomt og usikkert sammenlignet med dampskibene. Engang skulle de fra København til Næstved, men ramte ikke Grønsund; de måtte sejle syd om Falster og Lolland, hvor de blæste inde ved Nakskov, så det blev meget sent, før de nåede frem til Næstved. Der ligger mange breve fra sommeren 1893 til både mor og far og søskende, især Julie og Bunde. Brevene til mor og far handler meget om bøger, tøj og tobak, som de skal sende ham. Til Julie lyder det mere lyrisk:

”Man taler om det blaa Hav, men ser det dog aldrig; thi hvor har Vandet den rigtige blaa Kulør nær ved Landet? Nej, herude skulde du bare se Vandet saa blaat, og naar saa det en Solskinsdag blæser friskt, saa Solen kommer til at skinne i en Braadsø, saa kan du tro, det er kønt. Naar saa Høsten kommer, og de mørke Nætter begynder, saa kommer Morrilden, og den er ogsaa smuk, naar Vandet skvulper hen ad Dækket, ser det ud som om det vrimlede af sølvskæl, og naar Søerne bryder udenbords, saa lyser og skinner det.”

Sidst på sommeren 1893 kom Gunni med skibet ”St. Laurentius” af Holbæk, hvis skipper, Kristoffer Hansen, var en gammel bekendt fra Vallekilde. Kosten var ikke god og lønnen ikke heller, men han var glad for at være der. Hvem han sejlede med i 1894, findes der ingen kilder til. Kun ved vi, at han engang hen på året ankom fra Esbjerg til Klevanggård, hvor han mødte Asta for første gang og spurgte, om hun ville skrive sammen med ham.

Samme år blev han marinesoldat. Det næste bevarede brev er til Asta og skrevet ombord på fregatten ”Ivar Hvitfeldt” den 9. august 1895. Det var vedlagt et fotografi af Gunni ”i Kong Kristians smukke Tøj”, men er ikke noget kærestebrev. Til allersidst mindes han ”den glade Tid vi tilbragte den Eftersommer på Klevanggård”, men ellers beretter han nok så nøgternt om ”Ivar Hvitfeldt”, som just havde været i London for at repræsentere Danmark ved et kongeligt bryllup og nu lå på øvelse med en større flådestyrke ved Anholt, meget isoleret, men de sendte en torpedobåd til Frederikshavn med post. Gunni havde i mange år drømt om langfart, sidst om en længere vintertur med ”Ivar Hvitfeldt” til Middelhavet, men han var blevet indkaldt for tidligt og nåede det ikke, før han blev hjemsendt i september 1895. Han regnede med at tage hjem til Friheden og senere til Klevanggård og Bovlund, før han tog hyre på langfarten.

Hans mor var ikke glad for den langfart. Der ligger et par bekymrede breve til ham, hvori hun dog til sidst trøster sig med, at hun må overlade hans skæbne til Vorherre, og alligevel opfordrer ham til at tage tøj nok på. Brevene viser i øvrigt, at Anne skrev et lige så flydende og fejlfrit dansk som sin mand og sine børn.

Fra året 1896 findes ingen breve bevaret. Det næste bevarede brev til Asta er dateret Dunkerque 4. marts 1897. Heller ikke det er noget kærestebrev. Måske har han været indtaget i hende, men det ser ud som et brev til en penneveninde, hvad en skrivende sømand som han nok kunne have behov for. Han havde nu lige fået hyre som matros på et stort smukt jernskib, fuldriggeren ”Senator Petersen” af Hamborg på 1700 tons, som lå og lastede kridt til USA. De skulle til New York og derfra syd om Afrika til Australien og videre til USA’s vestkyst, altså en veritabel jordomrejse, som ville tage ca. 18 måneder. Han er meget optaget af grækernes kamp mod tyrken, som han gerne ville deltage i, hellere end at være på et tysk skib, hvis den truende krig mellem de europæiske magter skulle bryde ud. Hellere også end at blive genindkaldt til den danske flåde, som nok bare ville blive overtaget af en af stormagterne. Han sad netop og læste Plutarks skrifter om de gamle grækere.

Det næste brev til Asta er dateret New York den 12. maj 1897. Jordomrejsen blev ikke til noget. Han havde sammen med alle andre skandinaver ombord forladt ”Senator Petersen”, var rømmet bogstavelig talt. Skibet havde været i den grad underbemandet, kaptajnen havde været konstant beruset og helt utilregnelig, og den tyske besætning vil ikke finde sig i, at der blev talt dansk i kahytten. Han håbede at få hyre på en amerikansk bark til Sydafrika, men havde foreløbig tid til at se på New York:

”Jeg er rigtig glad ved, at jeg nu har lidt Lejlighed til at bese Byen, for her er meget, meget at se for en Fremmed. Først og fremmest Befordringsmidlerne, som er ganske storartet indrettede. For det første gaar der en Jernbane under Byen, om der er mere end én, ved jeg ikke, men saa er der i Hovedgaderne saa fuldt af alle Slags Sporvogne, saa der ikke er et minut mellem hver Vogn, skønt der gaar to Spor hver Vej. Oven paa al mylderet i Gaden gaar saa the elevated Railroad, hvoraf der er fire paa langs gennem Byen, hver med Dobbeltspor og hver to a tre Minutter gaar der Tog hver Vej. For 5 Cent kan man køre saa langt og saa længe man vil.”

Allerede den 13. maj gik han ombord på barken ”W.B. Flint” af New York. På rejsen til East London i Sydafrika og tilbage til New York skrev han igen dagbog. Den handler mest om vejr og vind og sejlføringen. Han har ikke den samme føling med skibets positioner som i sin tid på småskibene, men følger dog med i hovedtræk. Bl.a. kom de for langt syd på, så de fik to dages sejlads tilbage nordpå til Sydafrika. I East London bestod befolkningen hovedsagelig af sorte kaffere, men der var også en del skandinaver og tyskere. Styrmandene blev så flinke, hans vagter var gode, Han kunne sidde og læse uforstyrret, indtil de kom hjem. ”Styrmandene suppede den rigtig dygtigt, naar de havde Penge, og en Aften første Styrmand kom fuld ombord, gav han mig et Kursus i Boksning for lukkede Døre, en anden Aften han kom omborg med Baaden, gik han paa Hovedet i Baljen”.

De lå længe i East London, fordi nogle besætningsmedlemmer var rømmet, og det var svært at finde andre. Omsider lykkedes det, og de kom af sted med kurs mod Pernambuco (Recife) i Brasilien, hvor de skulle laste sukker til New York. Rejsen forløb glat med god fart. Hele 13 knob skød de forbi øen Sankt Helena, hvor Gunni mindedes Napoleon. Men der skete også uheld, som kunne have kostet ham og hans mange efterkommere livet: ”Mandag Nat var Alfred og jeg oppe at gøre St. Bramsejl fast, og mens vi begge var ude i læ Side, brast fodperten

under os, og jeg faldt ned under Raaen, men beholdt Tag i Sejlet, saa jeg ved Hjælp af det kom op paa Raaen." Lidt oppe ad en brasiliansk flod undslap han senere med nød og næppe nogle grådige krokodiller.

Forlovelsen

Hvordan Gunni kom hjem til Danmark, foreligger der ikke noget om. Men en dag efter nytår 1898 var det, han troppede op hos Asta på Forhåbningsholms Allé. Hun skriver i skudsmålsbogen: "Og det havde til Følge, at Gunni og jeg begyndte at skrive sammen igen. Der var engang imellem gaaet Breve imellem os i de forløbne 3½ Aar, men dem havde der været længe imellem". Det næste, der foreligger, er et brev, han i februar sendte hende hjemme fra Friheden, det første bevarede brev med karakter af kærestebrev - desværre er næsten kun Gunnis breve til Asta bevaret, han gemte åbenbart ikke hendes – men det fremgår, at han ville have hende med til Mørkøv, og at hun var usikker på, hvad han ville med hende. Han skrev både for meget og for lidt, mente hun. Han svarede:

"Jeg tror ikke, kære Asta, at det var for lidt, for jeg mener det vilde være det bedste at nævne saa lidt som muligt i den Retning, før vi igen kan komme til at tale sammen; mener ikke Du det? Og for meget synes jeg heller ikke; da vi nu ved, at der ikke er noget Gækkeri os imellem...Tro kun ikke, at jeg dadler dig for din Usikkerhed, den er jo en naturlig Følge af dit første Fejlgreb. Du spørger, om jeg er sikker; jeg vil dertil kun sige, at jeg tror at være det; Jeg kunde have Lyst til at skrive saa meget, meget; men jeg vil ikke nu, det maa vente. Jeg vil ikke trænge paa og fremkalde en Afgørelse, selv om jeg kunde. Du maa have Tid til at overvinde Tvivlen, men jeg haaber, det vil lykkes dig, saa Du igen faar din tabte Flyveevne tilbage. Du misforstaar mig jo ikke nu og kalder mig koldsindig, for det maa Du ikke. Vi hører vel saa nærmere, hvad det bliver til med dit komme. Kommer Du ikke, maa jeg saa lægge Vejen til Jylland over København?"

Asta kom til Friheden, og de blev forlovede. Herom beretter Asta i skudsmålsbogen:

"I Fastelavn sidst i Februar blev vi forlovede; jeg var paa Besøg i Friheden ved Mørkøv. 7. Marts kom Gunni til København en Tid, og derefter blev det offentlig Forlovelse, dog uden Ringe det første halve Aar, for ingen af os havde Penge at købe Ringe for. I Paasken var Gunni i København. Vi var i Kirke sammen og besøgte Familien og havde nogle dejlige Dage sammen. Saa rejste Gunni til Frederikshavn og hjalp til med at gøre Fiskekutter "Maagen" klar til Islandsfærd."

Gunni bliver fisker

Gunni havde, kort efter at han kom hjem fra langfarten, fået hyre på fiskekutteren "Maagen" af Holbæk, et sejl-skib på 70 tons af den type, som danske havfiskere brugte på den tid. "Maagen" var i 1894 blevet købt af kredsen omkring Vallekilde højskole for at fungere som skoleskib for de elever, der gik til undervisningen i sømandskab. Efter Ernst Triers død 1893 var denne undervisning blevet udvidet til en veritabel sømandsskole, som højskolen drev i vinterhalvåret. Om sommeren deltog "Maagen" i havfiskeriet fra Frederikshavn for at tjene ind til sig selv og

skolen. De danske havfiskere svor til sejlskibe af ”Maagen”s type, mens man i England allerede i mange år havde fisket med damptrawlere, der kun brugte små sejl til at stabilisere fartøjet. Men der var endnu plads til alle. Fiskeriet var overalt inde i en kraftig ekspansion som professionelt erhverv. Jernbanerne havde gjort det muligt at få fersk fisk frem til forbrugerne, før den blev fordærvet, og havde billiggjort al landtransport også af saltet og tørret fisk. Indtil de sidste årtier af 1800-tallet havde dansk fiskeri været et bierhverv, især for husmænd, som måtte stykke deres levebrød sammen af mange gøremål ved siden af landbrugsarbejdet, og som spiste fiskene selv eller solgte dem til det nærmeste lokalsamfund. Nu kunne fisk sælges i større mængder til kunder langt væk. Fiskeriet blev ikke længere kun drevet fra åbne robåde, men fra dæksbåde, som for de størres vedkommende finansieredes af lokale pengemænd, der købte anpartar og ansatte skipper og besætning.

Det var et nyt og ekspanderende erhverv, Gunni trådte ind i, da han forlod fragtskibsfarten. Efter ni år til søs med forskellige fragtskibstyper og en grundig uddannelse, som han havde gennemløbet med en ihærdighed og lærenemhed ud over det sædvanlige, havde han de allerbedste kvalifikationer til havfiskeri med større både, hvor arbejdet ombord langt hen var organiseret på samme måde som i fragtfarten.

Frederikshavn var landets største havfiskerihavn under stigende konkurrence fra Esbjerg. Frederikshavnerne havde i flere år fisket ved Island. I 1898 skulle seks kuttere til Island, foruden ”Maagen” bl.a. ”W. Klitgaard”, der som den eneste havde en dampmaskine ombord, en lille en, som kun skulle bruges ved vindstille for at holde skibet i gang, så fiskene i dammen ikke døde af mangel på frisk vand, desuden til spillet og til at stabilisere farten, når de trak voddet op.

Der ligger et par breve til Asta fra den nybagte fisker, før de sejlede fra Frederikshavn sidst i april 1998. Han var meget tilfreds med forholdene ombord. Kahytten var rummelig, og de var hele 11 mand, deriblandt flere elever fra Vallekilde. Skipper var Kristoffer Hansen, Gunni og hans gode ven Martinus Olsen var matroser, og den 15-årige Niels Bukh (senere berømt og berygtet gymnastikmand og højskoleforstander) var med som skibsdreng.

I et samtidigt brev fra Frederikshavn til sin søster Ingeborg skrev Gunni om sin forlovede:

”Jeg har slet ikke faaet fortalt dig, hvor glad jeg er ved at være forlovet; du kan tro Asta er en rar Pige og de fleste Mennesker synes da ogsaa svært godt om hende; ja paa Frederiksborg Højskole hvor hun var sidste Sommer var de fleste endda nok helt overdrevent indtagne i hende, som jeg fra forskellig Side har hørt; noget jeg imidlertid næppe kan forstaa, da jeg for min Part i grunden syntes grumme lidt om Asta for et Syns- og løst Bekendtskabs Skyld, først efter at være kommet til at kende, hvad der laa dybere og bagved, er det at jeg er kommet til at holde af hende...”

Gunni havde været på besøg i Uldum hos hendes forældre og syntes godt om hendes far, ”som er ualmindelig jævn og ligetil af en præstemand at være”, og Astars stedmor, som han syntes ”helt overdrevent” godt om.

Asta fik brev fra Ønundarfjord på det nordlige Island, straks de var kommet frem. De var lidt for tidligt på den, skrev Gunni. Landet var endnu hvidt af sne, og fiskene var ikke kommet ind i fjordene endnu. Martinus, Niels og han havde været i land for at hente ferskvand fra en fos. På vejen tilbage havde de i den hårde blæst fået så meget vand ind over jollen, at de var helt stive af is. Søndagen derpå var de på en uforglemmelig fjeldtur, mens de ugudelige frederikshavnerne var ude at fiske. De tre fiskere havde været et stolt syn, mente Gunni, med deres sorte

tjærehænder mod den hvide sne. Han havde øverst oppe plukket en lille buket, som han havde lagt i brevet til Asta.

Islandsfiskeriet

Islandsfiskeriet var toppen af det danske havfiskeri i 1890'erne. Man stillede store forventninger til det. Kun de bedste af de bedste skibe og besætninger deltog, og man var indstillet på at tage de sidste nye internationale metoder i brug. Især de engelske damptrawlere viste vejen. I Tyskland og navnlig England var fiskeriet inde i en kraftig udvikling organiseret efter kapitalistiske principper. Store fiskerihavne som Hull og Grimsby finansieret af jernbaneselskaberne var beregnet på at opsuge store mængder billig fersk fisk fra fiskeriet, som jernbanerne kunne fragte frem til forbrugerne på den kortest mulige tid og med den størst mulige leveringssikkerhed. I den hurtigt voksende britiske arbejderklasse var "fish-and-chips" blevet et hurtigt og nemt "fast food" især for de mange familier, som ikke havde eget køkken. Man satsede på mængden, ikke på kvaliteten. Den ferske fisk blev holdt frisk med store mængder is, leveret af firmaer, som også investerede i de aktieselskaber, der sendte deres damptrawlere til havs efter fisken. Damptrawlerne, der blev drevet med lønarbejdere på fast hyre som i industrien og fragtfarten, kunne med deres trawl fange store mængder på kort tid og bringe fisken frem langt hurtigere og med en større regelmæssighed end de meget mindre sejlskibe, som var anderledes afhængige af vejr og vind. Til gengæld var damptrawlerne meget omkostningstunge pga. de store udgifter til kul, is og især den faste løn, som besætningen skulle have, uanset hvor stor fangsten blev. Kun større firmaer med mange trawlere, som risikoen kunne fordeles på, kunne i længden klare disse udgifter. Men de fleste mente, at fremtiden tilhørte damptrawlerne. Flere og flere af disse moderne fartøjer viste sig ved Islands kyster, og der gik rygter om meget store indtægter af deres fiskeri.

I Danmark var fiskeriet traditionelt organiseret. Bådene var små og ejet af den aktive fisker selv eller et bådelaug bestående af fiskere eller små parthavere i land, som ikke havde de aktive fiskere på fast løn, men hyrede dem på partsbasis, så deres indtjening bestod af en bestemt part af den indtægt, fangsten indbragte. Halvdelen tilkom som regel skibet, resten fordeltes mellem besætningsmedlemmerne. Større havgående kuttere som "Maagen" krævede en større investering, end en enkelt fisker kunne præstere, og var derfor typisk ejet af et interessentskab af pengemænd i land, det være sig købmænd, fabrikanter eller godsejere, som indkasserede den halvdel af overskuddet, der tilkom skibet. "Maagen", der som en af de første Frederikshavner-kuttere havde været på sommerfiskeri ved Island allerede i 1890, var indtil 1894 ejet af en storkøbmand i Frederikshavn. Nogle få andre Frederikshavnerkuttere deltog gennem 1890'erne med et rimeligt resultat, men sejladserne over Nordatlanten og ved Islands kyster var ikke ufarlig. Risikoen var stor for investorerne, og besætningen satte livet på spil. Fisken blev bragt i land og solgt på Island, hvor man saltede eller tørrede den, som det altid forhen var sket. Den sidste last blev bragt hjem til Danmark levende i kutterens dam, dvs. et større eller mindre rum i skibets last, som gennem huller i skroget stod i forbindelse med havvandet udenfor. Men også her var risikoen stor for, at fiskene døde undervejs, enten på grund af storm og uvejr eller på grund af vindstille, som standsede tilgangen af frisk vand gennem hullerne. Kvaliteten af fisken kunne dårligt konkurrere med friskfanget fisk fra de danske farvande. Det var åbenlyst, at en regelmæssig fragt af nediset fisk til det langt større britiske marked ville være en stor fordel for det danske Islandsfiskeri.

En oplagt mulighed var at anskaffe sig danske damptrawlere. Sagkundskaben var til stede. Mange danske søfolk og fiskere arbejdede allerede på trawlere i England. En dansk skipper havde i 1887 selv anskaffet sig en trawler med navnet "Dania", men efter tre år havde det vist sig, at de store omkostninger oversteg hans kræfter. Der skulle

kapital til. Det lykkedes ham at få nogle centralt placerede danskere interesseret i sagen. I 1890 oprettede de et aktieselskab med navnet ”Dan”, som blev stort nok til, at det ud over ”Dania” kunne anskaffe sig endnu en mindre damptrawler. De opererede foreløbigt i Nordsøen og de engelske farvande og havde deres faste havn i Hull, ikke i København, hvor skibene var indregistreret. I begyndelsen af 1890’erne havde engelske trawlere tjent store penge ved Island, og det danske aktieselskabs ledere rettede for alvor opmærksomheden mod Nordatlanten. Men dets fartøjer var for små og svage til det vanskelige farvand, hvorfor aktieselskabet med støtte fra staten i 1893 investerede i byggeriet af en større, mere robust og hurtigere trawler, som fik navnet ”Cimbria”. Skibet blev bygget på et engelsk værft som en såkaldt ”carrier”, der ud over selv at fiske kunne fungere som transportskib for kutternes fangster. Planen var, at ”Cimbria” efter det engelske ”fleetings”-princip skulle være moderskib for en mindre flåde af sejlkuttere fra Danmark, Færøerne og Island og regelmæssigt sejle deres fangster til de store markeder i Hull og Grimsby. Sejlkutterne var langt billigere i drift, og de kunne og måtte til forskel fra trawlerne gå ind i de islandske fjorde og fange rødspætter med garn og snurrevod, mens de udenlandske trawlere officielt skulle holde sig til line- og trawlfiskeri uden for sømilegrænsen. Planen forudsatte en effektiv fiskeriinspektion ved Islands kyster til beskyttelse af det danske, færøske og islandske fiskeri. Island hørte jo dengang under den danske stat. I aktieselskabets ledelse sad ledende personer fra både den statslige fiskeriinspektion og dampskibsrederiforeningen. Mange gode kræfter stod samlet bag forsøget på at modernisere det danske Islandsfiskeri og havfiskeri i det hele taget, og man var ikke dengang så følsom over for sammenblandingen af offentlige og private interesser som senere. Ophjælpingen af fiskerierhvervet var i Danmarks, ikke kun i aktionærernes og fiskernes private interesse. Staten gik ind og støttede initiativet med 100.000 kr., halvdelen af det beløb, det nye skib skulle koste. Islandsfiskeriet var i både Danmarks og dets nordatlantiske besiddelsers nationale interesse. Men aktieselskabet ”Dan” og dets damptrawlere var kun den ene side af sagen. Var også kutterrederne i Frederikshavn interesseret? Foreløbig fiskede kun en enkelt eller to danske kuttere ved Island. ”Cimbria” måtte de første år undvære sin flåde og fiske alene, og det gik ikke for godt med at få dækket omkostningerne. Først i sommeren 1896 meldte et større antal kuttere sig, bl.a. ”Maagen”, som nu havde fået nye ejere, nemlig kredsen omkring Vallekilde højskole, og en ny fører, højskolelærer Kristoffer Hansen, som var uddannet skipper og leder af skolens søfarts- og fiskeriundervisning. Kutterne fik et rimeligt resultat i sommeren 1896, men det kneb for aktieselskabet og dets trawlere. Kun et par indbringende bjergninger og et effektivt vinterfiskeri ved Skotlands kyst fik forretningen til at give et acceptabelt udbytte.

I sommeren 1898, da Gunni var med for første gang, deltog seks danske kuttere og tre færøske. Men denne gang var også kutternes resultat dårligt. ”Maagen” fik et udbytte på sølle 2.300 kr.

Ombord på ”Cimbria” i 1899

De landede den sidste last fisk i København den 8. september 1898. Gunnis udbytte af sommerens hårde arbejde har næppe oversteget 40 kr. Men han havde råd til at købe forlovelsesringe. Asta skriver med en kraftig understregning i skudsmålsbogen: ”Gunni og jeg fik Ring paa” og fortsætter: ”Til November tog Gunni paa Sømandsskolen i Vallekilde, og jeg rejste til ”Friheden” ved Mørkøv og var hos hans Forældre den Vinter og havde det godt i alle Maader. Gunni kom gerne hjem Lørdag Aften og blev til Mandag Morgen. Den 10. Marts tog han Fiskeskippereksamen i København.”

Gunni ville tjene noget mere og besluttede sig for at tage med ”Cimbria”, som gav en højere fast hyre. Kun fire

Frederikshavnerkuttere gik til Island i sommeren 1899. "Maagen" var ikke blandt dem. Kristoffer Hansen foretrak at blive i dansk farvand. "Cimbria" gik som før i fast fart mellem Island og England, fortrinsvis Hull. Trawlerens besætning bestod endnu mest af engelske fiskere, men det var de danske rederes plan så vidt muligt at udskifte dem med danskere. Gunnis ansættelse har haft nationale hensyn ud over, at han uden tvivl var en dygtig sømand nu med skippereksamen. Han var ikke meget for lønarbejdet og den hele kapitalistiske organisationsform. I et af sine breve mener han, at "Dans" engelske aktionærer – et mindretal af sådanne fandtes stadig – løb med en urimelig stor del af fortjenesten. Gunni havde planer om at blive selvstændig. Efter en losning i Hull gik han i land for at se på fiskefartøjer. Englænderne havde mange sejlskibe billigt til salg, fordi damptrawlerne tog over. Færingerne købte i disse år den ene kutter - "slup", som de kaldte dem - efter den anden. Gunni var ombord hos en færøsk skipper, der var ovenud tilfreds med sin 21 år gamle slup, som han gennemgik for Gunni i alle detaljer. I et brev hjem til Asta den 28. juli 1899 beskrev Gunni fartøjet nøje, men indtil videre havde han ikke de penge, der skulle til. Brevet var i øvrigt meget kærligt:

"Kære Asta, jeg er saa glad og taknemmelig ved at tænke paa dig, og jeg er saa glad ved at vide, at jeg kan gøre dig lykkelig, og saa det, at du kan være glad ved at følge mig paa mine tossede Veje – slet ikke har villet overtale mig til at stile efter det mere ansete. Det har jo dog sikkert gnavet dig lidt, at jeg ville være Fisker i Stedet for Styrmand og Kaptajn, som for de fleste jo klinger langt anderledes stort. Det er heller ikke ganske fri for, at jeg selv har været noget betænkelig, især for et Par Aar siden, da jeg endnu ikke vidste rigtig, om jeg skulle tage den store eller den lille Eksamen – Dampskibe eller mindre Sejlskibe. Dengang kom jeg saa let over Afgørelsen, idet Kristoffer tilbød mig "Maagen", dengang jeg kom hjem fra Langfart. Saa vidste jeg ganske bestemt, at det var det retteste og at det var den Vej jeg burde gaa og altsaa helt slaa de forgyldte Knapper ud af Hovedet."

I et senere brev fortalte han, at han var blevet uvenner med Kristoffer Hansen, som ville have ham tilbage på "Maagen" på den følgende sommers Islandsfærd, gerne som skipper. Det gik godt for de fire kuttere, der var taget til Island. Gunni holdt ham hen og ville blive på "Cimbria" vinteren over. Kristoffer blev vred og beskyldte ham for at tænke for meget i penge, hvorefter det var Gunnis tur til at blive vred. En af grundene til, at han ville blive på "Cimbria", kan have været, at han der fik sig en ven for livet, nemlig den islandske matros Joakim Gudbjartson, som i tidens fylde skulle blive han svoger. Gunni anbefalede ham at tage til Vallekilde og få sig den samme uddannelse, som han selv havde fået. Det gjorde Joakim efter først at have opholdt sig en måneds tid på Klevanggård, hvor han blev modtaget med åbne arme, Gunni måtte godt sende flere af den slags, skrev Augustamor. I Friheden hos Gunnis forældre blev Joakim som et medlem af familien. Han kom der, lige så snart han havde fri fra sin undervisning.

Gunni blev på "Cimbria", hvis faste havn var Hull, skønt den var indregistreret i København. En overgang truede de engelske trawlerbesætninger med at strejke for at få en højere løn. Gunni ville utvivlsomt gerne have højere løn, men han var ikke meget for at strejke. Med sin højskolebaggrund havde han aldrig haft berøring med fagforeninger eller arbejderbevægelse i det hele taget. Flere gange havde han været utilfreds med både lønnen og arbejdsforholdene på de handelsskibe, han havde sejlet med, men problemerne var blevet løst med rømninger, ikke med strejker. På den anden side var han heller ikke meget for at blive skruebrækker, skrev han i et brev hjem til

Friheden. Heldigvis endte den truende konflikt med, at fiskerne fik deres lønforhøjelse. Gunni blev på ”Cimbria” det meste af vinteren. På sine mange ture til Island i sommeren 1899 var han som Kristoffer blevet overbevist om, at det kunne betale sig at fiske deroppe. Kutterne havde så rige fangster, at ”Cimbria” knapt kunne slæbe sine fiskelaster til Hull. Efter nærmere overvejelser besluttede han at tage med ”Maagen” den næste sommer. Sejlskibslivet og partsfiskeriet tiltalte ham mere end lønarbejdet ombord på damperen. Han befandt sig ellers udmærket i Hull. Her var en ualmindelig dygtig dansk sømandspræst, skrev han i samme brev hjem. Pastor Mollerup havde en dag samlet omtrent hundrede skandinaviske søfolk i en park, hvor de legede ”To mand frem for en enke”, ”Tyv, ja tyv” og andre sanglege. ”Jeg var saa glad ved at se den Lyst, hvormed de alle legede, lige fra Skipperne og Styrmand og ned til Dæksdrengene”. Dette var noget andet end værtshusene, som Gunni jo aldrig havde været nogen ven af. En dag havde Mollerup holdt en prædiken, hvor han truede for meget med helvede efter Gunnis mening. Gunni sagde til ham bagefter, at han syntes, den prædiken var noget missionsk. Den følgende søndag understregede Mollerup, at han da ikke ville kyse nogen til Jesus. Gunni var tilfreds og beæret og syntes, at Mollerup var alle tiders præst.

Asta var hos sine forældre i præstegården i Uldum om sommeren 1899 og den første del af vinteren. Gunni ville have hende til Hull. Det lykkedes sidst i januar 1900. Hun fik plads hos en engelsk familie, som hun befandt sig udmærket hos – hun havde jo lært lidt engelsk. I fritiden kom hun meget hos pastor Mollerups, hvor en af hendes bedste veninder fra Danmark var tjenestepige. Da Gunni rejste hjem til Danmark i marts, blev hun i England. Her mødte hun i foråret 1900 Gunnis ven Joakim, der var vendt tilbage til Hull efter at have taget sin danske skippereksamen. Også de blev venner for livet. Joakims mange og lange breve til hende og Gunni senere hen begyndte altid med et ”Kære Mor” og sluttede med et ”Din gamle Søn”.

Fortsat adskillelse

Gunni var igen blevet venner med Kristoffer og tog med ”Maagen” til Island. Ikke som skipper, men som bedste- mand. Han rejste til Danmark allerede i februar, så det var begrænset, hvad han så til Asta i Hull. Men han savnede hende. Den 26. marts 1900 lyder det i et brev fra Friheden:

”Julie og jeg var i Vallekilde i gaar og kom først hjem i Dag til Middag; det var meget rart at følges med Julie, men Hjemturen var dog alligevel ikke nær saa rar, som naar jeg sidste Vinter gik alene hjem om Lørdagen, for hvor var det ikke rart at gaa og tænke paa den kommende Søndag, eller næsten bedst af alt, det første Gensyn med dig efter Ugens Adskillelse. Hvor er jeg tit glad ved at tænke paa dig og stolt tillige ved at eje din Kærlighed. Tit naar jeg tænker paa dig ved jeg ikke bedre Udtryk for min Glæde, end det som ogsaa Tolstoy tit bruger, at Hjærtet hopper i Livet... Jeg husker saa tydelig flere Gange, naar jeg kom hjem om Lørdagen, og saa du mødte mig paa Vejen, eller jeg kom hjem og saa dig ind ad Køkkenvinduet; at jeg var saa lykkeberuset at jeg knapt kunde svare sammenhængende paa almindelige Spørgsmaal. Det er ogsaa sket flere Gange, at jeg har haft en saa forunderlig Følelse af Glæde, Lykke og Stolthed, saa jeg ikke kunde se paa dig, men har maattet vende mig bort – gaa min Vej – for at skjule min Bevægelse...

Johannes er meget daarlig; vi betragter det kun som et Tidsspørgsmaal, naar Døden skal indtræffe. Dog kan der godt gaa Maaneder. Han lider meget nu, saa jeg tror næsten man kan have Lov til at sige om Dødens komme ”Jo før, jo bedre”. Jeg har rigtig ondt ved at sidde inde hos ham, stakkels Johannes. Han er ellers saa taalmodig...”

De sidste linjer er skrevet i Frederikshavn den 29. marts 1900, hvor Gunni var ankommet for at deltage i klar-
gøringen af ”Maagen”. De havde aftalt bryllup det næste forår, hvorefter Asta skulle med ham og ”Maagen” til
Island.

”Jeg var i København 3 Timer igaar og fik hilst paa alle saa nær som Gunnar. Jeg har selvfølgelig saa mange
Hilsner til dig. Bedstemor Knudsen var meget syg, saa syg saa jeg ikke maatte se hende, men Dora var hjemme. Det
var ellers saa kedeligt at gaa rundt i København uden dig. Aa, hvor jeg længtes efter dig og gør det nu...

Sikken Fest, om det havde været i Aar du skulde med til Island. Du kan tro, jeg glæder mig til den Sommer; at
jeg skulde være saa heldig at bliver forlovet med den Pige, som mest af alle Piger i hele Kongeriget og Hertugdøm-
merne med egner sig til at blive gift med en Sømand, baade hvad det angaar at sejle med og til at sidde hjemme
naar Manden færdes paa Søen... Jeg er kommet til Klarhed over, at hvis jeg ikke havde fundet og faaet dig; saa
vilde jeg være blevet meget ulykkelig og daarlig stillet, maaske havde saa alt det daarlige og mørke i Livet gjort mig
tungsindig og livstræt. Du aner maaske næppe, hvor din barnlige Tro og lyse Sind gør mig godt. For du har et lyst
frejdigt Sind, ellers havde du ikke kommet saadan igennem alt det tunge. Asta, jeg elsker dig. Din Gunni”.

Asta svarede fra Hull den 11. april 1900 med et af de meget få breve, der er bevaret fra hendes hånd i disse år:

”Kære, kære Gunni! Tak, tak for Dit Brev, som jeg fik nu i Aften. Jeg blev glad ved det, kan Du tro, og det
endskønt jeg maatte betale 5 sh for det. Joakim det Fjols har sendt det af Sted fra Bistrup (?), og det er naturligvis
alt for tungt for 20 Øre. Du maa ogsaa se at faa noget tyndere Papir Du gamle!

...Ja, det er endda et godt Brev, kære Gunni, og du har saa flinkt svaret paa alle mine Spørgsmaal eller gaaet ind
paa alle mine Tanker i de sidste to Breve...”

Der følger en længere lovprisning af pastor Mollerup i Hull og nedrakning af pastor Brückner, en af de fø-
rende grundtvigianske præster i København, ”den Sprællemænd”, som hun kaldte ham, samt mange overvejelser
om, hvorvidt hun selv var grundtvigianer eller ej. Asta vendte hjem til Danmark i juli 1900. I sit næste brev fra
den 9. juli beretter hun udførligt om sin rejse med fragtskibet ”Olga”, som hun ogsaa var kommet til England med.
Styrmanden havde sagt, straks han så hende: ”Hvordan er det, De er kommen til at se ud i England. De har nok
sultet”. Hun havde ellers kedet sig lumsk på overfarten - ”Hvor saadan en Dag uden Arbejde bliver lang” – men
havde læst Ibsens ”Brand” og fundet en tovrulle i forstavnens, hvor hun kunne sove middagsøvn, og ellers snak-
ket med kaptajnen og styrmanden og i den grad glædet, sig da Esbjerg og Danmark dukkede op forude. Det er en
kvik, nøgtern, tænksom og uforsagt 23-årig, der møder os i de to breve.

Hun tog på et gymnastikkursus på Frederiksborg højskole og var derefter hjemme i Jylland for at hjælpe sine
forældre med at flytte fra Uldum til Hundslund nord for Horsens fjord, hvor hendes far havde fundet sig et nyt
embede. Fra november 1899 var hun atter i København. Bedstemor Knudsen var død og hendes datter Dora flyt-
tet sammen med en anden lærerinde, så Asta kunne bo i deres gamle lejlighed sammen med bror Gunner, som hun
holdt hus for, samtidig med at hun gik til syning og tog en samariteruddannelse, nok med henblik på Islandsturen.

Gunner Engberg skrev siden om sit forhold til søsteren:

”Jeg havde dengang voksne og jævnaldrende Venner, mer eller mindre lærte Asta ogsaa dem at kende. Men min voksne Søster blev min – valgte – Ven lige saa vel som de andres. Siden har jeg haft en meget høj Mening om Venskab mellem Søskende: Naar to, som har faaet hinanden tildelt som Søskende, vælger hinanden som Venner, det er sjældent, men frugtbart. Jeg mener, Asta havde i nogle Aar en meget dybtgaaende Indflydelse paa mig, og jeg fik Del i hendes Højskoleglæde. Endnu er Højskolesangbogen mig lige saa fortrolig som Salmebogen. Til min Konfirmation forærede hun mig Frithiofs Saga og Terje Vigen i Afskrift. Hun kunne dem udenad.”

Gunnis anden Islandsfærd år 1900

Frederikshavnerne havde igen fået mod på Islandsfiskeriet efter de fire kutteres succes det foregående år. Hele ni kuttere stod ud fra Frederikshavn den 26. april 1900 med ”Cimbria” som moderskib. Trawleren havde for en gangs skyld været i København og medbragte et antal store hyttefade til sine kuttere. Det ses ikke, om Gunni havde nogen andel i denne forbedring, men han var jo fortrolig med ”Cimbria” og forholdene ombord.

Det blev en hård tur for ”Maagen” og de andre kuttere. Vi kender den i detaljer fra en dagbog, som Kristoffer førte. Efter afsejlingen fra Frederikshavn den 26. april fik de storm i Skagerak og drev rundt, indtil de den 30. april fik landkending af Hanstholm. Efter fire døgn var de stadig i dansk farvand. Derefter gik det bedre. På kun 18 dage nåede de Dyrefjord på Islands nordkyst og kunne begynde fiskeriet. Fjorden var omgivet af høje sneklædte fjelde og fyldt af dravis. De fiskede fra kl. fire om morgenen fra joller med garn og langliner efter torsk. Det var hårdt arbejde i jollerne, som bragte fangsten tilbage til kutteren. Desuden trak de vod efter rødspætter. De sejlede med den levende fisk i dammen ind til hyttefadene i en islandsk havn, hvor ”Cimbria” hentede og nedisede den og sejlede den til markedet i Grimsby. ”Maagen” havde sin første last klar allerede den 23. maj, og det gik rimeligt resten af sommeren, dog ikke så godt som for kutterne den foregående sommer. For Gunni var det ikke nok. Han var utålmodig og mente, at de andre ombord var for dovne. De var alle elever fra sømandsskolen i Vallekilde. Ikke desto mindre var ”Maagen” i juli en af de to kuttere, der havde fisket mest. På vejen hjem fik de hårdt vejr både ved Island og ned over Nordatlanten. ”Maagen” drev ind under den norske kyst og måtte sætte kursen vestpå mod Shetlandsøerne. Her blev den på vejen ramt af en storm, som knækkede stangen på stormasten, så den gik gennem sejlet. ”Masten dirrede voldsomt, og samtidig faldt Skuden tværs, saa det var voldsomt, som den tog Vand over”, skriver Kristoffer. Kompashuset blev mast, vandet løb ned i kahytten, og der skete flere andre skader. Da stormen var løjet af, fik de repareret det værste, så de kunne liste ind gennem Skagerak. ”Endelig kl. 4 om Morgenen den 4. Oktober løb vi ind i Frederikshavn Havn, hvor vi vakte en Del Opsigt på Grund af vort temmelig havarerede Udseende”, slutter Kristoffer sin beretning. De var heldige. To af de ni danske kuttere var forlist med mand og mus, den ene under Island, den anden på hjemvejen. Islandsfiskeriet var hårdt arbejde for alle mand ombord, og det var dyrt og farligt.

Den 10. oktober skrev Gunni til Asta, at han var nødt til at blive en tid i Frederikshavn for at sætte ”Maagen” i stand. Meningen var, at de skulle fiske i Kattegat, så snart den var klar. Gunni kunne ikke få nok. Skipper Kristoffer var taget hjem og havde overladt ham ansvaret for istandsættelsen, herunder indkøb af alt nødvendigt gods og op-

synet med håndværkerne. Også resten af besætningen var taget af sted. Gunnis lillebror, den 16-årige Bunde, som havde været med på turen, var rejst hjem til Friheden sammen med en islænding, de havde haft med. En anden 16-årig, den forældreløse Anton Lorenzen, var rejst hjem til Almind ved Viborg, hvor han havde været ”på sognet” siden sine forældres død. Han havde under den stormfulde rejse fået øgenavnet ”Storm”, og det hed han altid herefter. Storm ville meget gerne blive ved med at sejle, men Gunni havde foreløbig ikke kunnet finde nogen hyre til ham. Måske kunne også han få ophold i Friheden indtil videre, mente Gunni, hvis far var skrøbelig og havde brug for hjælp. ”Storm” blev siden fuldbefaren sømand og kaptajn og i 1920 gift med Gunnis lillesøster Karen.

Først hen imod julen 1900 nåede Gunni frem til Asta i København. De holdt jul i Friheden, hvorefter han tog til Esbjerg for at fiske derfra og hun til Klevangsgård for at forberede sit udstyr hos Augustamor. Her kom også Gunnis søster Julie for at hjælpe hende. Sammen var de to piger på besøg i Bovlund, hvor Julies og Gunnis mormor, ”Ollemor Ingeborg” var blevet enke. Den gamle Bunde Refslund var død i 1895 kort før indvielsen af den nye frimenighedskirke på Bovlund bjerg, som han stod bag. Også Gunnis farmor på ”Strandlyst” ved Øresund, den gamle Julie Busck, var død. Det tyndede ud i det ældre slægtled. Men han og Asta stod i begreb med at skaffe nye for de gamle, som faldt.

Bryllup og bryllupsrejse 1901

De blev gift den 24. marts 1901, tre dage før hans 26 års fødselsdag. Hun var 23. En fisker var, hvad hun fik, ikke en præst eller noget endnu finere. Hendes beretning om brylluppet er kort og lakonisk, men meget tyder på, at hun var lykkelig for sin fisker. Han var i hvert fald lykkelig for hende. Brylluppet skulle stå i Hundslund hos hendes far og stedmor. Gunni ankom på selve dagen sammen med hendes bror Gunner med nattoget fra København. Han skrev senere en beretning om sin søsters bryllup, det første han nogensinde havde været med til. De nåede Horsens kl. 4 om morgenen og gik derfra de 12 km til Hundslund. Da de ved sekstiden nærmede sig, så de på afstand to kvindeskikkelser komme imod sig. Gunner råbte: ”Jamen, der kommer jo Asta og Julie!” ”Har du først set dem nu?” lød svaret fra sømanden med det lange syn. Det blev en stor fest med mange gæster og megen sang, bl.a. ”Det er så yndigt at følges ad”, som Grundtvig i sin tid havde skrevet til farfar Gunnis sølvbryllup. Gunnis far Johannes holdt ikke nogen tale, ”dels fordi jeg aldrig har holdt en bordtale, dels fordi jeg ikke kan sige det, som man plejer at sige ved sådan en lejlighed, når man ønsker brudeparret lykke og gode kår. Det kan jeg ikke ønske for jer. Efter min erfaring har vi ikke godt af at have gode kår”. Et fotografi viser bryllupsgæsterne foran præstegårdens hoveddør med brudeparret i midten og deres respektive familiemedlemmer til hver side, nærmest hans mor Anne og hendes stedmor Elfride omgivet af sine egne nye børn. Tættest bag brudeparret står deres gode fe, Julie, Gunnis søster og Aastas bedste ven. Julie fulgte siden sin bror ind i søfarten. Efter at have arbejdet på sømandshjem i Hamborg og Amerika, åbnede hun kort før 1. verdenskrig sammen med sin søster Karen et kristent sømandshjem i Toldbodgade i København tæt ved det rå værtshusmiljø i Nyhavn. Sømandshjemmet skal have været en succes, men kort efter krigen giftede Julie sig med finmekaniker Anders Juul, der slog sig ned som smed i Sigerslevvester. Hendes lillesøster Karen giftede sig i 1920 med Storm, der nu var blevet kaptajn, og fulgte ham ud på de store have. Deres bror Bunde blev fisker som sin storebror, først saltvandsfisker og fra 1922 ferskvandsfisker på Silkeborgsøerne. Flere søskende fulgte således Gunni ind i søfartens og fiskeriets verden.

Det gjorde Asta også for en kort bemærkning. Deres bryllupsrejse gik til Island med ”Maagen” i april 1901.

Gunni var skipper, Martinus styrmand, Storm var med igen foruden fire fiskere fra henholdsvis Faxe, Fjaltring, Løkken og Vallekilde. Asta var kok, men til en reduceret hyre. Hun deltog ikke som andre kokke i fiskeriet og led meget af søsyge. Hen på sommeren viste det sig, at hun var gravid, hvorfor hun blev sat i land hos Joakims forældre i Ønundarfjord, hvor hans far var smed. Joakim var der ikke. Han var til søs, blev siden styrmand på det danske havundersøgelsesskib ”Thor” og senere skipper på den første islandske trawler ”Snorre Sturlason”. Gennem årene besøgte han Asta og Gunni så tit, han kunne. Hos dem traf han Aastas søster Helga. De blev gift i 1913. Efter brylluppet slog de sig ned i Reykjavik og siden i Grimsby, hvorfra han fiskede på Island. Under verdenskrigen måtte de flytte til Canada, fordi han endnu ikke var blevet britisk statsborger; efter krigen vendte de tilbage til Grimsby.

Også i sommeren 1901 var vejret dårligt ved Island. Brevene hjem til Friheden fra Gunni og især Asta er fulde af klager over både vejr og fiskeri. I august blev fangsten omsider bedre, men så udeblev ”Cimbria”. De frygtede for, at den var forlist med deres fangst. Senere fik de forklaringen. Tre af de andre kuttere var havareret under en storm ved Islands kyst, deriblandt ”W. Klitgaard”, som drev ind på nogle skær. ”Cimbria” havde måttet bugsere de havarerede kuttere ind til Seidisfjord og efter en nødtørfvig istandsættelse ledsage dem hjem til Frederikshavn. ”Maagen” slap for skrammer, men fik modvind det meste af vejen hjem og gik så tæt ind på Norskekysten, at Asta kunne se toget køre derinde, skriver hun. Den 6. oktober nåede de omsider til Frederikshavn med deres sidste last i behold. Asta rejste hjem til Hundslund, hvor Gunni senere hentede hende. Sammen tog de til København for at købe ting til deres nye hjem på Stevns.

Stevns højskole

På det sydlige Stevns havde en kreds af grundtvigianere tilbage i 1884 oprettet en frimenighed med valgmenighedspræst Karl Rønne fra Hørve ved Vallekilde som præst. Han blev boende i Hørve, men skulle en gang om måneden holde gudstjeneste i Sydstevns Forsamlingshus i landsbyen Gevnø. Frimenigheden var en af de første i kongeriget. Senere, i 1894, havde man bygget en højskole i Boestofte med Karl Rønne som forstander, en udpræget venstre-grundtvigiansk, vækkelsespræget højskole ret efter Gunnis og hans fars smag. Forstander Rønne var i 1900 stadig præst i frimenigheden, som i 1897 havde fået sin egen kirke. Rønne, der fra sin tid i Hørve var en god ven af Johannes Busck og hans familie, som tilhørte hans menighed, oprettede i efteråret 1901 en skipperskole ved Stevns højskole i stil med den i Vallekilde. Gunni blev ansat som lærer. Han skulle som Kristoffer Hansen i Vallekilde undervise unge fiskere fra november til april. Gunni fandt, at den almindelige højskoleundervisning i kristendom, historie og litteratur var vigtigere for hans kommende elever end navigationen. Det var Asta ikke enig i. Allerede før deres ankomst til Stevns havde hun skrevet til ham herom:

”Jeg kan ikke rigtig lide noget, du skriver om Stevns, nemlig det, at naar Søfolkene først er paa Skolen, saa skal der lægges saa lidt Vægt paa Navigationen som muligt. Det kunde lyde, ligesom om det kun skulde være Løkkemad for dem, og saa skulde de snydes bagefter. Min Mening er, at bliver de lovet Navigation, saa skal de sandelig ogsaa lære noget. Ved Siden af Højskoleundervisningen naturligvis, der er rigelig Tid til det i 5 Maaneder. Jeg er ikke med paa de Højskoler, hvor man ingenting lærer, hvor det hedder sig, at man skal vækkes. Det er noget Sludder... Jeg vil, at kristelig og folkelig Vækkelse og Oplysning – Kundskab – skal følges ad.”

Gunnis underviste da også til gavn i navigation. Alle hans syv elever bestod i marts 1902 deres fiske- og sætteskippereksamen i København med glans. Asta var stolt. Hun syntes i det hele taget, det var en god vinter, de havde på Stevns, selv om deres lejlighed hos skomageren i Boestofte var lidt trang. Den 2. januar 1902 fødte hun sit første barn, som blev døbt i frimenighedskirken den 28. januar. Pigen fik navnet Ingeborg efter sin mormor, ”Ollemoer Ingeborg” i Bovlund, og trivedes godt.

Skiftevis Esbjerg og Stevns

I foråret 1902 rejste Gunni efter afsluttet undervisning til Esbjerg for at fiske derfra. Han skaffede dem en lejlighed i byen. Asta drog først med den lille Ingeborg og sin søster Helga, der havde været på Stevns højskole den vinter, til Klevanggård og blev der en tid, før hun fortsatte til Esbjerg. I et brev til Friheden skriver hun:

”Saa vidt vi kan se har Ingeborg ikke taget skade af turen, hun er da saa god og godt tilpas og har det akkurat som hjemme, dvs. de vil jo gøre lidt for megen Stads af hende, tage hende op osv. naar jeg ikke er til Stede, de er ikke meget bedre end Jer, det er naturligvis ikke saa heldigt, da Tøsen jo bliver lidt forvænt, men det faar jeg vel hende vænnet af med igen, saa faar hun Lov at brøle lidt.”

Asta blev på Klevanggård, indtil deres sager var ankommet fra Stevns til Esbjerg. Hun fik en veninde til at tage

med for at indrette den nye lejlighed, en lille toer på en kvist i Havnegade 5 med dejlig udsigt over havnen til Fanø. Asta lærte hurtigt en masse flinke folk at kende og befandt sig godt i Esbjerg, mens Gunni fiskede med forskellige kuttere. I september rejste de til bage til Sjælland.

I midten af oktober samme år, 1902, købte han kutteren ”W. Klitgaard” af Frederikshavn. Det var et godt skib. Kutteren var nyistandsat efter sit havari ved Island og havde fået moderne petroleumsdrevet glødehovedmotor til afløsning af dampmaskinen, som med sin kedel og kullast havde været for tung til det lette træskib. Skibet var godt konstrueret. Det var længere, smallere og hurtigere end andre kuttere og stak dybere, så det lå mere stabilt i søen, så de levende fisk i den meget store dam havde større chance for at overleve i uroligt vejr. Prisen på 12.500 kr. var høj efter datidens forhold, måske for høj. Gunni havde ikke de mange penge, men sælgerne lod det halve af købesummen stå mod pant i skibet, og kredsen omkring Stevns højskole trådte til på samme måde, som højskolekredsen i Vallekilde havde finansieret ”Maagen”. Meningen var, at skibet skulle fungere som skoleskib på samme måde, som ”Maagen” af Holbæk havde gjort det for Vallekilde højskole. Asta mener i sine erindringer, at stevnsboerne med købet ville knytte Gunni så fast som muligt til højskolen.

W. Klitgaard som Gunni gav navnet 'Stevns'

Fartøjet, som var en kutter på 40 tons, altså betydeligt mindre end ”Maagen”, fik navnet ”Stevns” af Rødvig indregistreret i København med nummeret K500. Om sommeren skulle det fiske fra Esbjerg med Gunni som skipper, ligesom ”Maagen” havde gjort det fra Frederikshavn. ”Stevns” kom aldrig mere til Island efter sit havari deroppe. Islandsfiskeriets epoke var slut. Det havde vist sig for farligt og for lidet indbringende. Kutterrederne i Frederikshavn ville ikke mere. Aktieselskabet ”Dan”, som fra starten havde kørt på pumperne og kun overlevet på grund af statsstøtten, gjorde et sidste alvorligt forsøg i sommeren 1902. Det lejede en række kuttere til at følge ”Cimbria” til Island. Men resultatet dækkede ikke omkostningerne. Fleeting-princippet fungerede ikke mere. Sejlkutterne drog ikke mere til Island. Nye hurtigere trawlere fiskede alene og sejlede selv fangsten til England. Et effektivt punktum blev sat den 14. december 1902, da ”Cimbria” blev oversejlet af en større svensk damper i Kattegat og gik til bunds. Heldigt nok for ”Dans” aktionærer, der takket være forsikringssummen kunne lukke selskabet uden alvorlige tab. Kapitalismens og damptrawlernes tid i dansk fiskeri var foreløbig til ende. Også sejlskibenes tid lakkede mod enden. I 1895 havde man opfundet den petroleumsdrevne glødehovedmotor, som kunne installeres i skibe af alle størrelser. ”Stevns” havde som nævnt fået en lille en efter havariet år 1900, men det var stadig et sejlskib. Fremtiden tilhørte de motordrevne kuttere, der en tid beholdt deres store sejl, især under verdenskrigen, da petroleum ikke var til at opdrive. Snere nøjedes de som trawlerne med små sejl, der alene skulle stabilisere båden.

Da ”Cimbria” gik ned, sad Gunni og hans familie trygt og godt hos skomageren i Boestofte tæt ved højskolen. Asta var gravid igen. Den 16. marts 1903 fødte hun nummer to, en pige, som fik navnet Esther.

Brevene bliver sjældnere, nu de boede sammen, og slipper i perioder helt op, mens Aastas kortfattede erindringer i skudsmålsbogen fortsætter nogle år endnu. De følgende fire år formede sig på samme måde: Om vinteren på

Esbjerg 1904. Med Esther og Ingeborg.

Stevns højskole, om sommeren i Esbjerg, hvorfra Gunni og hans elever fiskede med ”Stevns” i Nordsøen og undertiden i Kattegat og Østersøen, mens Asta passede børn. I 1904 kom Fride, kaldet ”Ria”, opkaldt efter Aastas stedmor, i 1905 Anne, opkaldt efter hendes svigermor, og i 1907 Harald, opkaldt efter hendes far. Asta havde født fem børn på seks år. De fik en større lejlighed i Esbjerg. På Stevns flyttede de fra skomagerens hus til tre rummelige værelser på selve højskolen, dog uden køkken. De spiste middagsmad sammen med eleverne og aftensmad med forstander Rønne og hans familie.

Gunnis søskende kom til Stevns den ene efter den anden. Ingeborg blev sygeplejerske ved højskolen og i dens omegn, og Julie blev lærer på højskolen. Bunde, Nanny og Karen var alle elever, mens deres søskende var ansat der.

Helårsfiskeri fra Esbjerg og København 1906-1907

I 1906 var det slut med skipperskolen på Stevns. Der var efterhånden lignende skoler mange steder i landet, både i Frederikshavn, Esbjerg, Svendborg og på Bogø, og skolen i Vallekilde fungerede stadig med Kristoffer som lærer. Vallekilde omtales løbende i Dansk Fiskeriforenings tidsskrift med 6-8 sømandselever, Stevns højskole aldrig. I 1906 foreslog statens fiskerifoged Andreas Otterstrøm oven i købet, at man skulle oprette en statslig fiskerihøjskole i Kerteminde svarende til landbrugets og skovbrugets landbohøjskole i København. Stevns højskoles forsøg har åbenbart ikke haft tilstrækkelig medvind inden for faget og har måttet lukke. Fra nu af fiskede Gunni hele året rundt med ”Stevns”, om vinteren mest i Kattegat og Østersøen, om sommeren i Nordsøen, mens Asta blev i Esbjerg med børnene. I foråret 1906 købte de et rækkehus, Hjertinggade 21, hvor der var bedre plads.

Den sommer kom hendes svigerforældre og boede på kvisten. Gunnis yngste søster Karen på 15 var rejst hjemmefra. Hun og hendes storesøster Nanny tjente i Esbjerg. Det før så livlige Friheden var blevet et tomt sted, og den 65-årige Johannes var ikke for godt kørende hverken fysisk eller psykisk. I sommeren 1902 havde de mistet deres søn Johannes, der synes at have været et midtpunkt i familien. Efter mange lidelser døde den smukke og kloge unge mand af den lungesygdom, sandsynligvis tuberkulose, han havde lidt af siden sin barndom. Han blev 22 år. Der ligger et brev fra ham til hans lillebror Bunde, dateret 7. juli 1900: ”Nu har jeg det som Blommen i et Æg, men jeg skønner rigtignok ogsaa paa det, ja, det er Sandhed, bare jeg kunde bestille noget, for her er saa meget jeg kunde hjælpe ved, men lige saa snart jeg vil tage lidt fat, saa er det straks galt med Brystet.” Hans mors og søskendes breve er fulde af forsikringer om, at nu gik det bedre, men angsten lyser ud af dem. Også de lidt fjernere var bekymrede. Der ligger et opmuntrende brev fra Aastas bror Gunner med hilsen fra hans ven Niels Bukh, som begge havde været i Friheden for at besøge Johannes. Alle håbede, men det gik ikke. Hans død ramte dem alle hårdt, ikke mindst faderen. I Busckarkivet findes en kladde til et brev, uvist til hvem, hvori den gamle Johannes fortæller, at han havde fulgt Gunni til stationen efter begravelsen. Mens de sad og ventede på toget lige over for døren til 1. og 2. klasses ventesal, havde han sagt: ”Der kan du se min dreng for dine øjne, hvad jeg forleden, da vi

havde begravet din bror, sagde om dødsriget; hele forskellen mellem ham og os er kun den, at han er derinde bag den for os lukkede dør i en bedre ventesal og han kører på 1ste klasse, mens vi må nøjes med 3die”.

Den gamle Johannes satte sin lid til evigheden, jordelivet så han ikke lyst på. Tre år senere fik det en sidste opblomstring. Der var i disse år efter Venstres magtovertagelse 1901 en omfattende lovgivning i gang på alle områder. Bl.a. skulle folkekirken have sin lov, som varslet i Grundloven. Johannes udarbejdede som medlem af det nyoprettede radikale venstre ud fra sin vision om de frie menigheder inden for folkekirkens ramme et forslag til en ny ”Lov om Folkekirken”. Det blev trykt og fik i første omgang en del medvind blandt politikerne, men faldt til sidst. I 1906 blev kirkesagen stillet i bero og har som bekendt endnu i 2018 ikke fundet sin løsning. For Johannes var det et sidste stort nederlag. Også kirkepolitisk blev der tomt omkring ham. Det var sikkert Anne, der mente, de skulle bryde op fra Friheden og rejse til Esbjerg. Her havde de deres eneste hold børnebørn og deres to yngste døtre, og herfra var der ikke så langt til det kære Bovlund.

Der blev trængsel i Hjertinggade 21. På et tidspunkt kom også vennen Martinus, hans kone Gudrun og deres tre drenge hjem fra England og indlogerede sig. Gamle Johannes måtte bygge et rum til ved vaskehuset, hvor Asta og børnene kunne sove. Det hjalp, da Gunni en dag kom og hentede Asta, Ingeborg og Ria og tog dem med på ”Stevns” gennem Kielerkanalen til København for at fiske derfra, mens bedsteforældrene passede Esther og Anne hjemme i Esbjerg.

Gunni var generelt meget væk fra sin familie. Han fiskede i Kattegat om vinteren, men var dog hjemme i julen. Den næste sommer kom ”engländerne” igen. Det lykkedes Martinus at overtale Gunni til at prøve trawlfiskeriet i England. ”Stevns” blev overladt til en gammel elev fra skipperskolen, og Gunni drog i efteråret 1907 med Martinus og Gudrun til Grimsby, hvor han og Martinus blev skipper på hver sin trawler. Vi kender ikke hans økonomi i disse år. Den har sandsynligvis været trang. Han havde fra starten en betydelig gæld i ”Stevns” at afdrage på, dels til sælgerne i Frederikshavn, dels nok også til stevnsboerne, som havde skudt penge i foretagendet, og hans familie voksede. I november 1907 fødte Asta sin første dreng, Harald. Endnu en mund at mætte.

Desuden var sejskibenes tid som nævnt ved at være forbi. Damperne havde for længst overtaget hovedparten af fragtfarten og personbefordringen til søs, og motorbådene overtog fiskeriet. Med sine kun 32 år havde Gunnis gjort en stormfuld og vigtig udvikling i dansk havfiskeri med, især det islandske eventyr, og høstet værdifulde erfaringer, som fuldt ud kvalificerede ham til hans nye job som trawlerskipper, men hans kvalifikationer som sejskibsfører var på vej til at blive forældede.

I Grimsby 1908-1909

Asta var ikke meget for at tage til Grimsby. Hun troede, det blev en kort fornøjelse. Gunni kunne ikke stilles ved at være trawlerskipper, mente hun. Men indtil videre gik det godt. I november 1908 kom han og hentede hende og børnene. De boede til leje i et rart lille hus i Hart Street, ikke langt fra Martinus og Gudrun. Asta fik pyntet vinduerne op med gardiner og vedbend, så folk på gaden standsede op for at beundre det,

Esbjerg 1908. Med Harald

og hun kom vældig godt ud af det med englænderne, havde jo lært lidt engelsk. Men der var skoletvang, ikke kun undervisningstvang som i Danmark. Asta ville undervise sine piger selv, som hendes mor havde undervist hende og hendes søstre, men i England sagde loven, at de skulle i skole fra deres femte år. Altså måtte Ingeborg og Esther i skole, selvom de ikke kunne et ord engelsk.

Så skete det en dag i sommeren 1909, at Gunni blev taget i fiskeri med sin trawler inden for den skotske sømlegrænse. Han blev dømt og sad i fængsel i Inverness i to måneder. Sikkert et hårdt slag for en retlinet mand, der aldrig hverken før eller siden var på kant med loven. Asta pakkede sammen og rejste hjem til Esbjerg med børnene. Her var deres hus lejet ud, så de måtte finde noget andet at bo i en tid. Men Asta var glad. Hun skal have bøjet sig ned og kysset Danmarks jord, da hun i efteråret 1909 trådte i land med sine fem børn. Efter endt afsoning kom Gunni hjem fra Skotland og overtog ”Stevens”, der efter en helt ny skik blev forsynet med et styrehus og omsider indregistreret i Esbjerg under nummeret ”E 19”.

Stormfloden den 3-4. december 1909

I begyndelsen af december 1909 var de omsider flyttet ind i deres eget hus i Hjertinggade. Asta havde indrettet det hele og pyntet op med sine store vedbend, som havde været med i England. Lejligheden på loftet var udlejet til familien Søgaard, Gunnis forældre var flyttet til Slagelse. Asta var højgravid.

Den 3. december om eftermiddagen blev det et forfærdeligt vejr med storm og regn, Vesterhavet skyllede ved højvande op over stranden og vejen ved huset. Asta var alene med fire børn, Ria var i Slagelse hos sine bedsteforældre. Gunni var på fiskeri i Østersøen. Da det værste var overstået, satte Asta sig ned og skrev et brev til ham:

Vandet steg saa hurtigt, saa da Søgaard kom hjem fra Havnen Kl. godt 5½, da var det næsten umuligt for en voksen Mand at gaa herude, og et Øjeblik efter stod det ½ Alen over alle Gulvene herinde, og det stormede og regnede uafbrudt og var saa mørkt, saa man ikke kunde se en Smule. De andre herudefra var vist allerede gaaet den Gang, jeg raabte flere Gange ud af det øverste Sovekammervindue uden at faa Svar. Men saa sagde Søgaard ogsaa, at vi skulde blive her, da han nok troede at Huset vilde holde. Vi havde ellers alle Børnene i Overtøj og Støvler, men det var jo ikke nemt, for her er jo 10 i alt, og Dagmars Mor var jo ogsaa temmelig hjælpeløs – saa det var jo næsten ikke til at tænke paa at komme herfra. Saa kom gamle Skjellelose og Jens Bakken og slog en af de øverste Ruder ud i Sovekammeret, de sad paa Brændehusets Tag, de raabte at vi skulde komme, for Vandet vilde gaa over Husene. Maren og jeg vidste saa heller ikke, hvad vi skulde gøre, men Søgaard sagde bestemt, at vi skulde blive, da det andet vilde være umuligt med alle Børnene, naar her hverken var Baad eller Vogn.

Saa fik vi først Børnene og den Gamle og siden alle Sengeklæderne op ovenpaa. Maren gik i Vand til Knæerne, og det gik ovenind i Søgaards Støvler, det steg jo stadig, det var først Højvande Kl. 7.37, det var forfærdelig uhyggeligt, for det stormede jo, saa man ikke kunde høre andet end Tuden og Brølen og Regn og Hagl mod Vinduerne...

Vi lod Lys brænde over det hele hele Natten, for at man kunde se, vi var her. Kl. 3½ kom Hansen, da var det at en Mand lige kunde gaa derud, han spurgte, om jeg vilde med, men da sov alle Børnene godt, saa jeg syntes jeg vilde se det an til lidt længere hen, da var Vandet jo allerede ude af Stuerne igen. Hansen og Nielsen og Poul Knopper havde været paa Vej herud Kl. 7, men maatte vende om, da de gik i Vand til Halsen og var lige ved at blive revet væk.

Henad Morgenen stillede Vinden ogsaa lidt og Vandet faldt jo mere og mere, saa man kunde gaa ud i Gaarden, men endnu stod det jo op til Vejen, saa det var ikke til at komme herfra. Men i Løbet af Dagen sank det, saa ved Middagstid kunde Børnene gaa Norden om op paa Landevejen. Ingeborg, Esther og Anne gik saa op til Hansens, og de to store blev der om Natten, for der saa jo farligt ud her hjemme, der laa et tykt Lag Mudder over alle Gulve, og alle de nederste Skuffer og Kisterne, som der var rent Tøj i, var gennemtrukket af Saltvand og Mudder. Saa her er et strengt Arbejde lige til Jul med at faa det vasket og tørret...

Jeg er ogsaa bange for, at Søgaards flytter, naar de kan, da Maren er blevet bange for at bo herude nu. De var ellers saa voldsom flinke, vi var deroppe i 2 Nætter og spiste der baade Lørdag og Søndag.

I Dag er vi saa nogenlunde i Orden hernede igen, men jeg er snart træt af at rode i Skidtet, og saa er det ustandselig Regn og Søle udenfor, saa man kan jo ingen Ting faa tørt.

Men vi maa jo være glade ved at vi er sluppen saa godt, og jeg er ogsaa glad, da jeg nu har hørt fra dig. Den Nat syntes jeg, at det var umuligt, nogen kunde klare sig paa Søen, her var dog et Par Stykker ude som nu er kommen ind, men "Frem" og en til mangler vist endnu. Nu skal jeg paa Posthuset med dette, kære, kære Gunni, du kan tro, jeg savnede dig herhjemme den gang det var saa galt... Nu kan jeg ikke mere i Aften, men nu ved du saa, at vi alle er raske, og saa gaar det jo nok med det hele. Lev vel kære Gunni. Jeg skal hilse dig fra Hansens og Petersens.

Kærligst Hilsen fra alle Ungerne og din egen Asta.

Asta og børnene rejste til "Lille Veum" i julen. Her kom ogsaa Gunni. Augustamor og hendes mand Anders Pedersen havde i 1903 solgt Klevangsgård til deres mangeårige forkarl og var flyttet over i det store, hvidkalkede hus i højskolestil, som de havde bygget ved siden af gården. Her holdt de fortsat åbent hus for Buskerne og deres mange venner, deriblandt maleren Joakim Skovgaard, som boede her i perioder. Den højgravide Asta og hendes børn blev på "Lille Veum". Her fødte hun den 24. januar 1910 sin anden søn, som fik navnet Johannes efter sin farfar. Den 32-årige Asta havde nu født seks børn på otte år. Hun var alene med dem det meste af tiden og havde dem alle hjemme hos sig. Den syvårige Esther var ikke rask og havde dårlige ben, vist pga. hvad man dengang kaldte engelsk syge. Asta havde gjort alt, hvad hun kunne for at få hende rask, løbet mange læger på dørene og rejst med hende til København, hvor den lille pige gennemgik en pinefuld operation, men Esther forblev invalid alle sine dage. Pigerne kom indtil videre ikke i skole, men blev undervist af deres mor. Det syntes Gunni var det bedste; både Asta og han var jo selv blevet undervist af deres forældre.

Til Aarhus

Astas erindringer i skudsmålsbogen slutter i 1909. Der er næsten ingen kilder til deres liv i de følgende år, kun et brev fra Gunni, skrevet den 11. juni 1911 i den tyske by Cuxhaven, hvor han var blæst inde med "Stevns". De havde været i Hamborg, hvor han havde købt diverse ting til Asta og børnene, men penge havde han ikke flere af. Han måtte have kredit hos købmand Lorenzen i Cuxhaven, som Asta tilsyneladende ogsaa kendte. De var ved at istandsætte skibet. Planen var at fiske ved Helgoland, men vejrmeldingerne var dårlige, og fiskeriet derude gav ikke meget, forlød det fra de tyske kuttere, der kom ind. Men Gunni befandt sig ogsaa godt i Cuxhaven, faktisk bedre end i Esbjerg. Her var ikke så langt til købmanden, og folk var flinke - en tysk marinesoldat havde lige siddet ombord et par timer og fortalt om sit liv - og der var meget at se. Cuxhaven var en stor havn, præget af den store

tyiske flådeudbygning, et stort fiskeri og en ekspanderende fragtfart. Den kæmpemæssige Amerikaliner ”Imperator” havde netop forladt havnen med kurs mod USA.

For Asta blev det efterhånden for broget i Esbjerg. Huset lå i udkanten af byen tæt ved stranden. Hun måtte gå langt for at købe ind og havde ikke meget at købe for, og her var ikke ufarligt, havde det jo vist sig. Desuden skulle pigerne i skole, mente hun. Hun kunne ikke blive ved med at undervise dem ordentligt. Gunni fiskede både i Nordsøen og de indre farvande. Hvorfor ikke flytte til østkysten? Gunni gik ind på tanken og lejede i 1910 et hus i Viby ved Aarhus. Den by havde en ret stor fiskerihavn med god plads til større kuttere som ”Stevns”. Snart flyttede også hans forældre til Aarhusegnen. Hans mor Anne var syg og ville gerne være i nærheden af sine børnebørn. De gamle lejede sig ind hos Gunnis ven og skibskammerat Martinus, der havde købt et stort hus i Åbo ved Ormslev.

Den 25. januar 1912 fødte Asta i Viby sit syvende barn, en pige, som fik navnet Julie efter sin fars kære farmor. Samme år mistede Gunni sin mor. Anne døde 60 år gammel den 27. april 1912, efter at hun og Johannes var flyttet fra Ormslev til Viby for at være nærmere Asta og børnene. Hendes sidste år havde været hårde med mange flytninger, en deprimeret mand og tiltagende sygdom. Hun blev begravet på Nordre kirkegård i Aarhus på et smukt sted med udsigt over fiskerihavnen og Aarhusbugten. Johannes sørgede dybt over hende, satte en sten med et stort hvidt marmorkors på hendes grav og flyttede ind i en lejlighed i det hvide hus, Sten Billes Torv nr. 1, på Trøjborg, ikke langt fra kirkegården. Hans ældste datter Ingeborg kom og passede ham i hans sidste år. Hun gjorde det til et hjem også for sine moderløse søskende. Johannes var alle dage en god far, men der er ingen tvivl om, at Anne havde været hjemmets midtpunkt.

Samme år købte Gunni et større hus på Christiansbjerg nord for Aarhus et stykke ude ad Randersvej i gåafstand fra fiskerihavnen og en ny stor skole i Finsensgade. Huset hed ”Dragshøj” og lå i Stavangergade (nr. 9) ganske tæt ved købmanden under tårnet i det fornemme toetagers ”Akershus”. De flyttede ind den 13. oktober 1912. ”Dragshøj” havde have lige ud til de åbne marker, og der lå også en kirke i nærheden, den gamle Christianskirke ved Randersvej. Endelig havde den efterhånden store familie fundet sit blivende sted.

Dragshøj på Christiansbjerg i Aarhus

Forsat havfiskeri

Gunni blev ikke kystfisker. Han gik fortsat til havs med ”Stevns”, der nu var indregistreret i Aarhus. Den 3. april 1913 skrev han fra Kristiansand i Norge et fødselsdagsbrev til sin far. Foråret var længere fremme her end i Danmark, skrev han, og de havde fået fisken tre gange så godt betalt, som de havde kunnet i Esbjerg. Samme år fik faderen end-

nu et brev fra sin ældste søn, dateret Cuxhaven den 6. juni 1913. De havde ligget med ”Stevns” i Hamborg, som havde et meget stort fiskemarked. Gunni havde besøgt sin søster Julie, der tjente hos en grevinde Schimmelmann i Hamborg. Han befandt sig som sædvanlig godt i ”Cuxhavn”, som han kaldte det, gik tur på de høje diger omkring byen og talte med gamle og nye venner fra den store verden.

Verdenskrigen 1914-18

Fra de næste år findes der ingen bevarede breve i arkivet. Sandsynligvis på grund af krigen, som indtraf i 1914. Det blev usikkert i Nordsøen, hvor verdenshistoriens største søslag fandt sted ud for Jyllands vestkyst. Også ubådene begyndte at husere, og der blev lagt miner ud. Noget tyder på, at Gunni har holdt sig til de indre farvande og været mere hjemme hos familien, end han plejede. Hans bror Bunde var undertiden ude med ham. Sejladsen var usikker, men priserne var gode på det tyske marked. Fiskeeksportørerne tjente ligesom ”gullaschbaronerne” styrtende med penge. Hen på krigen tog Gunni initiativ til en andelssalgsforening, ”Fiskernes Fællessalg”, så Aarhusfiskerne kunne få bedre priser end dem, eksportørerne og de lokale fiskehandlere gav. Andelsbevægelsen var før krigen så småt i gang blandt fiskerne, der jo i princippet lige så godt som bønderne kunne oprette deres egne salgsforeninger, låneforeninger, indkøbsforeninger, røgerier, salterier osv. Allerede i 1887 havde fiskerne i Vorupør i Thy dannet en andelsforening. Også ”Maagen” og ”Stevns” havde jo, som vi har set, fra starten været en slags andelsforetagender. Men andelsbevægelsen fik aldrig samme gennemslagskraft til søs som på land. Den århusianske salgsforening kom Gunni dyrt at stå. Han stillede ”Stevns” til rådighed for foreningen. Skibet havde som nævnt med sin store dam mulighed for at opbevare et stort antal levende fisk, indtil de kunne sælges til en fordelagtig pris. Han kautionerede tillige for et større lån, som foreningen optog, bl.a. for at kunne betale ham lejen af ”Stevns”. Men det kneb med sammenholdet blandt Aarhusfiskerne. Gunni endte med at stå alene med foreningens fallitbo.

På Dragshøj gik det ellers godt. Børnene gik i skole i Finsensgade og levede et frit liv med gode naboer og åbne marker omkring sig, som deres forældre havde gjort det i deres barndom. Børnene klarede sig godt i skolen. Lærerne mente, de skulle i mellemskolen, men det fik de ikke lov til. Gunni ville ikke have sine børn i eksamensskolen, ”den sorte skole”, som Grundtvig havde kaldt det. Når de var færdige med folkeskolen, skulle de ud og arbejde med deres hænder, som han og Asta havde gjort. Asta nød de nye omgivelser. I juli 1915 fødte hun nummer otte, en dreng, som fik navnet Jens efter hendes kære lillebror. Om søndagen var familien ofte på besøg hos farfar på Trøjborg og faster Ingeborg. De store piger havde siden mange gode minder fra disse besøg. Også Gunni satte pris på dem. Han og faderen førte lange dybsindige samtaler om åndelige spørgsmål.

I 1916 fik disse besøg en ende. Den 8. september døde gamle Johannes i sin lejlighed på Sten Billes torv 75 år gammel. Hans børn og børnebørn mistede en kærlig far og bedstefar, Gunni mistede sin bedste samtalepartner og åndelige vejleder. Sine søstre havde Johannes ikke set meget til i sine sidste år. Men det var hans egen skyld. Han afbrød selv forbindelsen, fordi han havde dem – især Augusta – mistænkt for at mene, at han aldrig var blevet til den åndelige førerskikkelse, de havde drømt om i deres unge dage.

Alligevel kom den 63-årige Augusta til hans dødsleje. I sin nekrolog i ”Højskolebladet” skrev hun bl.a.:

”Jeg mindes ham engang som ung i Vartov kirke lyttende til Grundtvigs tale, – hele hans sjæl var med deri – sådan så jeg ham også nu på hans sidste leje. Når han imellem slog øjnene op, genkendende os med lidt af et

smil, syntes hans udtryk at sige os, at hans sjæl dybt inde lyttede til det levende ord. Blandt sangene ved Johannes' jordefærd valgte hans børn "Rejs op dit Hoved al Kristenhed". De gjorde det i mindet om deres faders i de senere år så ofte gentagne vidnesbyrd om, at den store "lovløshedens tid" var begyndt; den han – trods al dens gru og rædsel – frimodig imødeså, fordi den ville blive indgangen til den herlige oprejsningstid for Herrens folk. Det er min tro, som det var hans, at mange af de tanker, han i troskab arbejdede med for Guds ansigt, først gennem et sådant Ragnarokmørkes oplevelser vil vise deres sandhed og genlyde fra andre kristne."

Farvandene omkring Danmark forblev usikre i årene efter krigen. Der var miner mange steder, også drivminer, som kunne antræffes hvor som helst. Det fremgår ikke hvor og hvordan Gunni fiskede i de første år, og hvordan han i det hele taget skaffede penge til sin store familie. Der har sikkert været smalhans på Dragshøj. Måske har Asta bidraget ved at gå ud og vaske og gøre rent for folk, som hun senere gjorde det. Den 2. februar 1920 fødte hun sit niende og sidste barn. Da var hun 43. Det var en pige, som fik navnet Ellen. Under krigen havde hun desuden fået et plejebarn i huset. Hendes bror Holgers sendte sin 12-årige datter Ritta hjem til hende efter afståelsen af De vestindiske øer i 1917, da han solgte sin plantage der og blev plantagebestyrer for Ø.K. i Malaysia. Måske har også Holger bidraget til den slunkne pengekasse på Dragshøj.

Til havs med Harald 1922

Først 1922 finder vi det næste brev fra Gunni. Det er skrevet på "Lille Veum" den 24. april. "En slags Jobspost", kalder han det. Han havde købt en ny motorkutter, "Harboøre" af Esbjerg, og var gået ud fra Esbjerg påskemorgen i ret uroligt vejr. Ingen af de andre "Englandsfarere" ville med. Han havde ikke fundet nogen fisk, og var kommet helt ned til den nordtyske ø Norderney, da de fik maskinskade, en skade de ikke selv kunne reparere, og som tvang dem tilbage til Esbjerg. Heldigvis havde de sejl nok til at krydse hele vejen. Motorskaden ville ikke blive dyr forsikrer han i sit brev til Asta, men den synes alligevel at have været noget af en katastrofe. Asta blev nødt til at sende ham 300 kr. Investeringen i "Harboøre" har været et højst risikabelt foretagende, som Asta havde været betænkelig ved, men som han mente var deres eneste udvej. Det fremgår af et senere brev, at Frede Pedersen, hendes søster Thoras mand, som var velstillet el-installatør i Tranbjerg, havde været i Esbjerg for at tale med hans kreditorer om et salg af "Stevns", som de havde sikkerhed i. De mente ikke, den kunne indbringe mere end 15.000 kr., og det var langt fra nok til at dække hans gæld. Nu kom der så en maskinskade oven i. Gunnis 15-årige søn Harald, som var med ham på Nordsøen, mente ikke, de skulle skrive noget til Asta om uheldet. Men det mente Gunni. Han skulle bruge de 300 kr. Hvordan hun har skaffet det store beløb, ses ikke, Måske har hendes svoger Frede lånt hende dem.

Gunni gik i den følgende tid ind til Grimsby med sin fangst. Her fik han bedre priser for sine fisk, her slap han for at løbe på sine kreditorer, og her slap han, skriver han minsandten, for spekulationerne om, hvorvidt de skulle tage hjem til Aarhus eller ej, når de var inde. Endelig havde han og Harald et fast tilholdssted hos Astas søster Helga. Hun og hendes mand Joakim boede i et stort hus, "Pax Villa", hvor de kunne sidde om aftenen ved den hyggelige kaminild. Der ligger et udateret brev fra "Pax Villa" fra engang han var inde med en ny maskinskade. Sejlskibsmanden Gunni har øjensynlig ikke haft det for godt med de nymodens motorer. Et andet problem var isen, som de udenlandske fiskere skulle betale tre gange så meget for som englænderne. Is var nødvendigt til konservering af fiskene ombord. De nye Nordsøkuttere havde ingen dam som "Stevns".

Millenianisme

Gunni beskæftigede sig som sin far alle dage intensivt med åndelige sager, ikke mindst når virkeligheden og økonomien gik ham på. Han brugte meget af sin sparsomme tid i land til at gå i kirke og til religiøse møder. Gunni havde ikke længere nogen forbindelse til folkehøjskolen, som han havde haft det før. I tiden efter verdenskrigen forandrede højskolen sig i en retning, han næppe syntes om. Den var ikke længere som i Ernst Triers og Karl Rønnes tid en vækkelsesskole med kristendommen som det afgørende. Den blev mere og mere verdsliggjort, og heller ikke den nationale vækkelse spillede efter genforeningen så stor en rolle. I 1920'erne blev under indtryk af krigens rædsler pacifisme og internationalisme stærke tendenser. Mange højskoler blev præget af en moderne, mere eller mindre radikal tankegang. Selv socialismen dukkede op hist og her.

Der opstod rigtignok en opposition imod disse nye tendenser. I 1922 oprettede teologen Aage Møller en højskole i Rønshoved ved Flensborg fjord. Han lagde som Trier og hans efterfølger Poul Hansen stærk vægt både på kristendommen, de nordiske myter og nationalfølelsen og repræsenterede, hvad man kaldte et historisk-poetisk skolesyn. "Mytologerne" kaldte man også Aage Møller og hans tilhængere. Hvad opdragelsen angik, var de præget af de konservative idealer, som Jakob Knudsen fremlagde i sine bøger.

Gunni har uden tvivl haft meget til fælles med denne retning inden for højskolen, men han befandt sig mest på Nordsøen og fulgte ikke med. Det var ikke højskolen, der optog ham. Hans reaktion på verdenskrigen drejede i en anden retning, som lå i forlængelse af hans afdøde fars sidste tanker. Han blev tilhænger af millenialismen eller "millenismen", som han kalder den i sine breve, en retning, som var stærk i efterkrigstidens England, også i Grimsby, og som havde sine udløbere i Danmark, bl.a. i Esbjerg og Aarhus. Gunni havde altid været en dybt optaget Bibellæser. Nu blev hans Bibelstudium intenst. Hans breve har lange gennemgange af skriftsteder, som viste en overraskende sammenhæng mellem Det nye testamente og Det gamle testaments profetier om Tusindårsrigets komme. Verden var ond, fyldt af krig, korrupcion og alskens umoral. Johannes' Åbenbaring meldte om Guds engels ankomst til jorden, hvor han skulle lægge Satan i lænker, den Satan, som til fulde havde vist sin magt under verdenskrigen og til stadighed viste den i pengenes og løsagtighedens regimente. Nu skulle de retfærdige samles, thi Tusindårsriget var nær. I Aarhus havde han samlet venner og bekendte i en kreds, som han med en engelsk betegnelse kaldte "Bibelstuderne". Asta var også med.

En ekstrem variant af millenialismen var det amerikanske "Jehovas Vidner", som hverken Gunni eller Asta i længden kunne acceptere, en anden mildere variant "Oxfordbevægelsen", som Aastas bror, Gunner Engberg, skrev en hel bog om. Gunner kaldte den "En Vækkelse uden Stridbarhed", idet han fandt, at mange kristne i tidens løb havde været alt for polemiske over for dem, de var uenige med. Grundtvigianerne havde angrebet de "Bibelkristne", som tog Bibelens ord bogstaveligt, Indre Mission havde angrebet alle anderledes troende, og sidst havde Barthianerne ("Tidehverv") angrebet alle og enhver og gjort polemik til sit adelsmærke. Oxfordbevægelsen gjorde det modsatte. Den polemiserede aldrig, men virkede kun ved sit gode eksempel. Gunner meldte sig ikke ind, men han syntes, at den vækkelse, bevægelsen afstedkom, navnlig blandt de kirkefremmede, var tiltrængt. Dette var Gunni og Asta helt enige i. Men Gunni så mørkere på livet end sin svoger. Han var stedt i en anderledes barsk situation end den københavnske "levebrødspræst" som fisker på et uroligt Vesterhav og nødstedt sejler på økonomiens endnu uroligere hav. Hårdt presset af sine kreditorer blev han nødt til at sælge "Stevns", som de i praksis allerede ejede.

Salget af ”Stevns” 1924

I 1924 lykkedes det at få ”Stevns” solgt, efter at andelssalgsforeningen var gået ned, og skibet i flere år ikke havde været brugt til andet end lystsejladser på Aarhusbugten. Det var ikke i nogen god stand, havde i mange år kun fået tjære, lyder det fra de frederikshavnske købere, og motoren var nedslidt og alt for lille til så stort et skib. Men skroget og den store dam fejlede ingenting. Et fiskeeksportfirma i Frederikshavn var netop på udkig efter en brugt båd, som kunne bruges som fiskekvase til transport af levende fisk. Andelsskibet endte i hænderne på en fiskeeksportør, en decideret modstander af andelstanken på fiskeriets område, og gennemgik en fuldstændig forvandling. Man tog sejlskibsrigningen af, satte en ny, meget større motor i, malede skibet hvidt og gav det dets gamle navn ”W. Klitgaard”. Men skibet beholdt sine gode egenskaber. Det lå stabilt i søen og fulgte den samtidigt, så vandet i dammen forblev friskt, og fisken kunne holdes levende, og det var hurtigere end alle andre. Det blev kort sagt en fremragende kvase, som i mange år sejlede levende torsk fra Læsø til Norge. Efter den 2. verdenskrig blev trawl tilladt i de indre danske farvande og kom til at dominere eksportfiskeriet. Eftersom fisk, der fanges med trawl, ikke kan holdes levende, gik kvasefarten af brug, og ”W. Klitgaard” blev bygget om til trawler. Som sådan kunne den efter 1970 ikke mere konkurrere med de moderne fartøjer. I 1984 endte det gamle skib sin tilværelse som aktivt fiskerfartøj. En kreds af frederikshavnere overtog det og bestemte at føre det tilbage til den skikkelse, det havde haft i 1901, da Gunni købte det. Det blev på sine gamle dage atter til et smukt sejlskib drevet af frivillige frederikshavnere og fungerer den dag i dag som en selvejende institution under tilsyn fra Frederikshavns museum. Når det ikke er til søs med turister og andet godtfolk, kan det ses i Frederikshavns havn så velholdt som nogensinde før.

Der er udgivet en bog om ”W. Klitgaards” historie i anledning af skibets 100 årsdag i 1991. Den er en hjemmeude-hjem-fortælling om det gode frederikshavnske skib, der i en periode kom på fremmede hænder og blev misrøgtet for i 1924 at vende hjem til dygtige frederikshavnere, der atter fik det til at blomstre og til sidst genopstå i sin oprindelige skikkelse. Men der ligger også en anden fortælling i det gamle skibs historie. W. Klitgaard, som skibet er opkaldt efter, var en storkøbmand i Frederikshavn, som med tiden blev en stor pengemand i København. Hans søn investerede sammen med andre velhavere, bl.a. tobaksmatadoren C.W. Obel i Aalborg, i 1890 i et moderne fartøj med dampmaskine, som de aldrig selv kom til at arbejde på. Det havde de folk til. I 1902 blev skibet købt af en fisker, der selv arbejdede ombord og selv lærte sit skib at kende til bunds som det gode sejlskib, det var. Han kom fra den grundtvigianske højskoleverden, som i høj grad stod bag andelsbevægelsen, og var selv en mand af folket. Derfor arbejdede han for at føre andelsbevægelsen ind i fiskeriet, som det var sket i landbruget. Det lykkedes ikke. Fiskehandlerne vandt over fiskerne. Til sidst måtte han afstå sit og Aarhusfiskernes andelsskib til en fiskeeksportør, en pengemand, som aldrig selv stod til søs. Bogen om ”W. Klitgaard” er historien om pengemændenes triumf i fiskeriet, men den kunne også skrives som en fortælling om andelsbevægelsens nederlag, de små praktiserende fiskeres nederlag til pengemændene. Især en bestemt idealistisk fiskers nederlag forstås, en fisker, der som sin far ikke havde ret god forstand på penge. Det vides ikke, hvor meget Gunni fik for ”Stevns”, men et er sikkert: han stod tilbage med en stor gæld, som det gjaldt om at få nedbragt.

Andelsbevægelsen slog aldrig igennem i fiskeriet, men det gjorde kapitalismen heller ikke. Den engelske kapitalistiske model, som mændene bag aktieselskabet ”Dan” og damptrawleren ”Cimbria” havde drømt om at indføre, egnede sig ikke til danske forhold. Danskerne ville have gode friske fisk, ikke ”fish-and-chips” lavet af sekundærvarer. Fiskehandlerne og andre pengemænd trak sig tilbage fra det aktive fiskeri, begrænsede sig til handelen og

transporten og overlod motorbådene til selvejende skippere, der selv stod til søs og tog risikoen både korporligt og økonomisk. Det typiske danske fiskefartøj i havfiskeriet blev en mindre motordrevet dæksbåd, ejet af skipper selv og drevet med en besætning på 3-4 mand på partsbasis med snurrevoddet som det vigtigste redskab. Den behøvede ikke som de større sejlkuttere nogen havn, men kunne trækkes op på stranden med de motordrevne spil, som blev udviklet langs vestkysten fra begyndelsen af 1900-tallet. Et sådant fartøj var ”Harboøre” af Esbjerg, som dog aldrig i Gunnis tid fik en besætning af den normale størrelse. Her arbejdede skipper for to hjulpet af en eller to voksne fiskere samt en søn på 14-15 år.

I Nordsøen med Johannes 1925

Der var efter det lidet indbringende salg af ”Stevns” ikke andet for end at prøve lykken på Nordsøen igen, denne gang med den 14-årige Johannes som besætningsmedlem foruden en voksen fisker ved navn Gunner. Da Harald havde været med, havde der ud over Gunni været to voksne fiskere med på ”Harboøre”. Harald var nu 17 år og i lære som elektriker. Der ligger et brev til Ria fra hendes far skrevet på Doggerbanke den 16. november 1925. Det gik nu ret godt, skrev han. De landede som før fisken i Grimsby og fik rimelige priser, meget bedre end de kunne få i Esbjerg. Moster Helga var gæstfri som altid og havde tilbudt at vaske deres tøj, hvad de dog syntes, det var for beskidt til. Helga havde en datter Elin på 12 år, som var meget syg, Hun holdt sig som regel på sit værelse ovenpå, men kom ofte ned, når de var der. ”Johannes er meget god ved hende”, skrev Gunni, ”og tilbringer meget af sin Tid oppe hos hende, ligesom det også er ham, der besørger hende op og ned, naar vi er der om Aftenen. Til hendes Fødselsdag fandt han paa at købe et Manicure-etui til hende, det synes jeg nok var godt fundet paa.” Arbejdet på Doggerbanke gav ikke de store resultater, men, skriver han:

”...naar vi har godt Vejr som nu i disse Dage, saa fører vi en magelig Tilværelse, da Nætterne er saa lange.. Vi staar først op Kl. 6 og drikker The i god Ro og Mag, da vi ikke skal have Motoren klar til Start før Kl. 7, og Kl. 6 Aften er vi som Regel klar til at gaa i Lukafet igen; saa spiller vi Kort et par Timer, drikker The og læser lidt og har saa en god lang Nat for os. Om Sommeren kniber det jo med at faa Tid til den nødvendige Søvn. Vi har da faaet en Missekate ombord igen, men den er næsten allerede saa stor, at den morsomste Tid er forbi; sidste Rejse havde vi to Krager, som havde forvildet sig herud med noget vestligt Stormvejr. Paa blot 2 Dage blev de saa tamme, saa de kom og tog Føden af Hænderne paa os, og for øvrigt gik frit omkring paa Dækket og tog sig en Flyvetur en Gang imellem.”

Den 21. november lå de på Humberfloden og ventede på at komme ind til Grimsby. Fangsten havde været god, hele 95 kasser rødspætter. Nu var det spændende, hvad de kunne få for dem. Alle andre danskere var for længst sejlet hjem. De skulle i land og købe julegaver. Johannes ville gå op til moster, og Gunni ville til møde med de engelske Bibelstudenter. ”Der er stadig meget ved hele Bevægelsen, som vi – Mor og jeg – ikke synes om; men trods det, er det alligevel hos dem, jeg finder min bedste Næring, og Russel er den Mand, der har haft størst Betydning for mig.” A.J. Russel var en af Millenianismens vigtigste forfattere. Gunni havde læst alle hans bøger.

Gunni fik ikke ret meget for sin sidste store fangst. Priserne var usædvanligt lave. Det blev et forfærdeligt vejr, noget så sjældent som snestorm i Grimsby, så det varede længe, før de kunne gå ud.

Hjemme på Dragshøj i 1920'erne

Asta havde nogle mildest talt arbejdsomme år, mens Gunni og hans sønner lå til havs. Gunnis søster Ingeborg var efter farfars død flyttet ind på overetagen og kunne i nogle år bidrage med husleje, praktisk hjælp og børnepasning. En gang imellem sendte Gunni penge hjem, men det var altid færre, end han havde regnet med. Hun gik ud og gjorde rent og vaskede for folk for at tjene lidt penge. Hun har nok også i ny og næ fået hjælp fra familien, især sin søster Thora og hendes mand Frede Pedersen i Tranbjerg, måske også fra sine forældre og sin datter Ingeborg og hendes mand Laurits. De blev gift i 1924, bosatte sig i Silkeborg og fik året efter en lille søn Leif. I øvrigt var Asta utrolig påpasselig med pengene og førte regnskab med hver en skilling.

Dragshøj 1922. Bagerst: Ingeborg, Ria, Esther, Johannes og deres mor Asta. Foran: Julie, Ellen og Jens. Anne og Harald er ikke med.

Børnene flyttede efterhånden hjemmefra og klarede stort set sig selv fra de var fjorten. De var alle godt begavede, kom på højskole og fik sig en uddannelse, sikkert ved velstillede familiemedlemmers hjælp. Ingeborg kom ud at tjene, bl.a. hos sin moster Helga i Grimsby, og blev derefter uddannet som børnehavepædagog på Frøbelskolen i København. Den svagelige Esther fik en uddannelse på handelsskolen i Aarhus og blev ansat på ”De Unges Forlag”. Ria tjente et par år hos moster Helga i Grimsby og uddannede sig derefter til gymnastiklærer og fysioterapeut i København, Anne tog sig en læreruddannelse og blev forskolelærerinde. Harald og Johannes var begge til søs et par år med deres far og gik derefter i elektrikerlære. De boede så vidt muligt hjemme i læretiden, hvad også Esther gjorde. ”De små”, Jens og Ellen var børn endnu.

Kilderne beretter ikke meget om livet på Dragshøj. Asta gemte som nævnt Gunnis breve, i hvert fald nogle af dem, han gemte ikke hendes. Men der ligger i arkivet en del breve til Ria fra hendes mor. De handler meget om

Familien i 1923. Bagerst fra venstre: Harald, Ingeborg og hendes mand Laurids Jensen, Johannes, Ria, Julie.

Midt: Esther, Gunni, Asta og Anne.

Forrest: Ellen og Jens.

jordnære praktiske ting og er skrevet i stor hast med en temmelig utydelig skrift. Her er et eksempel fra den 7. januar 1926, da Ria just var rejst tilbage til sin uddannelse i København:

”Min egen lille Ria. Jeg er saa søvnlig, men jeg maa hellere faa skrevet lidt til dig, for jeg saa vil prøve paa at komme tidligt i Seng. Tak for, at du skrev saa snart, vi har ogsaa tænkt meget paa dig, siden du rejste og har saadan savnet dig. Bare du nu kan faa indrettet dig lidt fornuftigt, saa at du ikke sulter eller fryser. Jeg er bange for, at du har taget Uldtrojen af, jeg synes endda, du burde gaa med den. Bare du snart kunde faa en Ende paa din Forkølelse, og husk nu Sygekassen saa snart som muligt. Far rejste i Morges, saa nu er vi lige ved at begynde paa de graa Hverdage, ja graa er de rigtignok for Alvor, for det er jo snart ikke lyst, og vores Vasketøj har vi et Hus med at tørre i smaa Partier ved Kakkellovnen. Bare vi dog kunde faa rask Tørrevejr i Morgen, saa jeg kunde faa det sidste og tykkeste af Søtøjet tørt, det skulde gerne af sted paa Lørdag. Johannes er her heldigvis endnu. Han hjælper jo med forskelligt. Han rejser nok til Silkeborg Lørdag Aften, og saa er det muligt at Ellen og jeg tager til Silkeborg med første Bil Søndag. Saa vilde Far komme der med Tog fra Esbjerg, det er godt vi skal se ham igen der. Men saa rejser de vel ud for Alvor om Mandagen. Jeg tænker saa paa at blive i Silkeborg til Onsdag maaske, hvis vi kan vaske om Tirsdagen. Vi har ikke hørt fra Silkeborg siden Søndag, gid de maa have det godt, vi tænker meget paa lille Leif, om han nu har Kighoste eller om det ikke er blevet til noget. For resten har jeg saa travlt med Tøjet, at

faa det tørret og ordnet, er ogsaa ved at sy en skjorte til Johannes. Jeg gik med Far paa Banegaarden i Morges til 9.16 og handlede saa paa Vejen hjem.

Nu skal jeg se at blive færdig til at rejse paa Søndag. Der skal jo ordnes lidt for dem herhjemme. Vi har da faaet Juletræ og Julegran ud, og Stuen ser ud som sædvanlig – saa nu er Julen jo forbi desværre. Den har været dejlig, bare skulde jeg ikke have været daarlig i de Dage, det sinkede saa meget, og du skulde heller ikke have været daarlig. Anne har været hjemme hver Aften i denne Uge for at være sammen med Far – Nej, Tirsdag Aften kom hun ud til Pedersens, da var Far og jeg derude. Jeg tror ikke Far fik skrevet til Brørup om, at vi ikke kom, fik du ingen Besked fra ham til Fastrene? De bliver jo nok kede af det., men vi kommer jo altsaa ikke – jeg er ikke rigtig klar over Grunden, men det er vel nok den, at Far synes, han maa se at komme ud at sejle igen snarest muligt. Bare Vejret vil blive nogenlunde, og saa de maa kunde fiske og tjene noget snart igen. Nu maa vi jo se at spare lidt herhjemme efter den dejlige Jul. Dit Vasketøj kommer altsaa ikke inden sidst i næste Uge. Jeg faar det nok ikke tørret, inden jeg kommer fra Silkeborg igen. Lev vel kære lille Ria. Kærligst Hilsen fra Mor. Esther beder hilse, hun gaar i Seng nu.”

Den store nedtur 1926

Den 18. februar 1926 var Gunni og Johannes i Grimsby igen. Vejret havde været hårdt på vejen over. Mange danske kuttere var savnet langs vestkysten, men Gunni havde heldigvis fortalt i Esbjerg, at de skulle til Grimsby, så de blev ikke savnet eller eftersøgt. Johannes var med igen og tredjemanden var Kristian Søgaard fra Esbjerg, søn af deres lejere under stormfloden i 1909. Gunni var vældig tilfreds med dem begge. De var kun de tre ombord. En dreng, de havde haft med som kok på vejen over, havde været så søsyg og elendig, at de havde måttet sende ham tilbage til Esbjerg med damperen.

I Grimsby var der sorg. Moster Helgas datter Elin var død 13 år gammel. Gunni skrev til Asta fra ”Pax Villa”: ”Det er nu som en Lettelse i Huset her, at vi ikke har Elin at tænke paa som liggende lidende og miserabel oven paa.” Tiden nærmede sig for Aastas og Gunnis sølvbryllup. Deres datter Ingeborg havde tilbudt at holde det i Silkeborg, hvor hun nu boede med sin mand Laurids Jensen, som var forretningsfører i et automobilfirma, en branche, som ekspanderede kraftigt i 1920’erne, men Gunni mente ikke, de kunne nå hjem til den 24. marts. I stedet foreslog han, at Asta skulle komme til Grimsby, hvad hun ogsaa gjorde, selvom det havde sine omkostninger. Rejsen var dyr, og af børnene kunne kun Johannes, af deres søskende kun Helga deltage. Det blev et lille og billigt sølvbryllup, men så vidt det ses meget vellykket.

Derefter trak skyerne sammen. Den 1. maj skrev Gunni hjem fra Cuxhaven:

”Ja, hvad det skal blive til med os, kan jeg ikke se. For mig at se er alle Sundene lukkede i Øjeblikket. Det er meget strengt, du; og hvis vi ikke, som jeg skrev fra Hamborg, maa tage det som Herrens Tugt, saa synes jeg ikke, det var til at bære... Jeg har bestemt mig til at købe lidt mere Petroleum og Proviant her, mere end jeg havde besluttet, da jeg skrev forleden... Vi ligger her sammen med en Kutter der har fisket fra Esbjerg hele Tiden, han mener ikke, der er godt Fiskeri under den danske Kyst, de er overalt for smaa. Det var ellers den Vej jeg havde tænkt at gaa. De sidste to Rejser har ogsaa givet saa mange Skuffelser, saa jeg nu næsten hellere vil holde op. Du vil kunne forstaa, hvad det vil sige at hale Vaaddet ind saa godt som tomt 90 Gange, som vi gjorde sidste Tur; da vi altsaa prøvede det paa 70 forskellige Steder. Men det at jeg krymper mig ved en Gentagelse, tilskynder mig ogsaa til at

forsøge en Gang endnu; det maa saa blive sidste Gang; baade fordi jeg næppe kan mere, og fordi Pengeforholdene stopper det.”

I et nyt brev med dateringen ”Midt i Nordsøen Torsdag den 4-5-1926” lyder det:

”Kære Asta. Vi kom først fra Cuxhaven Mandag Morgen, da det blæste haardt hele Søndagen. Vi har talt med to Kuttere, som har haft sløjt Fiskeri fra Esbjerg, og gaar nu vestover. Denne Gang forsøger vi ikke saa ofte og med saa faa Miles Mellemrum som sidste Rejse, baade maa vi spare paa Petroleum og ogsaa os selv for de utallige Skuffelser. Jeg er nu ved at have faaet sundet mig lidt igen, synes jeg. Jeg ved vi har gjort, ikke alene hvad vi kunde gøre, for at faa det til at gaa, men mere end de fleste, om idet hele taget nogen vilde gøre i Retning af Udholdenhed. Først var der det Aar med Maskinen. Aldrig er der gjort saa meget Arbejde med Maskineri til Søs og i Havn, som Kr. Skagbo og jeg gjorde den Sommer. Det var éen Rekord. I fjor var der ingen særlig Lejlighed til at vise Udholdenhed; da var det kun Markedet, der gik os imod; men i Aar har vi nu 2 Gange haft Lejlighed til at prøve vor Udholdenhed, og begge Gange har vi holdt længere ud end andre har gjort før os. Først i Vinter ved at ligge ude i 26 Døgn med haarde Storme og omtrent uafbrudt daarligt Vejr; og nu sidste Rejse har vi altsaa forsøgt 70 Ankerpladser. En Kutter har engang afsøgt 50 Ankerpladser, og dette blev meget omtalt, da det var helt uhørt.

Jeg maa derfor have Lov til at føle paa samme Maade, som vi gør, naar det er rigtig haardt Vejr. Man har noget Uro i Krop og Sind, saa længe der er noget tilbage, som kan gøres for at sikre Skibet; men naar først det sidste Reb er stukket i Sejlet og den sidste løse Ting er fastsurret, naar det altsaa er gjort, hvad der kan gøres, saa er man roligere og kan med nogenlunde Sindsro se Faren og det mulige Forlis i Øjnene.

Som jeg skrev fra Cuxhaven, øjner jeg ingen Udvej i Tiden og ved ikke, hvorhen jeg skal vende mig. Jeg har skrevet til Martinus i Canada og spurgt, om der er nogen Udsigt til for mig at kunne tjene Føden. At faa Hyre paa en Kutter herhjemme maa jeg jo ogsaa forsøge, men det er som oftest vanskelig for ældre Folk at komme ud. Nu faar vi se, endnu maa jeg jo tænke mest paa alle Vanskelighederne ved at blive klar af ”Harboøre”. Det er haardt at skilles fra den, nu da Maskinen skikker sig saa godt, men haardere er Tanken om alle de Mennesker, hvis Penge jeg har sat til.”

De fandt lidt fisk på Doggerbanke, ”Doggeren”, som den kaldtes blandt fiskere, men de var ved at nå bunden af petroleumstanken. Gunni besluttede sig til et prøve engang til, men gik ikke ind til Esbjerg. Her ventede både kreditorerne og statens skibstilsyn, som ville have båden på land til et obligatorisk syn. I Cuxhaven var auktionen ikke åben, så de gik til Hamborg med fiskene og derfra til havs igen med fyldte petroleumstanke. Gunnis svoger Frede fik ikke noget at vide. Han varetog Gunnis regnskaber og økonomi i det hele taget og mente, han skulle komme hjem så hurtigt som muligt.

I efteråret 1926 var det endeligt forbi. Gunni skrev til Asta:

”Naar jeg omtænker min Stilling, indser jeg ganske klart, at der kun er tre Mennesker jeg kan vente en forstaaende Bedømmelse af; foruden dig nemlig Harald og Johannes. Ved at sejle med mig i disse aar, hvor alt er gaaet saa galt, vil de vide, at jeg har gjort, hvad jeg kunde, og ydermere hvad der saa noget nær kunde gøres af nogen, men at der har været uovervindelige Vanskeligheder at kæmpe med i alle Retninger; men det er altsaa ikke let at blive fortrolig med den Tanke, at det hele er tabt. Dog det gaar nu nok, og en stor Hjælp er det at vide, at I tre forstaa

mig. Naa, der er andre Ting der er og bør være i Forgrunden, deraf først Tanken om Penge til dig at leve for. Under alt dette tunge gælder det om at holde fast ved vort kristne Haab og Troen: Gud som den uforanderlige Klippe.”

I et brev til Ria, dateret Esbjerg den 9. september, skrev han, at de var kommet ind dagen før for at søge skibet solgt. De havde sommeren igennem haft et elendigt udbytte. Selvom de havde været på de pladser, hvor fiskeriet var bedst, og fisket en del, havde priserne været dårlige. Han bad nu Ria undersøge i København, hvor hun var, om der var arbejde at få på noget, der hed ”Biologisk Station”, som havde til opgave at undersøge fiskenes levevis og fiskeriets muligheder, og som havde en lille damper liggende et eller andet sted i de danske farvande. Hun gik straks i gang, var også hos deres bekendte, Otterstrøm, som var ansat i fiskerikontrollen, men der var intet arbejde at få. Arbejdsløsheden var høj over alt i landet på den tid. Også med salget af ”Harboøre” kneb det. Efter nogle dårlige år for fiskeriet var der usædvanligt mange kuttere til salg i Esbjerg.

Hjem til Aarhus

Gunni og Johannes vendte hjem til Aarhus den 25. september 1926. Kampen var slut. Hvordan det gik med salget af ”Harboøre”, vides ikke. Sandsynligvis ikke godt. Det fremgår, at Onkel Frede nu stod som ejer af Dragshøj, sandsynligvis for at ikke også huset skulle falde i kreditorernes hænder, så familien mistede sit hjem. Thoras mand har været guld værd i den vanskelige situation. Der ligger et brev til Ria i København fra hendes far fra begyndelsen af oktober:

”Johs. og jeg har nu været hjemme en Uge og har haft ret travlt med at gøre Huset i Stand udvendig, kalke, male o.s.v. Det er en Glæde og Styrkelse at være sammen med Mor, hun har ikke tabt Humøret, om ogsaa det ser mørkt ud; og vi ved jo begge, at selv om der er lukket baade for og bag og til begge Sider, saa er der dog aabent opad. De har det ellers saa godt herhjemme, og alle Børnene er rare, ogsaa Esther synes glad og er omgængelig, og det gaar jo rigtig godt med hende og de smaa... Mor har just været i Byen til Lunch hos Frk. Marie sammen med Moster Helga og Thora, og i Aften skal vi ud til Tranbjerg og holde Fredes og Thoras Bryllupsdag. Jeg skal nu ned til en Elektromekaniker Hakonsen i Graven og skrive Kontrakt for Johs.”

Johannes valgte som sin storebror Harald en helt anden vej end faderens, indtil videre et håndens arbejde, ikke fiskerens, som de begge havde et indgående kendskab til fra deres to år på Nordsøen, men et moderne ekspanderende håndværk. Elektriciteten var under verdenskrigen blevet hver mands eje. Det var en helt anden og mindre verden, Gunni kom hjem til. I mange år havde Nordsøen og dens store havnebyer, især Grimsby og Cuxhaven, været hans verden, hvor man talte engelsk og tysk. Den trak stadigvæk. Han overvejede forskellige muligheder for at komme til havs igen: en hyre hos sin gode ven Martinus, der var trawlerskipper i Canada, et job som fører af en damper til Island. Men de fortonede sig. Hans arbejdsplads blev fra nu af Aarhusbugten og farvandet omkring Tunø og Samsø. Han købte en lille motorbåd, ”Agnethe”, som han kunne klare alene uden besætning. I et udateret brev til Ria fra Mårup havn hedder det f.eks.:

”Jeg ligger i Dag mutters ene i en lille Havn paa Vestsiden af Samsø. I denne Tid fisker jeg mest i Farvandet

mellem Samsø og Thunø. Om Natten gaar jeg derfor i Havn enten det ene eller det andet Sted. Da det er fire Timers Sejlads hjemmefra, kan det godt ske, at jeg er hjemmefra i længere Tid, undertiden en Uge ad Gangen, da det jo er om at gøre at være paa Pladsen, saa snart vi har nogle Timer godt Vejr; Vejret er nemlig meget ustadigt i Aar. Igaar Formiddag sejlede jeg hjemmefra i dejligt fint Vejr og troede, vi nu skulde til at have lidt bedre Vejr, men i Dag baade blæser og regner det.”

Måske trængte han også lidt til at komme væk fra de uvante omgivelser på Dragshøj. Han var vant til at være til søs det meste af tiden og til at have god tid med sig selv og sine overvejelser over de religiøse spørgsmål, der optog ham så meget. Tid og ro til at læse bøger, både Bibelen, som han havde i hånden hver dag, Russels bøger om Tusindårsriget og andre bøger. Han havde næppe heller megen lyst til at komme i Aarhus havn. Blandt fiskerne der var han en enspænder. De havde svigtet ham og hans andelsforetagende og givet sig fiskehandlerne i vold. Asta har måske heller ikke haft så meget imod, at han var væk nogle dage. Hun var lige så vant til at styre sit hus selv som han til at styre sit skib. Og de penge, han kunne få for fisken, havde de hårdt brug for.

Gunnis tanker om Tusindårsriget mødte en vis modstand i familien, skriver han på et tidspunkt. Det er vel Harald Engberg og hans søn Gunner, måske også andre af Astas søskende, der har været skeptiske. Men der var stadig ”Bibelstudenter” blandt vennerne i Aarhus, han kunne snakke med. Engang kom pastor Abrahamsen, den danske sømandspræst i Grimsby, på besøg på Dragshøj. Han havde Gunni ført mange samtaler med i Grimsby, hvor præsten af og til kom ned på ”Harboøre” for at få en snak. Der kom i det hele taget mange mennesker på besøg på Dragshøj. Astas hus stod åbent for alle, familie, naboer og venner fra nær og fjern. Hun følte som den ældste af Harald Engbergs børn et ansvar for at holde sammen på sine søskende og havde et nært forhold til dem alle, især sine helsøskende og sin halvbror Jens.

Det samme ansvar følte Gunnis storesøster Ingeborg ovenpå for sine søskende. Hun blev som sin søster Nanny aldrig gift, fik kun ”et halvt liv”, som hun selv kaldte det. Hun blev, hvad man kaldte en ”skyggetante”. Efter sin fars død flyttede hun som nævnt fra Trøjborg op på Dragshøj, hvorfra hun af og til rejste ud for at passe ældre familiemedlemmer, hvad hun jo som uddannet sygeplejerske havde de bedste kvalifikationer til. Hun passede ”Augustamor”, som døde på ”Lille Veum” i 1927 efter at have været enke i nogle år, og Augustas ugifte søster Andrea, der efter selv i sin tid havde passet sin mor på ”Strandlyst” var endt på ”Lille Veum”. Hun passede sin fætter Jakob i Bovlund på hans gamle dage og holdt en tid hus for sin bror Bunde i Silkeborg, indtil han giftede sig med den bibliotekar, der forsynede ham med de mange bøger, han læste. Ingeborg og Bunde var de to af søskendeflokken fra Klevanggård og Friheden, som livet igennem beholdt den stærkeste tilknytning til gården i Bovlund og til deres mors forældre, som de jo var opkaldt efter. Ingeborg tilbragte sine sidste mange år i Silkeborg, hvor Bunde boede og fra 1924 også hendes niece, Gunnis Ingeborg og hendes mand Laurits. Deres børn kaldte hende ”den gamle dame”. Der var noget respektindgydende aristokratisk over Ingeborgs faster Ingeborg. Hun var ikke af den slags skyggetanter, der faldt i med tapetet.

Astas og Gunnis børn i 1930'erne

Ingeborg, ”Inna”, som hun kaldte sig, fik allerede i 1931 sit fjerde barn. To drenge, Leif og Gunni, og to piger, Agnes og Britta, havde hun nu, og flere blev det ikke til. Hendes mand Laurits Jensen var meget omsorgsfuld over

for både sin egen og hendes familie, især Asta. Inna havde som den ældste af søskendeflokken fra ”Dragshøj” samme ansvarsfølelse over for sine søskende, som hendes mor havde over for sine.

Esther, den næstældste, var af en barskere slags. Hun kæmpede sig med sit handicap gennem skole, uddannelse, arbejde og ægteskab og havde det ikke nemt. Hun boede som nævnt længe hjemme på Dragshøj, men blev i 1938 gift med havnearbejder Peter Underbjerg i Lemvig, som var noget fordrunken, men som hun fik på ret køl. Året efter fik hun et dødfødt barn og forblev derefter barnløs.

Ria var efter de bevarede breve at dømme den, der havde den nærmeste kontakt med sin far. Hun uddannede sig en del år i København. I 1929 blev hun forlovet med højskolelærer Marinus Jensen Gravsholt. I et brev den 23. juni 1929 ønskede hendes far hende tillykke med den store nyhed: ”Det kan være meget godt med baade Gymnastik og Massage, men en god Kæreste er dog det bedste. Laurids sagde ellers, at du blev aldrig forlovet, for du blev for lærd... Esther og jeg mener rigtignok, at han nu maa tage Navneforandring til Petersen for ikke at få to Fru Jensener i Familien”. Marinus og Ria blev begge lærere på Kerteminde højskole i 1930, indtil han i 1939 blev forstander på Krabbesholm højskole ved Skive. De havde da fire børn, Asta, Svend, Kirsten og Signe, og fik året efter deres femte, Jutta.

Den fjerde i rækken, Anne, tjente i huset en række år, før hun gik på seminariet og blev forskolelærerinde. Sådanne forblev dengang tit ugifte frøkener, men i 1940 blev hun gift med en gårdmand i Onsild, hvor hun arbejdede.

Nummer fem, Harald udbyggede sin elektrikeruddannelse med en ingeniøreksamen og blev i 1938 ansat hos Philips, hvor han endte som direktør. I 1942 giftede han sig med kontorassistent Else Johanne Rømer.

Johannes blev også ingeniør, teknikumingeniør hed det vist, efter sin læretid. Han var ansat i forskellige firmaer, indtil han i 1941 blev offentligt ansat som ingeniør i ”Dansk Standardiseringsråd”. Han giftede sig i 1939 med Else Christiansen, datter af tøjfabrikant Axel Christiansen i Aarhus.

Julie, den kønneste af pigerne, var som sine søstre tjenestepige i nogle år, kom på Askov højskole i 1932 og arbejdede derefter i Norge, Island, England og Schweitz, før hun uddannede sig til socialrådgiver i København. Hun giftede sig i 1939 med lægestuderende Axel Arnfred, søn af forstander J.Th. Arnfred på Askov højskole.

Jens kom som de andre ud af skolen som 14-årig. Også han skulle lære at arbejde med sine hænder og kom med sin far på ”Agnethe” i to år. Det blev et langt blidere fiskeri end det, Harald og Johannes havde været udsat for. Heller ikke Jens ville være fisker, men kom i tømrerlære som sin farfar. Da han var udlært, traf han på Kerteminde

højskole sin tilkommende, Nico Andersen, datter af den sønderjyske nationale fører, Hans Andersen, Kongsbjerg. De blev gift 1938 hos Esther i Lemvig og fik deres første barn i 1939. Jens uddannede sig til folkeskolelærer og blev i 1942 ansat i Sundby på Mors.

Ellen tjente som sine søstre flere steder, før hun kom på højskole. Hun var på flere højskoler og musikskoler i Danmark og Norge.

Asta og Gunnis børn blev alle efter datidens forhold godt uddannet, skønt de ikke fik megen økonomisk støtte hjemmefra og aldrig var kommet i mellemskolen eller gymnasiet, ”den sorte skole”, som eksamensskolen stadig hed i højskolekredse, især kredsene omkring de højskoler, der lå i forlængelse af den gamle grundtvig-koldske vækkelsesskole. Vallekilde for eksempel. Hverken forstander Poul Hansen eller hans børn gik i eksamensskolen, selv om de var bogligt interesserede nok. De fik sig en såkaldt fri uddannelse: først skulle man lære at arbejde med sine hænder, som folkets store flertal gjorde det, dernæst på højskole gerne med et fagligt kursus i landbrug, håndværk eller andet, og ville man videre, kunne man gå på den såkaldt udvidede højskole i Askov og uddanne sig til lærer i friskolen eller højskolen. Alt sammen uden eksamen. Ville man have eksamen, skulle det ske uden for højskolens rammer. Eleverne fra fiskeskipperskolerne i Vallekilde og på Stevns skulle til København for at aflægge eksamen, og det var langt fra dem alle, der gjorde det. Dette var endnu i mellemkrigstiden den linje, man – herunder Astas og Gunnis børn – fulgte. Mest konsekvent inden for den Aage Møllerske retning, som er omtalt ovenfor. Her var den kristne og den nationale vækkelse hovedsagen.

Tabet af Sydslesvig ved afstemningen 1920 forblev et traume, man aldrig forvandt, som tabet af hele Slesvig havde været det efter 1864 – bl.a. for Gunnis far Johannes Busck.

Aage Møller byggede i 1922 sin højskole ved Flensborg fjord, hvorfra man kunne se over på det tabte land. Også hans elev og lærer, Poul Hansens søn Folke Trier Hansen, byggede i 1933 sin højskole tæt nord for grænsen. Ria og Marinus blev lærere hos en af Aage Møllers svorne tilhængere, forstander Einar Skovrup på Kerteminde højskole. Her kom også Rias bror Jens som elev, og her fandt han sig en sønderjysk bondepige, som hans farfar Johannes havde gjort det i sin tid.

Gunnis sidste år

Asta havde fysiske problemer. Hendes tænder var ikke for gode. Allerede i 1908 havde hun fået overmunden ryddet, Hun havde lændegigt, og det kneb med at se. I juni 1930 blev hun indlagt og opereret i sit ene øje. Hun skulle natten efter operationen ligge stille på ryggen, og det blev hun dårlig af, skrev Gunni til Ria den 15. juni, og hun måtte ikke få besøg af andre end ham, ”Der er jo ogsaa meget, der trykker hende i Tiden. Hun har jo aldrig været vant til at være helt uden nogen af sine egne om sig, og hun kan ikke læse og ikke bestille noget”. Den 30. juni skrev han til Ria og Marinus i Kerteminde: ”Hun kom altsaa ikke hjem i Dag, men skal til Lægen paa hans Værksted i Søndergade i Morgen, og haaber saa at faa Hjemlov. Hendes Humør holder sig godt; jeg havde tænkt, hun var meget ked af det, da jeg i Aftes, vi var kommet i Havn, gik op til hende; hun havde jo tænkt paa at tude, sagde hun, men kom saa i Tanker om, at det næppe var godt for Øjnene og begav det derfor.” Esther havde hænderne fulde hjemme på Dragshøj, men hun nød at stå for huset, ”I dag har hun ferniseret Køkkentrappen, som hun har faaet saa grundigt gjort rent.”

I 1931 var verdenskrisen på vej i Danmark. ”Vi er jo saa afhængig af Udlandet, og nu vil hvert Land jo saa vidt mulig klare sig selv”, skrev Gunni fra Tunø til sin søster Nanny den 10. december, ”Prisen paa det meste af vor Fisk er derfor nu nede paa Halvdelen af Før Krigs (krise?) Prisen. Det er godt, min Baad ikke er større, end at jeg kan klare mig alene.” Ellers gik det udmærket, skrev han. Jens var begyndt i sin læreplads, Harald havde bestået sin ingeniørexamen med udmærkelse og havde straks fået arbejde, og Anne havde bestået optagelsesprøven til semi-

nariet, ”Men vi ville meget hellere have hende forlovet”. Videre fortalte Gunni, at Asta, Ellen og han i oktober var sejlet en tur til Kerteminde i ”Agnethe” for at besøge Ria og Marinus på højskolen. De måtte blive der i fem dage pga. blæsevejr. ”Ingeborgs den næstmindste – Britta – er nede hos Ria og skal blive der til Jul. Ingeborg og Laurids er ikke kede af at delagtiggøre andre i deres Rigdom, maa man sige; den lille Britta er meget indtagende for Tiden, minder meget om Ria som lille. Jeg tænker vi ser alle Børnene i Julen med Undtagelse af Julie, men hun er jo hos saa rare Mennesker og er saa fornuftig; saa hun finder sig kønt i det. Hvor længe mon vi faar Lov at have Flokken saa samlet! Til Foraaret rejser Bedstemor Engbergs sidste Datter Idun til Kanada for at giftes, saa har Bedstemor alle sine 4 Piger i Amerika.”

Ved samme tid mistede Asta sin far. Endnu en sorg ramte hende og Gunni i 1935, da hendes søster Helgas mand og hendes og Gunnis nære ven, Joakim Gudbjartson, pludseligt døde i Skotland. Onkel Joakim havde tit været i Aarhus for at besøge dem både med og uden Helga. Efter hans død flyttede Helga tilbage til Danmark med sine døtre Beth og Margaret (”Meg”) og fik sig en lotterikollektion i Aarhus. Thora boede i forvejen i Tranbjerg. Aastas fire yngste halvsøstre var som nævnt rejst til Amerika, men resten af sine søskende så hun jævnligt, selvom de boede andre steder i landet. Bror Viggo var skolelærer i Køge, Holger kom 1935 hjem fra Malaysia og købte sig en skov ved Hadsund, og Gunner var præst ved Holmens kirke, senere Kastelskirken i København og til sidst

på Strynø. Hendes halvbror Jens var ingeniør i Horsens og den næste, Harald Engberg, var skovrider først i Sønderjylland, siden i Nordsjælland. Når hun ikke så dem, skrev hun med dem.

I foråret 1936 blev Gunni syg. Han blev smittet med kalvekastningsfeber af noget mælk, han havde drukket på Tunø. Men de holdt påske, som de plejede på Dragshøj. Påsken var deres største højtid. Her er Gunnis beretning om påsken 1936 i et brev til hans søster Nanny, der efter Augustamors død 1927 sammen med sin søster Ingeborg havde drevet ”Lille Veum” videre som plejehjem for forældreløse børn. Gunnis brev, som er dateret Dragshøj 2. påskedag 1936, er langt, men fortæller så meget om deres liv, at det skal gengives i sin helhed:

”Kære Nanny. Jeg maa rigtignok se at faa skrevet et ordentligt Brev til dig i Dag som Tak for dit saa (udstreget af Nanny) lange og gode Brev. Din Betragtning om Paasken kan

jeg helt ud tiltræde, og Julen kunde uden Skade deles i to, saa vi holdt den gamle Midvinter og Solhvervsfest med festligt Samvær og saa flyttede Jesu Fødselsfest hen til Oktober, som er den Tid de fleste sagkyndige anser som den rigtigste Tid. I det hele taget lægger jeg stor Betydning i at faa Grænserne trukket op mellem det kirkelige og det borgerlige, og det er jo ogsaa netop det som er noget af det vigtigste i det Karl Barth vil lære os. Her i Landet er det for Tiden Pastor Ruth som er Talsmand for dette Synspunkt. Har du læst hans Bog "Sæt Kirken paa Plads".

Vi har haft en meget lang og god Tid med Børnene. Den begyndte allerede Torsdag før Palmesøndag; da kom Ria med hendes 3 Børn. Om Fredagen kom Marinus; han rejste igen Søndag Aften, mens Ria og Børnene blev til Onsdag Aften. De var alle saa raske og flinke, og Børnene er nemmere end Ingeborgs Dreng har været; særlig Drengen Sven er næsten et Præmiebarn bare han bliver taget med passende Bestemthed. Den yngste Kirsten er meget sød, vor Jens blev forelsket i hende og hun i ham.

Lørdag Aften før Palmesøndag kom Ingeborg med alle sine; Laurits køre da hjem samme Aften, da han skulde til København med en Bil om Søndagen, men alligevel var vi 16 liggende her om Natten, og vi laa godt alle sammen. Palmesøndag havde vi saa en fornøjelig Dag med de 7 Børnebørn og med saa mange af vore egne. Alle Børnene fra Silkeborg og Kerteminde kommer særdeles godt ud af det med hinanden. Om Aftenen tog Ingeborg saa af Sted med sine, Johannes og hans Pige Else Kristiansen, der nu kommer her ret ofte, kørte dem hjem. Vi synes godt om Else, der er en meget stilfærdig og tiltalende Pige, og de holder jo trofast sammen nu i en Aarrække; hun skal være dygtig i sit Fag, siger Harald, idet hun er som en Slags Direktrice paa en Systue. Naa, Onsdag Aften kom Ingeborg og Laurits med Børn og tog Ria og hendes 3 med, mens vi beholdt Ingeborgs to Piger. Laurits kørte dem saa til Kerteminde, hvorfra saa Ingeborg og Laurits med Drengene kørte til Silkeborg Fredag Eftermiddag. Vi havde imidlertid faaet Anne og Harald hjem, og Paaske-morgen tog vi alle til Silkeborg sammen med Moster Helga og hendes Beth, og vi kom først her hjem Kl. 1 om Natten, saa vi fik en Dag ud af det. Vi var sammen med Bundes ogsaa om Aftenen, de havde haft en god Biltur til Vensyssel med Margrethes Søster fra Ribe.

I Dag har vi sovet længe og nu imødeser vi en roligere Tid og efter 1ste Maj en meget rolig Tid. Harald rejser i Aften,

i Morgen rejser Jens til København, hvor han skal ligge som Soldat, og til Maj rejser Ellen til Otterstrøms ved Lyngby og Esther til Lemvig, saa derefter bliver jo kun en meget lille Familie.

I Lørdags fik Jens sit Svendestykke antaget af de dertil beskikkede Mestre og er nu altsaa Svend. Jeg synes, at dette er som en ret stor Milepæl for os to gamle. Nu har vi hjulpet alle Børnene saa meget frem, som vore Forhold, Evner og Kræfter har tilladt, og de er jo nu alle saa vidt fremme, saa de for den Tings Skyld godt kan undvære os. Ellen er ganske vist ikke saa gammel endnu, men hun er baade dygtig og selvhjulpen og har lært endel paa Kurser efter Udgangen af Skolen, foruden at hun har lært en Del Musik som hun har gode Anlæg for.

Det var da en ordentlig Familiesludder, nu en lille Smule om mig selv. Ja, jeg har ganske vist hos Doktoren faaet at vide, at jeg skal tage Reb i Sejlene og undgaa Anstrengelser samt helst ikke ryge eller drikke Kaffe. Selvom det tager lidt af Glansen fra Tilværelsen, saa gaar det jo nok med det. Det kan da heller ikke være overraskende for mig; Jeg er belavet paa at blive tidlig gammel, thi de Aar jeg havde med Kutteren "Harboøre" var saadanne, at de nødvendigvis skulde mærke en Mand. Jeg satte adskillige Rekorder i Retning af Arbejde og Udholdenhed, men uden Resultat, og imedens vidste jeg jo, at Asta gik hjemme og manglede Penge og paatog sig (Nannys overstregning af et ord) Arbejde for Fremmede, skønt hun jo havde nok at gøre i Hjemmet. Jeg har derfor længe ventet, at denne Tid skulde give Bagslag, og har været taknemlig for hvert Aar der er gaaet med Arbejdskraften til dels i Behold og med et relativt godt Udbytte af mit lille Fiskeri. Og trods det at vi har lidt Møje har vi jo dog haft et rigere Liv end vist de fleste; men som Asta skrev til mig på Tunø til vores Bryllupsdag den 24de Marts, har vi haft saa megen Lykke i Livet og synes vi har levet det rigt (hel linje overstreget). Jeg begynder nu ogsaa at forstaa den Tanke der ligger i Ordene fra de gamle Sagaer: "Saa døde da - denne eller hin - mæt af Dage".

Om Verdens Gang er der vel kun det at sige, at vi mer og mer kan se og mærke det sig nærmende Ragnarok, men spejder man ihærdigt, kan man faa Øje paa enkelte Glimt af den Guldalder der kommer bagefter, og som Bibelen kalder den 3die Verden eller den ny Himmel og den ny Jord. Læs for Eks. Johannes det 21: 1-5. Læs ogsaa sidste Vers af Grundtvigs salme "Rejs op dit Hoved al Kristenhed". Buchmanismen (Bultmanismen?) kan vi bestemt ikke have noget med at gøre, den kan i al Fald ikke kaldes bibelsk Kristendom, og denne har jeg faaet yderligere Agtelse for ved at se den stærke gode Maade hvorpaa Astrups har baaret den store Sorg at se deres eneste Søn, som de holdt saa meget af, dø fra Kone og 3 smaa Børn; det har ligefrem været mig en stor Oplevelse at være Vidne til den Trosvished de enfoldige Mennesker har udvist.

Ja saa maa jeg vist hellere holde op for denne Gang og saa kun sende en kærlig Hilsen til jer begge. Jeg er endnu ikke ved Bunden af din Fødselsdagskage, Ingeborg, trods Helligdagen. Jeres Bror Gunni."

Astrups var Aastas og Gunnis gode venner og næsten naboer. De hørte til den studiekreds, "Bibel-studerne", som Gunni efter inspiration fra de engelske millenianister havde dannet i Aarhus, og deres søn havde han haft med på "Harboøre" i 1923. "Naar du ser Astrups", skrev han dengang til Asta, "kan du godt sige, at jeg er meget fornøjet med Adolf, og at han i alle Maader skikker sig vel". Gunni ventede, som det fremgår, ikke mere at opleve Tusindårsriget på jorden, men han så tegnene. I syd talte nazisterne om et tusindårsrige ved navn "Det tredje rige", og i øst talte kommunisterne om den kommende idealtilstand, kommunismen, ogsaa en art tusindårsrige. Gunni var af samme grund en overgang stærkt interesseret i Sovjetunionen. Måske skete der noget spændende der. Men han ses aldrig at have været tiltalt af nazismen, som tilfældet var med hans gamle skibskammerat Niels Bukh og

andre af 30'ernes ultranationalister. Gunni så nu frem til den ventosal, som hans far havde talt til ham om efter hans bror Johannes død i 1902. ”Åh, Asta, jeg glæder mig sådan til at se, hvad der er bagefter”, skal han have sagt til hende en af de sidste dage.

Der ligger en klar linje fra Gunnis stærke tro på det evige liv tilbage til hans fars og videre til hans farfars. Den gamle Gunni Buscks liv var så at sige rettet mod evigheden hos Gud. Det jordiske liv var én lang forberedelse hertil. Den gamle Gunnis enfoldige tro var en stor støtte for hans ven Grundtvig, der selv kunne komme i tvivl om den herlighed, han havde digtet så smukt om. Gunni Busck blev derfor den, Grundtvig holdt sig til, når det kneb, og i sine sidste mange år gik til alters hos. Gunni Buscks søn Johannes fastholdt faderens og Grundtvigs tro gennem en tid, hvor grundtvigianere som Morten Pontoppidan i stadig højere grad rettede opmærksomheden mod jordelivet og dets udfordringer og søgte at finde svar på den videnskabelige verdensanskuelse, der bredte sig overalt. Johannes var selv i sine skrifter i en indgående dialog med de moderne tanker, men fastholdt sin barnetro over for det moderne gennembruds mænd som over for de skiftlærde grundtvigianske teologer. Hans tanker om evigheden var mere komplicerede end hans fars, hans billede med ventesalene var et af flere udtryk herfor, men verdenskrigens rædsler bestyrkede ham i hans syn. Profeternes tale om Tusindårsriget og de nordiske myters Ragnarok fik ny aktualitet.

Til forskel fra sin far så Gunni verdenskrigens ragnarok få en ende, men han mødte i 20'erne en barsk virkelighed både på havet og på markedet, som nok kunne tyde på, at den moderne verden med pengenes og kapitalismens regimente nærmede sig de sidste tider. Vejledt af Russels skrifter studerede han Bibelen mere indgående end nogensinde før og fandt sin fars tanker bekræftet. Endnu i hans sidste breve er tankerne om Tusindårsriget til stede.

I sommeren 1936 tog han og Asta en tur til København for at besøge familien. Herom skrev Gunni til Marinus:

”Om vores vellykkede Københavnstur har vor Mor jo nok berettet. Noget af det bedste var at se hvor godt lille Ellen havde det hos Otterstrøms. Jens bliver jo ikke militarist af at være Soldat. Vi syntes godt om alle Gunnars Børn fra en Kant af og ligeledes Haralds forlovede. Som I ved ligger jeg paa Ryggen, og det lader til at Dr. Madsen helt tiltræder min diagnose. Jeg har gennem Aarene ikke mindst de sidste 15 udtrukket for store Checks paa Kræfterne, saa der nu ikke vedbliver at være Dækning”

Han nævnte i samme brev til Marinus sin søn Jenses plan om tage på seminariet. Asta syntes ikke om den. Selv havde han ikke noget imod det, nu Jens havde prøvet andet end at sidde på skolebænken. Han spurgte, om Marinus vidste, hvor mange statsseminarier der fandtes, om det var billigere at gå på dem, om Kerteminde højskole forberedte elever til alle seminarier, og om man kunne gøre det på den almindelige amtsunderstøttelse, man efter endt værnepligt var berettiget til. Mange spørgsmål, som Marinus besvarede, hvorefter han hjalp Jens, så godt han kunne, i de følgende år.

Gunnis død og begravelse

Gunni døde den 7. august 1936 hjemme på Dragshøj. De sidste dage blev han passet på skift af Asta og sine døtre. Engang Asta sad hos ham, skal de have hørt hende udbryde: ”Jamen, Gunni, du vil jo ikke leve!”. Det ville han

måske heller ikke. Det har altid heddet sig, at han døde af kalvekastningsfeber, og det er måske sandt. Men den diagnose, han selv stillede, og som han mente Dr. Madsen var enig med ham i, var den, at han var udslidt. Måske følte han sig virkelig som de gamle islændinge mæt af dage.

Han blev bisat i Chistianskirken, den gamle ved Randersvej, af den unge pastor Falk og begravet på Aarhus vestre kirkegård. Gravstedet findes endnu i 2018. Asta er siden kommet til, desuden Esther og Jenses søn Johannes, der døde som spæd. Ad åre vil også Ellen begravnes der.

I kirken sang de Grundtvigs ”At sige verden ret farvel” og ”Krist stod op af døde”. Ved sammenkomsten bag efter på Dragshøj holdt Rias mand, Marinus Gravsholt, en tale, som er bevaret. Han sagde:

”Der er tre Grundforhold i Livet, der betyder noget – Ja vel egentlig alt for os Mennesker. Det ene er vort Forhold til vort Arbejde. Det andet er vort Forhold til vort Hjem og til de Mennesker, vi til daglig lever sammen med. Og det tredje er vort Forhold til Gud.

Når Morfar var en lykkelig Mand, - for det var han – til Trods for, at han ikke blev sparet for Modgang og Skuffelser – dem har han i sit Arbejde haft flere af end de fleste andre, - når han var en lykkelig Mand, så var det fordi de tre Grundforhold for hans Vedkommende var, som de skulde være. Han kunde sige: ”Der er ingen, der har så dejligt et Arbejde som jeg: Friheden, Stilheden og Tid til at tænke over Livets alvorlige Spørgsmål.

Morfar elskede sit Hjem. Hvor meget, ja, det ved Mormor og Børnene bedre end jeg, der kun har kendt ham så kort. Men jeg må have Lov at sige, at jeg sjældent eller aldrig har set et Hjem, hvor der har været levet så rigt et Samliv som her på ”Dragshøj”.

Og Morfar stod i et stærkt og levende Forhold til Gud, - ikke forstået på den Måde, at han aldrig var ude i Tvivl eller Mismod, for det har han prøvet så godt som nogen, men forstået på den Måde, at han altid hentede Styrke og Kraft hos Gud, når han kom ud i noget, som han ikke kunde klare ved egen Hjælp.

Når Mennesker har disse tre Grundforhold i Orden, gør det ikke så meget, om man møder ydre Modgang, - den kan måske for en Tid slå en Mand ned, men den kan ikke knække ham. Det har du vist os, Morfar, og det siger vi dig Tak for.

Morfar var en klog Mand. Han var et af de mest kundskabsrige Mennesker, jeg har truffet, af dem der tjener det daglige Brød ved deres Hænders Arbejde. Det er vist egentlig rigtigst at sige, at Morfar var en vis Mand.

I de ensomme Timer under sit strenge Arbejde fik han Tid og Ro til at tænke over de Spørgsmaal, som vi andre saa alt for ofte nøjes med at læse om og tænke overfladisk paa. Hvor ofte er det ikke hændt, at vi har maattet tænke om igen, naar vi har siddet og drøftet et eller andet Spørgsmaal med ham.

Vi ved, at vi vil komme til at savne dig, Morfar, - bittert, - men det vil vi prøve at lade være med at tænke paa i Dag. I Dag vil vi sige dig Tak for, hvad du har lært os. Men først og fremmest for, hvad du var. Tak for det Eksempel, du har givet os.”

Asta havde bedt sin bror Gunner om at tage sig af begravelsen, men han kunne ikke. I stedet skrev han tre dage senere et langt ordrigt brev, som ikke er fri for at være lidt nedladende. Den unge præst, de havde fået til at tage begravelsen, var vel én fra deres lille frie samfund, mener Gunner, siden de havde sunget en lille from sang fra deres sangbog, men kønt havde det nok været. Han mener, at Asta, når det nu skulle være, var langt bedre til

at blive tilbage med sine børn, end Gunni ville have været, og skriver herefter mange rosende ord om hende og deres indbyrdes forhold som unge. Lidt af, hvad han skriver, er citeret ovenfor i forbindelse med deres bryllup. Det næste handler om den store forskel mellem hende og Gunni som unge. Hvor hun sang ved sit arbejde, tog han et spørgsmål frem, og tænkte det igennem fra alle sider, det være sig georgisme, forsvarssagen eller noget andet. ”Jeg antager, det er sjældent unge Mænd tænker saa meget og selvstændigt som han”, skriver Gunner, men ”i Sammenhæng med hans Trang til at dømme selvstændigt stod ogsaa den Forkærlighed for ”Kætterier”, som han allerede dengang viste. For resten havde hans Far det samme. Baade Tænksomheden og en vis Oplagthed overfor Særmeninger. Begge var de vistnok lige dybt rodfæstede i Kristendom, gammeldags og rigtigt forstaaet. Maaske burde de begge have læst Theologi systematisk – naar de var saa theologisk og filosofisk interesseret. Selvstændig Tænkning havde de. Og havde begge under Arbejdet haft Tid dertil. Skolet Tænkning og omfattende Theologisk Viden kunde man have undt dem. De vilde have nydt en saadan Uddannelse, mere end Flertallet af dem, der faar den.” Af samme grund havde han undgået at tale teologi med Gunni, når han var på besøg på Strynø. ”Der var nok at tale om endda med Gunni Busck. Jeg har næppe kendt nogen, med hvem man hurtigere kom i Snak om væsentlige Ting. Han var interesseret i alting – i Samfund og Opdragelsesspørgsmål. Det var altid værd at høre på, hvad han sagde. Ting i Avisen fik Perspektiv for ham, blev interessante langt ud over, hvad deres Døgnværdi gjaldt.”

Levebrødspræsten Gunner Engberg havde tilsyneladende glemt, at Johannes Busck havde læst teologi og med vilje forladt den systematiske teologi, han havde gennemgået på universitetet. Johannes og hans søn var netop bevidste modstandere af den verden, Gunner Engberg selv tilhørte. Gunner udtrykker i sit brev en lidt nedladende sympati for små frikirkelige samfund som det, han mener, Gunni og Asta tilhørte i Aarhus, de havde ofte en oprigtighed og indbyrdes kærlighed, som savnedes andre steder. Men Gunni og Asta tilhørte ikke nogen frikirke. De tilhørte folkekirkemenigheden på Christiansbjerg og fandt den ikke uforenelig med den bibelstudiekreds, de havde oprettet. De var ikke ”kættere”, og Gunnis far Johannes havde udtrykkeligt været modstander af frikirker. Han tilhørte en valgmenighed i Vallekilde og gik ind for frimenigheder, men han ville have dem ind i folkekirken, hvor alle frie menigheder burde mødes. Gunner Engberg var statskirkemand, påvirket af Olfert Ricard og Indre Mission og i mange år generalsekretær for KFUM, som grundtvigianerne Johannes og Gunni Busck ikke havde megen sympati overfor. Hvis levebrødspræsten Gunner Engberg havde talt lidt mere med husmanden og fiskeren om teologi og kirkelige forhold, var han nok kommet til klarhed over ting, han åbenbart ikke vidste om dem eller havde glemt. Måske har de på deres side været tilbageholdende med at inkludere sig i diskussion med ham om kirkelige forhold, han var jo trods alt Aastas kæreste bror. Af samme grund har hun nok bedt ham komme og begrave Gunni, men hun var tilsyneladende ikke spor ked af, at han sagde nej. Han skrev mange bøger og var en offentlig kendt person, men det lå hverken hun eller Gunni under for.

Der ligger i arkivet et lille kort brev fra Aastas svoger Bunde skrevet med en fast, smuk skrift. Ikke så ordrigt, men mindst lige så godt som Gunnens. Bunde var glad for Marinus' tale og ville gerne sige Asta tak for alt, hvad hun havde været for hans bror. ”Den Mand er godt hjulpen, hvis Kone kan le, naar ens Baad er krænget, og ej bliver bleg under Uvejrhænget.” Bunde havde gerne beholdt sin bror en tid endnu, ”men vi kan vel ikke komme det nærmere end at sige med Terje Vigen ”Bedst var det kan hænde det gik som det gik.”

Asta som enke

Christiansbjerg kirke, som senere blev revet ned og erstattet af en ny fin kirke ikke langt fra Dragshøj, blev Aastas faste tilholdssted om søndagen, og hendes ven, den unge pastor Falk, blev der til hendes død 32 år senere, hvorefter han søgte et andet embede. Hun sagde ham sin mening, når der var noget, hun var utilfreds med, og løb ham ikke på dørene. Men han var og blev hendes yndlingspræst.

Asta gik nu ind til et andet liv, især livet som bedstemor. Ved Gunnis død havde hun syv børnebørn, Ingeborgs fire og Rias første tre, men snart begyndte hendes andre børn at yngle. Det blev til i alt tredive, før det fik ende i 1950'erne. Børnebørnene optog en stor del af hendes tanker og tid. Hun strikkede vanter og sokker til hver eneste af dem til jul og skrev regelmæssigt til alle sine børn. Besøgte dem med sin store bolschedåse af og til, skønt ikke hvert eneste år; de boede jo alle mulige steder i landet. Hun fik selv tit besøg af hele flokke. Hvem husker ikke legekassen, som Johannes' søn Axel har skrevet en smuk sang om. Den rummede mest tomme garntrisser og hjemmelavede klodser, en helt anden slags legetøj end nutidens børn kender til, men den var fortrolig og kendt. Ligesom hendes lejlighed var det.

Da Gunni var død, flyttede hun op i lejligheden på loftet og lejede underetagen ud. Det gav en nødvendig indtægt. Aldersrenten var ikke høj. Efter folkepensionens indførelse 1956 følte hun nærmest, hun var kommet i slaraffenland. Hun førte stadig regnskab med hver eneste skilling. Hvis nogen har levet i gudsfrygt og nøjsomhed, er det hende. Lejligheden var ikke prangende. Møblerne var allerede i 1936 gamle og slidte. Hun fyrede i kakkellovnen fra den 1. november til den 1. april, ikke derimellem, uanset hvor koldt det var. Kullet hentede hun i kælderen. Her var der også vaskerum, og indrettede hendes sønner et toilet, som indtil da fandtes i et skur bag huset. Køkkenet havde som hele lejligheden skrå vægge. Et enkelt skab stod op ad indervæggen, og husgerådet skulle findes under bordet bag et forhæng. Hun havde gasblus, en luksus kun byboere kendte til. Trappen op til lejligheden var stejl, og endnu stejlere var stigen op til tørreloftet oven på hendes lejlighed. Den stod på en smal repos helt ud til gelænderet mod trappeskakten. Hun var aldrig bange for at klatre op ad den, selv i sin høje alder. Guds engle passede jo på hende.

Hun var gæstfri som altid. Man behøvede ikke at melde sin ankomst. Der kom mange gæster, tit liggende gæster. Der var en klapseng eller to, som kunne stilles op i den stue, hun ikke selv sov i. To små stuer med kvist havde hun bag køkkenet samt ud til trappen et værelse til gæster eller logerende. I rolige stunder læste eller skrev hun. Hun skrev meget, mest breve – frimærkerne var en stor post i hendes regnskab - til hendes børn og søskende, også Gunnis, og til sine mange venner. Desuden førte hun en dagbog, som er bevaret fra 1947 og frem med enkelte lakuner. Hun har efterladt sig ualmindelig meget skriftligt, som jeg ikke her skal gå ind på. Historien om Aastas lange og rige enkestand må vente.

Tilbageblik

Asta var husmor alle sine dage. Dem er der ikke så mange af mere nu i vuggestuernes, børnehavernes, vaskemaskinernes og de kvindelige lønmodtageres tid. I hendes tid var lærerinder og sygeplejersker som regel ugifte frøkener, som det endnu ikke eller aldrig var lykkedes at blive gift. Som med den gamle Ingeborg Buscks ord kun levede et halvt liv. Kvindens bestemmelse var at blive gift og få børn. Det var, hvad Aastas liv rettede sig imod i hendes ungdom, og det var det liv hun fik. Desværre blev hun gift med en fattig fisker, som havde det største besvær med at skaffe penge nok til den store børneflokk. Hun fik ikke, som der var lagt op til, en præst i en stor præstegård, hvor hun kunne have levet et helt anderledes liv. Endnu i halvtredsårsalderen, som var en høj alder dengang, måtte hun gå ud og gøre rent og vaske for folk for at skaffe sine mange børn mad og tøj på kroppen. Men hun klagede aldrig.

Faktisk tog hun, så vidt det ses, sin skæbne med godt humør og sang til sit arbejde livet igennem.

Hun skrev meget, mere end de fleste, men hendes dagbøger, breve og erindringer handler mest om praktiske ting, vasketøj og den slags, ikke om følelser, romaner og musik, som de arbejdsfrie overklassefruer havde tid til at fordybe sig i. Heller ikke om de religiøse spørgsmål, som hendes mands breve beskæftiger sig indgående med. Hun gik i kirke hver søndag og kunne det meste af salmebogen og højskolesangbogen udenad, og hun kunne citere digte som Terje Vigen fra ende til anden. Fra hendes højskoletid er bevaret et par hæfter med afskrifter af sange og notater fra foredrag, hun har hørt og forstået og straks er gået hjem og har skrevet ned. Men sådant stof findes kun sporadisk i hendes breve og dagbøger. Hun talte engelsk og spillede klaver. Det var en meget stor sorg for hende, en af de største i hendes liv, da de i de hårde år i 1920'erne måtte sælge klaveret.

Hun og hendes mand levede i skarpt adskilte verdener, han til havs, hun i huset. Kun på sin bryllupsrejse, mens hun var gravid med sit første barn, var hun med ham ude. I de fleste af datidens familier levede mand og kone i hver sin verden og passede hver sit, men de var ikke borte fra hinanden i uger og måneder, som Asta og Gunni var det. Asta klarede alt det huslige selv, også opdragelsen og i mange år undervisningen, og måtte dertil ud og arbejde for folk, når pengene fra Gunni blev for små. Hun kogte børnenes bleer, syede, strikkede og reparerede deres tøj, vaskede det ved gruekedelen i kælderen på et vaskebræt - også efter at de var flyttet hjemmefra - slæbte brændsel op og fyrede i komfur og kakkelovne, gjorde rent, vaskede vinduer og trapper, snakkede med børnene, sørgede for at de kom i skole, pigerne til klaver og gymnastik, drengene til fodbold og spejder, plejede dem, når de var syge, passede hønsene og haven, gravede latrinen ned ved rabarberne, syltede og henkogte frugt og grønsager, nedsaltede fisk, flæsk og kød – det var før køleskabets og fryserens tid - købte ind, lavede mad og vaskede op, bad bordbøn og aftenbøn med dem og sang og fortalte. Det var ikke mange tekniske forbedringer, Asta oplevede før Gunnis død. Nogle var der. Hun oplevede udviklingen fra åbent ildsted over komfur til gasblus og fik henkogningsglas og med tiden en cykel, men støvsugeren var endnu for de velhavende med de bløde tæpper. Heldigvis var hendes fire ældste børn piger, som kunne tage fat, efterhånden som de voksede til. Også nummer ti, plejebarnet Ritta, og den handicappede Esther, som i mange år blev boende hjemme, og som Asta gjorde alt for at få til at blive rask, gav en hånd med.

Asta var fra barnsben vant til at arbejde hårdt, og arbejdet blev hendes liv. At ligge på et sygehus uden at have noget at bestille, var hende en plage. Allerede som ung havde hun haft svært ved at gå en hel dag og drive den af på båden fra England. Alligevel gav hun sig tid til sine og Gunnis forældre og alle deres mange søskende og holdt kontakten med de fjernere gennem en omfattende brevskrivning. Det samme gjaldt hendes og Gunnis mange venner. Med naboerne og vennerne i Aarhus plejede hun daglig omgang. Det var fortrinsvis selverhvervende håndværkere af den oplyste, selvbevidste slags, som er blevet sjældnere efter 1960'ernes uddannelses-eksplosion og de små virksomheders forsvinden og de større enheders vækst inden for alle brancher. Folk kom og gik på Dragshøj, og mange kom på flere dages besøg. Til gengæld var hun aldrig perfektionist. De høje husmoderidealer, som dukkede op i 30'erne med hygiejne osv. tog hun sig ikke af. Hun stod op før alle andre, vaskede hoved og overkrop i koldt vand - indlagt varmt vand havde hun ikke – holdt huset rent og maden så frisk, som det nu lod sig gøre, og serverede almindelige danske retter. Nutidens gourmetsdendenser ville hun have undret sig højlig over.

Var hjemmet på Dragshøj patriarkalsk? Det var det vel. Alle familier var patriarkalske dengang med undtagelse af ganske få frigjorte blandt de intellektuelle. Det lå i det rollemønster, samfundet dikterede. Men familien på

Dragshøj var nok mindre patriarkalsk end de fleste. Det var mor, der bestemte både til daglig, og når far lejlighedsvis var hjemme. Han bestemte på sit skib, hun på Dragshøj.

For Gunni blev den tekniske udvikling af en mere gennemgribende betydning end for Asta. Han fik som fjortenårig hyre på et splinternyt sejlskib og satte sig i alle detaljer ind i, hvordan det skulle håndteres og betjenes. Også fragt og navigation lærte han sig. Senere sejlede han med store sejlskibe på verdenshavene. Da han blev fisker og tog sin skippereksamen, var kutterne stadig sejlskibe. Han sejlede knapt et år med damptrawleren ”Cimbria” på Island, men det var mest på sejlkutteren ”Maagen”, det sidste år som skipper, at han deltog i det store, kortvarige eksperiment, som Islandsfiskeriet var. I England var sejlene allerede, da han begyndte som sømand, på vej til at blive afløst af dampmaskiner. I fragtfarten, om end ikke i fiskeriet, havde de i 1910 sejret fuldstændigt, og efter århundredskiftet fik flere og flere danske fiskekuttere petroleumsdrevne glødehovedmotorer. Hele den verden, han i sin ungdom kom ind i og så sin fremtid i, var på vej ud af billedet. Hans kutter ”Stevns”, som var et sejlskib med hjælpemotor, blev efterhånden forældet og lå stille i Aarhus havn. I stedet købte han efter verdenskrigen en moderne vesterhavskutter ”Harboøre” med stor motor og hjælpesejl. Den motor fik straks problemer, som han lærte sig at klare selv. Af nød blev han en slags mekaniker, men han beholdt en sejlføring, så han kunne klare sig i land uden maskiner, skriver han engang til Asta, ikke uden en vis triumf.

Gunni var fra start til slut en dygtig sømand, en af de bedste, højt respekteret af alle kolleger, fornemmer man. Men pengenes hav havde han problemer med at sejle på. Han var som Asta yderst nøjsom og sparsommelig, men han var nødt til at tage lån for at få sit eget skib. De lån havde han hængende over sit hoved hele sit liv. Han forsøgte at føre andelsbevægelsen ind i fiskeriet. Som højskolekredsen i Vallekilde havde gjort med ”Maagen”, forsøgte han sig med ”Stevns”, men det lykkedes ikke. Heller ikke andelsforetagendet ”Fiskernes Fællessalg” i Aarhus havn lykkedes. Fiskeeksportørerne og andre pengemænd vandt, og Gunni tabte. Han måtte falde tilbage på den meget mindre, private virksomhed ”Agnethe”, og slibe sin gæld af med den. Det lykkedes til en vis grad. Vi ved ikke, hvordan pengesagerne stod ved hans død, om han var blevet ejer af Dragshøj, der en overgang stod i hans svoger Fredes navn. Men et er sikkert: Gunni var i endnu højere grad end de fleste andre små virksomhedsejere knuget under kapitalens åg.

Gunni var på ingen måde bagstræberisk. Han læste aviser, fulgte med i politik og alt mulig andet og diskuterede det glad og gerne med enhver. Han så fremad og var dybt optaget af sin samtid, men åndeligt repræsenterede han en kristendom og et kirkesyn, en gammeldags grundtvigianisme, som han havde fra sin far, og som passede dårligt til hans samtid, især efter verdenskrigen, hvor verdsliggørelsen skred frem med stormskridt, ateismen trivedes og allehånde mere eller mindre desperate reaktioner fra kirkeligt og frikirkeligt hold blomstrede op. Gunni var stærkt optaget af A.J. Russel og millenianisterne, men med forbehold. Han blev aldrig, som hans svoger Gunner Engberg troede, sekterisk. Både han og Asta holdt sig til folkekirken og til en gammeldags, bevidst enfoldig tro, som lå i forlængelse af den stærke grundtvigske tradition, de havde med sig hjemmefra. Gunni beskæftigede sig langt mere end Asta med religiøse spørgsmål. Hans breve bliver i passager til hele teologiske traktater, men han følte sig i modsætning til de skriftlærde, som hans far og farfar havde gjort det.

Asta havde ikke så megen tid til den slags overvejelser, men selv om hun i hovedsagen fulgte ham i hans synspunkter, tog hun selvstændig stilling og modererede ham, når han kom for langt ud.

For dem begge var kristendommen det alt afgørende. Ikke kun en arv, de havde med sig fra en fjern barndom,

men en dagligt påtrængende virkelighed, som de hele tiden måtte tale om og forholde sig til.

Hvordan var deres indbyrdes forhold? Gunnis breve viser, at han havde stor respekt for og tillid til hende. Det manglede jo også bare. Hun stolede til gengæld også på ham og satte tæring efter næring, når der ingen penge kom. Efter brevene at dømme var det altid sværest for ham. Hun tog hans nedture med godt humør, ikke fordi hun var ligeglad med pengesager. Dem var hun altid uhyre omhyggelig med. Men intet tyder på, at hun nogensinde har taget ham i skole. Hun har fuldt ud stolet på, at han gjorde sit bedste. Indtil det var slut med "Harboøre" i 1926, og han vendte tilbage til Aarhus, så hun ikke meget til ham. Han var væk i månedsvis og havde hendes dyrebare sønner med sig. At han passede godt på dem, har hun ikke været i tvivl om. Deres breve giver ikke mange udtryk for følelser, især ikke hendes. Men det fremgår, at de glædede sig til at se hinanden, og var glade for at være sammen, når det endelig skete. Et ægteskab på megen distance har det været, men lykkeligt, efter alt hvad vi ved.

Marinus sagde ved begravelsen, at Gunni var en lykkelig mand. Det er store ord, men der er noget om det. Han var helt fra sin ungdom tungere af sind end Asta, og hans sindstilstand i 1926 nærmede sig Jobs i det gamle testamente, en skikkelse, han var fuldt fortrolig med. Men han blev aldrig en Job. Han havde ikke kun Vorherre tilbage, han havde Asta og sine børn, og han elskede dem alle højt. Han havde så altid til sidst Vorherre, af hvis hånd han modtog sit liv og sin død. Det samme gjorde Asta. Deres tro og deres kærlighed til hinanden og deres nærmeste gav dem en robusthed over for al modgang, som mange moderne mennesker må savne.

Litteratur

Ria Gravsholt Lervad: Bogen om slægten Busck (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1975).

Axel Engberg Pallesen: Slægtsbog for familien Engberg (Brøndby 1996).

Børge Dam-Hansen: "W. Klitgaard" 100 år til søs (Frederikshavn 1991).

Gunner Engberg: Oxford-Bevægelsen. Personlige Indtryk og Overvejelser (De Unges Forlag 1934).

Poul Holm: Den flåde vi ikke fik. Danske damptrawlere i Nordsøen og ved Island 1887-1903, Sjak'len 1991 (Fiskeri- og søfartsmuseet, Esbjerg 1992), s. 49-74.

Poul Holm: Hvordan det danske havfiskeri blev til, Sjak'len 1999 (Fiskeri- og søfartsmuseet, Esbjerg), s. 19-54.

Poul Holm: 100 års dansk fiskeri, Sjak'len 2001, (Fiskeri- og søfartsmuseet, Esbjerg 2002), s. 104-113.

Ingeborg Busck-Jensen: Stormfloden 1909 – en øjenvidneskildring, Sjak'len 1978 (Fiskeri- og søfartsmuseet, Esbjerg 1978), s. 34-38.

Evald Tang Kristensen: Minder og Oplevelser bd. 3 (om Hemmet og Harald Engberg).

Utrykte kilder i Busckarkivet

Asta Busck: "Barndomsminder", skrevet på opfordring af hendes søster Helga.
Skudsmålsbog for Asta Busck 1891 med hendes erindringer om tiden 1882-1909.
Brev fra Asta Busck 1953 til hendes datter Ingeborg om hendes møde med Gunni.
Breve fra Gunni Busck til hans forældre og Asta 1880'erne til 1936 (udlånt af Britta Busck Andersen).
Dagbog ført af Gunni Busck 1889-91.
Breve fra Gunni Busck til forældrene i "Friheden" 1889-90.
Breve fra Gunni Busck til Asta, Ria m.fl. 1892-1936 (ringbind).
Breve fra Gunni Busck til hans hustru Asta 1898 og 1901.
Breve 1895 fra Gunni Busck til Asta og 1902 til søsteren Ingeborg.
Gunner Buscks bidrag til Engberg-vandrebog 1936.
Marinus Gravsholts tale efter Gunni Buscks begravelse 1936.
Omtale af Gunni Busck efter begravelsen 1936 v. hans svoger Gunner Engberg.
Diverse breve mellem Gunni Busck og hans hustru Asta 1900-1923.
Breve fra Signe Frederikke Engberg, født Læssøe (1850-1889) til hendes datter Asta på tur til København.
Joakim Gudbjartsons Saga, optegnelser af Gunni og Asta Busck om "Onkel Joakim", skrevet 1936 og 1959.

